

Здравко Савески

За нова Македонија

колумни 2012-2013

2013

Содржина

Предговор	4
1. Социјална (не)правда	8
1.1 Капитализмот, социјализмот и стравот	9
1.2 (Не)правото на штрајк во Република Македонија	12
1.3 За минималната плата, пред-првомајски	15
1.4 Први мај, задоволството и незадоволството	18
1.5 Мистеријата со драстично намалената невработеност	21
1.6 Политика на нулта евидентирана невработеност	24
1.7 Заглавени во сиромаштијата	27
1.8 Ем да работиш ем пак да си сиромав	30
1.9 Класните разлики до небо!	33
1.10 Класните преференции на ВМРО-ДПМНЕ	36
1.11 Први од Исланд до Владивосток!	39
1.12 Лебот ни го зедевете!	42
1.13 Синдикатите и протестите	45
1.14 Партиското, политичкото и граѓанското	48
1.15 Со седење дома ништо не се постигнува	51
1.16 Правото на протест среде партиската борба за власт	54
1.17 Неутврдените рокови и демократијата	57
1.18 Трнливиот пат на граѓанските иницијативи	60
2. Сивило и дилетантизам: македонската политика денес	64
2.1 Погрешната тактика на СДСМ	65
2.2 Несфатениот конзерватизам	69
2.3 Ниту крај на светот ниту крај на историјата	72
2.4 Неутралноста и демократијата	75
2.5 Буџети, даноци и социјалдемократи	78
2.6 Македонската опиеност од капитализмот	82
2.7 Забрзано кон дното!	85

2.8	Предизборните коалиции и отворените листи	88
2.9	Зошто третите опции не успеваат во Македонија?	91
2.10	Македонија, земјата на парадоксите	94
2.11	Очекувањата и политиката	97
2.12	Несфатените наши избори	100
3.	Против национализмот и милитаризмот	103
3.1	Националистичка пара-логика	104
3.2	Непризнаената македонска консоцијална демократија	107
3.3	Владиниот двоглав национализам	111
3.4	На југ нешто ново: СИРИЗА и спорот за името	114
3.5	Доста веќе со тоа НАТО!	117
3.6	Повлекување од Авганистан!	120
3.7	Израел, пиштолџијата лесен на рака	123
4.	Кон критичка историографија	126
4.1	Надминување на Александар	127
4.2	За еден друг, заборавен 8 Септември	130
4.3	Колишевски и 11 Октомври	133
4.4	Непознатиот Рацин	137

Предговор

„За нова Македонија“ претставува збирка мои колумни напишани за „Нова Македонија“ во периодот април 2012 – март 2013 година. Го одбрав насловот „За нова Македонија“, бидејќи сметам дека тој, покрај тоа што е едноставен, е и ефективен. Тој го прикажува и лајтмотивот на сите овие колумни, залагањето за една нова Македонија, која нема да биде земја на социјална неправда и енормни класни разлики, на недоверба и омраза помеѓу луѓето поради нивната етничка припадност, на демократија која сè повеќе тоа не е, туку – токму спротивното.

Оваа визија далеку од тоа да е невозможна. Она што е потребно е повеќе работа и повеќе верба дека тоа е можно од оние што сакаат да ја направат Македонија земја во која мнозинството од населението не само подобро, туку и добро ќе живее. И мора да се има предвид дека во политиката „невозможното“ е менлива категорија. Она што денес може да се чини невозможно – утре може да биде реалност. Само ако се покаже решителност и истрајност. Владеењето на десницата во Македонија е најдобар доказ дека ова не се празни зборови, туку факт. Кој во 2006 година или порано би можел да поверува дека е можно да се реализира еден таков скап и националистички проект како „Скопје 2014“? Сите тогаш ќе речеа дека не е можно моноетнички проект да се реализира во едно мултиетничко општество и дека народот ќе се побуни гледајќи како се фрлаат енормни пари додека тој едвај врзува крај со крај. Ама, власта покажа решителност и истрајност и „невозможното“ го направи реално. Затоа, и левицата треба да разбере дека во политиката „невозможното“ е менлива категорија и дека ако повеќе се работи и со поголема решителност и истрајност една нова, социјално-праведна Македонија, излечена од национализам, е можна, без разлика колку денес не е таква реалната ситуација.

Колумните во оваа збирка не се дадени хронолошки, според датумот на нивно објавување, туку тематски. Тематското подредување на колумните не беше сосема едноставно и не беше секогаш можно да се направи реска граница помеѓу темите, но сметав дека овој пристап е оправдан за збирката да биде покорисна за читателите. Исто така, во согласност со тематскиот пристап, збирката ја поделив на тематски целини, во случајов, четири.

Во **првиот дел**, односно во првата тематска целина, се обработува моменталната социјална неправда во Македонија, разградувањето на социјалната држава и енормното збогатување на веќе богатите што се одвива пред нашите очи и што ја направи нашата земја *рекордер* по класни разлики во цела Европа и поранешниот Советски Сојуз. Во овој дел се вклучени и сите колумни кои се напишани во периодот на социјалните протести против поскапувањата, а во кои, како социјално ангажиран активист, и самиот зедев активно учество. Не сите колумни што се посветени на овие протести обработуваат социјална проблематика, но сметав дека е тематски поиздржано сите тие седум колумни да бидат објавени едноподруго, токму во овој дел, бидејќи се приказ и сведоштво на оваа социјална борба.

Последните колумни посветени на протестите против поскапувањата веќе засегаат во сферата на политиката, па некако природно ми се чинеше **вториот дел** да го посветам на состојбата со македонската политика. Го одбрав насловот „сивило и дилетантизам“ за овој дел, зашто мислам дека токму овие зборови најдобро ја прикажуваат македонската политика денес. Паѓаат демократските стандарди, тонеме сè повеќе и повеќе. Се затвораат политичари, новинари. Власта воспостави контрола над најголемиот дел од медиумскиот простор па, водејќи исклучително успешна медиумска пропаганда, успева да убеди значителен дел од населението дека работи за доброто на народот, а не за своето лично добро и за доброто на екстремно богатите и на оние газди што се блиски до неа.

Што се однесува до дилетантизмот, во овој период бевме сведоци на серија кардинални стратешки грешки на главната опозициска партија, кои неа ја спречија конечно (по седум години владеење на ВМРО-ДПМНЕ!) да премине во офанзива против власта. Од коалицирањето со поранешниот архи-непријател Љубчо Георгиевски до каша-попарата од декември 2012 до локалните избори во март 2013 година. Зборувајќи за дилетантизмот во македонската политика, не можам да не лоцирам дел од вината за тоа и кај македонската политиколошка фела, која сметам дека неоправдано долго е во фазата на зародиш и дека некои основни работи, особено од сферата на политичките идеологии и изборната проблематика, остануваат неапсолвирани за многумина колеги политиколози дури и со докторски титули и професорски звања. А неапсолвираните теоретски сознанија на „експертите“ имаат незанемарливи практични реперкусии, зашто ги одредуваат очекувањата на пошироката јавност и нејзиното вреднување на политичките актери и настани.

Во колумните од овој дел најголемо внимание му е посветено на идеолошкиот профил на ВМРО-ДПМНЕ и СДСМ и на изборните теми, а една колумна се занимава со загрижувачки лошата состојба со слободата на медиумите. Што се однесува до критиката кон ВМРО-ДПМНЕ и СДСМ, прво, сакам да посочам дека таа не е ограничена само на овој дел, туку ја има и во другите делови, и, второ, сакам да нагласам дека таа не претставува некаква „средна позиција“ помеѓу овие две партии и не е мотивирана од некаков си стремеж за реципроцитет и балансираност, туку е децидна критика од лево и на ВМРО-ДПМНЕ и на СДСМ.

Третиот дел му е посветен на едно од најефикасните средства за манипулација со народот и, воедно, едно од најголемите зла со кои се соочува нашата земја – национализмот. Во истиот дел се вклучени и моите антимилиитаристички колумни,

во голема мера поради испреплетеноста на антимилитаристичката и антинационалистичката ориентација.

Завршниот четврт дел содржи четири колумни во кои се обработуваат теми од македонската историја. Првата, во која се деконструира митот за Александар Македонски, се надоврзува на антинационалистичките колумни од претходната тематска целина, а останатите три обработуваат теми кои критички се занимаваат со некои воспоставени „вистини“ од страна на власта и историографијата од поранешниот комунистички режим.

Поради тематскиот пристап дополнително паѓаат во очи некои повторувања во колумните. Тие се неизбежни при пишувањето колумни, зашто читателската публика постојано се менува од една колумна до друга. Па уште кога се работи за прашања со кои јавноста недоволно се занимава, разбирливо е една тема да биде повторно спомната во две или повеќе колумни, со дополнителни информации па дури и без тоа, со цел да се осигура дека таа ќе допре и до оние што не ја прочитале при нејзината обработка во првата колумна. Но аргументот дека читателската публика се менува не вреди кога се објавуваат збирки колумни, па овде се изоставени некои повторувања онаму каде што контекстот на колумните тоа го дозволуваше. За останатите би сакал уште на почетокот да се извинам.

За крај би сакал да изразам благодарност до редакцијата на „Нова Македонија“ за можноста на страниците на нивниот весник да ги објавувам моите колумни и да изразам надеж дека тие барем малку ќе придонесат за материјализирањето на една нова Македонија.

Здравко Савески
јули 2013

Прв дел

Социјална (не)правда

Капитализмот, социјализмот и стравот

19 јуни 2012

Претставува лицемерие некој да го напаѓа бившиот систем како општество на стравот и при тоа да одбие да признае дека капитализмот и неговата либерална демократија не испорачаа ослободување од стравот за голем дел од населението, во еден важен сегмент од нивниот живот.

Ќе почнам со една тавтологија: стравот е страшна работа. И, се разбира, за едно човечко општество да биде и човечко општество треба да работи на минимизирање на оваа страшна работа. Стравот не може целосно да исчезне, бидејќи постојат и биолошки и природни причини кои него го предизвикуваат и во врска со нив малку може да се направи. Но, постои и страв предизвикан од општествени причини, од доминантниот вид на меѓучовечки односи во едно општество и во врска со тоа може и треба нешто да се направи. Ако целта на човечките битија е да создадат похумана средина за себе и за останатите.

Надвор од комунистички кругови, честопати бившиот систем (социјализмот, комунизмот или како сакате наречете го) се определува како општество во кое владееше стравот. Ако јас се прашувам, со право. Точно е дека оние што не сакаа да си го дозволат „луксузот“ да размислуваат со своја глава, немаа голем проблем со општествено предизвиканиот страв. Тие најчесто имаа работа, релативно сигурна и релативно добро платена, не се оптоваруваа со слободата на говорот и со злоупотребите на власта, па власта ги оставаше на мира. Но, ако некој почнеше да ја користи главата согласно нејзината основна функција, одеднаш ситуацијата се менуваше. За секој критички изговорен или напишан збор, следуваше санкција. Особено ако некој се наоѓаше на повисока функција. Санкцијата можеше да биде „блага“, губење на работно место или стопирање на напредувањето во

кариерата, преку „средна“, затвор, до „сурова“ – ликвидација. Дисидентите постојано беа пратени од доушници (симпатичен збор за несимпатична појава), кои будно внимаваа што тие зборуваат и со кого се дружат. Па, дисидентите, односно оние што ја користеа својата глава за нејзината основна функција, мораа постојано да внимаваат што зборуваат и со кого што зборуваат. Најдобриот ваш пријател може да биде вашиот пазач. Па животот на дисидентите беше живот во постојан страв: дали да прозборам, што да кажам и кому да му кажам? За оние што ќе ја дадат забелешката „ама во Југославија беше поинаку“, ќе им го посочам примерот на Јован Котевски, кој го живееше овој живот-неживот и во 1980-тите, значи, и во периодот кога системот веќе напукнуваше, па веќе не беше така едноставно да се прати секој што прави и што зборува. А, за периодот на Голи Оток воопшто и да не зборуваме.

Овој бивш систем стана бивш со добра причина. Не го материјализира стремежот за воспоставување на похумано општество. Затоа, кога крахираше многу-многу не се жалеше по него. Кукањето по тој поредок е подоцнежна појава. Кукањето по тој поредок на неостварен социјализам со тоталитарни карактеристики се роди, бидејќи за многумина новиот поредок не го исполни ветувањето за подобра материјална состојба, но и ветувањето за ослободување од стравот.

Тука не мислам само на стравот од јавно искажаниот збор, кој не треба да се јавува во еден либерално-демократски капитализам, иако во некои држави и тој знае да биде сериозен проблем. Постои уште еден страв, кој не се јавува како дисфункционалност на либерално-демократскиот капитализам, туку е суштинска придружна појава на функционирањето на овој систем. Мислам на стравот што работниците го имаат на работното место од своите газди, во услови на неограничена „слобода на пазарот“, односно при чист облик на капитализам.

Да, со уставот на една земја можат да бидат прокламирани основните работнички права. Но, тие едноставно да не се

почитуваат во реалноста. Па, како што покажува македонската реалност, работниците свесно да прифаќаат кршење на своите уставно и законски гарантирани права поради стравот од губење на работното место, да се плашат да се организираат во синдикат за да си ги заштитат правата и интересите, да се плашат да се организираат штрајк дури и кога „ножот дошол до коска“. Страв, страв, страв! А пак оние посвесните и похрабрите, кои не се навикнати постојано да веднат глави, често да се соочуваат со суровата реалност: отказ поради користење на права гарантирани со Уставот на оваа земја. Како што покажа најновиот случај пред две недели кога тројца синдикалци од Контролата на летање добија отказни решенија од управата на Македонска навигација поради своите синдикални активности.

Некој ќе каже: „тоа е, капитализам“. Да, но нели бившиот систем беше оној што го карактеризираше стравот и го поддржавме воведување на либерално-демократски капитализам, меѓу другото, поради тоа што демократијата значи слобода, а таа, пак, подразбира слобода од стравот?

Поради сето ова, претставува лицемерие некој да го напаѓа бившиот систем како општество на стравот и при тоа да одбие да признае дека капитализмот и неговата либерална демократија не испорачаа ослободување од стравот за голем дел од населението, во еден важен сегмент од нивниот живот.

(Не)правото на штрајк во Република Македонија

25 септември 2012

Следната дилема се наметнува сама по себе: дали намерата е преку законските одредби да се обезбеди остварувањето на правото на штрајк на работниците или да се ограничи што е можно повеќе тоа нивно уставно гарантирано право

Начелно, владеењето на правото е исправен принцип. Одлуката која ќе биде донесена не треба да зависи од личните убедувања и интереси на оној што е надлежен, туку од она што е запишано во законот, непристрасно, за сите подеднакво. Сепак, има еден проблем со принципот на владеење на правото. Во случаите кога тој значи примена на закон чии одредби се неправедни, токму поради тоа што надлежниот нема овластување да постапи поинаку од она што стои запишано во законот, почитувањето на принципот на владеење на правото и спроведувањето на тој закон станува институционализирана неправда.

Минатата недела лекарите организирани во Самостојниот синдикат на Клинички центар спознаа на своја кожа што значи кога некој ќе побара да се применува законот на штета на нивните права. Министерот за здравство Никола Тодоров, сметајќи дека синдикатот ги прекршил законските одредби за организирање штрајк, побара од судот да донесе привремена мерка со која се забранува организирањето и спроведувањето на штрајкот. При тоа наведе некои одредби од Законот за работни односи за кои смета дека му даваат за право.

Според Уставот на оваа земја правото на штрајк е гарантирано. Кога нешто е гарантирано со Уставот на една земја, тоа не е нешто од секундарна важност. Во нашата земја некако премногу неформално си ги сфаќаме правата кои ги имаме, па затоа не му ја даваме онаа тежина што гарантирањето на некое право го има кога е запишано во Уставот. Навистина, во Уставот исто така

пишува дека со закон може да се ограничат условите за остварување на правото на штрајк, но тоа се однесува само на вооружените сили, полицијата и органите на управата. А здравството, очигледно, не е дел од овие сектори.

Проблемите со уставно-гарантираното право на штрајк започнуваат веќе со нивното законско регулирање. Работниците се лишени од правото да организираат штрајк без синдикат. Почетокот на штрајкот е условен со потенцијално одолговлекувачката постапка за помирување помеѓу работниците и работодавачот. Ефикасноста на штрајкот е загромена поради можноста да се определат работи кои не смеат да се прекинат за време на штрајк. И, можеби најстрашно, воведена е можност штрајкот да биде судски забранет, а работодавецот да побара и да добие надомест на штетата, која ја претрпел поради организирањето на штрајкот за кој судот пресудил дека е незаконски. Сето тоа во реалноста претставуваат многу сериозни пречки на остварувањето на правото на штрајк. Да бидат работите дури и трагикомични, во случај на прекршување на одредбите за штрајкот, Законот за работни односи содржи повеќе основи за изрекување глоба на синдикатите (три наспроти едната на работодавецот), а покрај тоа износот на глобата е повисок за синдикатите отколку за работодавецот (1.000 до 1.200 наспроти 500 до 1.000 евра во денарска противвредност)! Па следната дилема се наметнува сама по себе: дали намерата е преку законските одредби да се обезбеди остварувањето на правото на штрајк на работниците или да се ограничи што е можно повеќе тоа нивно уставно гарантирано право?

Мора да се има предвид и важноста на правото на штрајк како дел од корпусот работнички права. Се работи за право кое никако не смее да се третира како секундарно. Штрајкот претставува еден од основните начини за работниците да го обезбедат почитувањето на своите права од страна на работодавците и да ги продлабочат истите. Ако преку законските одредби ефективно им се ограничи правото на штрајк (без

разлика што тоа Уставот го гарантира!), тогаш едноставно им се врзуваат рацете да се спротивстават на кршењето на другите свои права, а односот на силите помеѓу работодавците и работниците значително се изместува во прилог на работодавците.

Би го кажал уште и следново во врска со контроверзната постапка на помирување пред чие завршување штрајкот не смеел да започне. Да, тоа го пишува во Законот за работни односи и тоа го искористи министерот за здравство за да побара судот да донесе одлука против одлуката на штрајкувачкиот одбор на Клиничкиот центар. Но, во овој закон веднаш по оваа одредба пишува дека обврската за помирување не смее да го ограничи правото на штрајк. Покрај тоа, уставната одредба дека со закон може да се ограничат условите за остварување на правото на штрајк во вооружените сили, полицијата и органите на управата значи дека, надвор од тие три сфери, пропишувањето услови кои го ограничуваат остварувањето на правото на штрајк (како одредбата според која штрајкот не смее да започне пред завршување на постапката за помирување) не може да биде уставно.

Во ноември минатата година, речиси пред десет месеци, јас како граѓанин до Уставниот суд поднесов претставка во која ја спорам уставноста на оваа одредба. Уставниот суд оттогаш одлучувал по многу претставки кои подоцна биле поднесени, но не во врска со оваа. Зошто толку се одолговлекува постапката за оваа претставка? Во случајов, бавноста на Уставниот суд можеби овозможи да дојде до прекршување на право на здравствените работници гарантирано со Уставот. Ноншалантниот третман на претставките кои се однесуваат на работничките права од страна на Уставниот суд е само одраз на ноншалантниот третман кон овие права на многу фактори што имаат обврска да ги штитат. А дека така треба да биде – не би се согласил.¹

¹ Со своето решение од 17 октомври 2012 година Уставниот Суд одлучи да не поведе постапка за оценување на уставноста на одредбата

За минималната плата, пред-првомајски

24 април 2012

Би го поздравил донесувањето на Законот за минимална плата, но не би му пеел славопојки ниту, пак, врз основа на ова фаќање чекор со Балканот би се осмелил да тврдам дека билансот со работничките права од минатогодишниот Први мај до денес е позитивен, а не негативен

Во оваа земја работничките права, правата на човекот-работник, не се на некоја цена. Човекот-работник во оваа земја се третира како потрошна стока, неговите права постојано се намалуваат преку донесување измени на законите и масовно се кршат оние негови права кои (сè уште) фигурираат во законите. Во името на апстрактните идеолошки постулати, како фамозната флексибилност на пазарот на трудот, се обесправува работникот и се обезвреднува неговиот труд, а тоа, наспроти тврдењата на владејачката неолибералистичка идеологија, не донесува економски развој. Единствено само класните разлики се зголемуваат.

Доаѓа уште еден Први мај. Тоа е, меѓу останатото, и можност да се сумира состојбата со работничките права во нашата земја во периодот од Први мај минатата година до денес. Оние што тоа ќе го направат, веројатно ќе го истакнат како позитивно донесувањето на Закон за минимална плата и, потпирајќи се врз овој аргумент, ќе заклучат дека во овој период помеѓу два празници на трудот работите се променија на подобро, а не на полошо. И дека авторот на овој текст нема право, барем што се однесува за оваа година, да го тврди она што погоре го напиша.

од Законот за работните односи во врска со која во ноември 2011 година поднесов претставка до овој орган.

Донесувањето на Законот за минимална плата во јануари оваа година е несомнена и важна позитивна измена на легислативата што ги регулира работничките права. Ако некој работел 170 и повеќе часа еден месец, големо обезвреднување на неговиот труд е ако тој не добие плата од барем 8.050 денари. Особено ако се има предвид дека со тие 8.050 денари тој и неговото семејство сепак ќе има сериозни проблеми да го истера месецот!

Сепак, кога се истакнува позитивноста од регулирањето на минималната плата треба да се има предвид и следново.

Прво, минималната плата во најкритичните индустрии (текстилната и кожарската) не е ниски 8.050 денари, туку уште пониски 6.263 денари. Односно, онаму каде што воведувањето минимална плата е најпотребно, таму минималната плата е пониска за речиси 2.000 денари, за цела една петтина.

Второ, со донесувањето на Законот за минимална плата Македонија стана *последната* балканска земја што ја регулира минималната плата. Со други зборови, оваа година Македонија конечно „фати чекор“ со Балканот! Е сега, дали ние треба нешто посебно да се гордееме ако конечно фативме чекор со Балканот, ви оставам самите да пресудите.

Трето, истиот ден кога е донесен овој многуфален закон, значи на 24 јануари 2012, направени се измени во Законот за вработување и осигурување во случај на невработеност со кои драстично се намалуваат бенефициите на лицата што се прогласени за технолошки вишок. Така, на работниците кои станале невработени, а кои имаат 15 години работен стаж претходно им се исплатуваше паричен надоместок до нивното повторно вработување или пензионирање под услов ако имаа уште пет години до исполнувањето на условите за пензионирање. Сега, овие пет години до пензионирање се намалени на 18 месеци. На пример, поради овие измени, работникот со 60 години, кој останал без работа, а работел 30 години и за кого од неговата бруто плата се одвојувал придонес за вработување 30 години – тој сега ќе биде

лишен од можноста да зема паричен надоместок во случај на невработеност до своето пензионирање.

Четврто, утврдувањето минимална плата беше искористено за втор пат во период од пет месеци (!) да биде намалена висината на семејните приходи на невработеното лице за тоа да може да добива сини картони. Од декември 2011 оној невработен чие семејство има приходи над минималната плата од 8.050 денари го губи правото на сини картони, или треба да доплати (1.100 или 2.200 денари) за да ги добие тие црни сини картони. Ами, ако некое семејство со 8.100 денари месечно и така не може да сврзе крај со крај и ако тие 1.100 денари им вредат злато?

Петто, што правиме со спроведувањето на законот? Колку и да е позитивно законското регулирање на минималната плата, ако не се спроведува законот во практиката, залудно е сè. Веќе се слушаат примери дека некои газди формално им исплаќаат минимална плата на своите работници, а потоа од нив бараат, веќе следниот ден, на рака да им ја вратат разликата во однос на платата што претходно им ја исплаќале.

Поради овие причини, би го поздравил донесувањето на Законот за минимална плата, но не би му пеел славопојки ниту пак, врз основа на ова фаќање чекор со Балканот, би се осмелил да тврдам дека билансот со работничките права од минато-годишниот Први мај до денес е позитивен, а не негативен.

Први мај, задоволството и незадоволството

3 мај 2012

Синдикатите не организираат првوماјски протести од една страна поради недозволивото флертување со власта, а од друга страна и поради неверувањето дека работниците во поголем број ќе го жртвуваат првوماјскиот излет за првوماјски протест

Помина уште еден Први мај. Работниците отидоа на излет и уживаа во убавото време. Синдикатите или молчеа или изразуваа задоволство, а критички настапи само Конфедерацијата на синдикални организации (КСОМ) која излезе со – прес конференција. Од опозициските партии НСДП по втор пат излезе на протест под паролата „И трудот е капитал“ (?!), СДСМ одржа прес конференција и даде поддршка на штрајкот на работниците од ОХИС, а прес конференција одржа и ВМРО – Народна партија, која досега никој не ја перципирал како заштитник на правата на работниците. Социјалните активисти, кои претходните три години организираа протести за Први мај, оваа година успеаја да организираат само симболичен мини-собир или мини-протест пред ССМ. А најголемата партија во владата, ВМРО-ДПМНЕ, карактеристично за неа, излезе со соопштение во кое наведе зошто критиките во врска со работничките права, упатени на сметка на владата, се неосновани.

Поради ограничениот простор, во оваа прилика не можеме да проговориме за сите овие аспекти на овогодишниот Први мај, иако сите тие заслужуваат внимание. Ќе го издвоиме како предмет на анализа само ставот на ССМ, промовиран од неговиот претседател Живко Митревски, дека работничките права треба да се унапредуваат преку социјалниот дијалог и дека токму социјалниот дијалог кој се спроведува откако тој е претседател на ССМ резултира со подобрување на ситуацијата со работничките права.

Клучниот аргумент во прилог на тезата дека социјалниот дијалог помеѓу синдикатите, работодавците и владата дава позитивни резултати за работниците е донесувањето на Законот за минимална плата. Затоа, за да се оцени тврдењето на претседателот на ССМ дека социјалниот дијалог дава резултати, мора да се земат предвид сите аспекти поврзани со овој закон. Се разбира, добро е што конечно е утврдена минималната плата во Македонија, но со донесувањето на овој закон Македонија стана последната земја на Балканот што утврди минимална плата, а висината на минималната плата е утврдена на само 8.050 денари (односно на 6.200 денари во најзагрозените индустрии). Понатаму, буквално истиот ден кога е донесен Законот за минимална плата се скратени правата на работниците што ќе останат технолошки вишок. Зошто претседателот на ССМ не зборува за ова намалување на работничките права кога изразува задоволство од социјалниот дијалог? И дали прифаќањето на намалувањето на правата на работниците што ќе останат технолошки вишок беше цената што се плати за да се утврди компромисна висина на минималната плата? И ако синдикатите биле вака уценети, дали тоа е причина за задоволство или незадоволство од социјалниот дијалог? Се разбира, под претпоставка дека синдикатите се противеле на ова намалување на работничките права.

Кога се изразува задоволство или незадоволство од состојбата со работничките права, не може целото внимание да се насочи само на позитивните или негативните промени во законите, туку треба да се земе предвид и фактичкото уживање на правата од работен однос од страна на работниците. Нема да се претера ако се каже дека речиси секој работник во оваа земја се соочува со кршење на некое право од работен однос на своето работно место. А ако е така, дали синдикатот е повикан да го изрази незадоволството поради таквата фактичка ситуација, или може да одбере, на Денот на трудот, да не проговори за тоа? При тоа користејќи го „подобриениот“ социјален дијалог како изговор?

Министерот за труд и социјална политика Спиро Ристовски во својата претпрвوماјска изјава кажа дека тоа што во Македонија нема првوماјски протести е најдобар доказ дека во нашата земја се остварува реален социјален дијалог. Далеку поблиску до вистината е да се каже дека синдикатите не организираат првوماјски протести од една страна поради недозволивото флртување со власта, а од друга страна и поради неверувањето дека работниците во поголем број ќе го жртвуваат првوماјскиот излет за првوماјски протест. Првата причина зошто е тоа така е што нашите работници очекуваат сите други да се борат за нивните права, но не и тие самите. Но, втората причина е што синдикатите недоволно се ангажираат за да ја стекнат довербата на работниците. Со величањето на „подобрениот“ социјален дијалог, со премолчувањето на намалувањата на работничките права и со некритичкото истакнување на делумните и ретки успеси, синдикатот сигурно нема да ја стекне довербата на работниците, која, пак, им е неопходна за да можат успешно да ги штитат и унапредуваат работничките права.

„Мистеријата“ со драстично намалената невработеност

26 јуни 2012

Колку и да покажуваат површните податоци исклучителен успех во однос на намалувањето на невработеноста, за жал, не е таква реалната ситуација.

Некогаш човек не знае колку му е добро сè додека не излезе некој функционер кој, преку бројки, ќе го убеди дека навистина му е добро. Се знае, пред фактите и боговите молчат. Па, зарем е чудо ако некој им поверува на бројките па и кога тие се спротивни на она што тој го гледа со свои очи? Ако боговите можеле да молчат пред фактите, кои сме ние да се сомневаме во нив?

Сето ова во ред, ама мене не ми е јасно следново. Невработеноста е еден од најгорливите проблеми во Македонија веќе повеќе од 20 години. Имаме влада која, најблага кажано, милува да се рекламира. Бројките на Агенцијата за вработување кријат една крајно позитивна слика за состојбата со невработеноста. А сепак владата скромно молчи за големите успеси што ги постигнала на ова исклучително важно поле!? На што се должи тоа?

Еве што зборуваат бројките. Според податоците достапни на интернет страницата на Агенцијата за вработување, во декември 2006 година (значи, набрзо по доаѓањето на власт на ВМРО-ДПМНЕ) имаше 366.551 невработени. Најновиот податок, за април 2012, кажува дека невработеноста изнесува 272.392 лица. Односно, дека за периодот декември 2006 – април 2012 бројот на невработени е намален за дури 94.159 лица! Односно, за 25,7%! Секој четврт невработен во овој период се вработил! А сепак нашата влада молчи за оваа радосна вест!

На што се должи овој молк? Да беше некоја лоша вест, ајде, ама молчење за една исклучително позитивна вест? Сме имале

скромна влада без да знаеме, или нешто друго се крие зад сето ова?

Проблемот со оваа исклучително позитивна информација, дека секој четврт невработен се вработил во периодот додека ВМРО-ДПМНЕ е на власт, е што е фрапантно противречна со реалноста. Нека секој си се запраша дали има впечаток дека во претходните нешто повеќе од пет години секој четврт невработен што го знае се вработил. И зошто зборваме за кризи и рецесии во нашата земја ако навистина во последните години е вработена цела четвртина од невработените?

Како дојде до оваа позитивна бројка, толку позитивна што владата одлучи дека е најдобро да молчи во врска со неа?

Според лаичката перцепција на работите, секој што ќе ја загуби работата станува невработен и секој невработен престанува да биде невработен кога ќе се вработи. Ова можеби се чини само по себе разбирливо, ама така не се води евиденцијата на невработени лица. Приливот во евиденцијата на невработени лица (односно запишувањето на нови лица во оваа евиденција) го прават следните три категории невработени: оние кои прв пат се пријавуваат во Агенцијата за вработување, оние кои се пријавиле откако ја изгубиле работата и оние кои претходно биле симнати од евиденција на невработени по сите законски основи. Слично, одливот од евиденцијата на невработени лица го прават оние лица кои се избришани од оваа евиденција по две основи: засновање работен однос и симнување од евиденцијата по некој законски основ.

Оваа сувопарна терминологија ви кажува дека Агенцијата за вработување ќе престане да го евидентира како невработено не само она лице кое ќе се вработи, туку и она лице што ќе исполни некој законски основ за Агенцијата да може да престане да води евиденција за него. Овие законски основи се доста различни: заминување во пензија на невработеното лице, заминување во странство, негова смрт, ненавремено пријавување во Агенцијата и друго. Последното е особено важно, бидејќи креира една

посебна категорија невработени: не-евидентирани невработени лица. Овие лица фактички се невработени, но, поради објективни или субјективни причини, не се пријавиле навремено во Агенцијата за вработување, па биле избришани од евиденцијата. Значи, не дека се вработиле, туку бидејќи не се пријавиле навремено.

Колку има не-евидентирани невработени лица во Македонија не е познато. Но, она што е сигурно е дека ги има сè повеќе и повеќе. И дека на нив се должи „мистеријата“ со драстичното намалување на евидентираниите невработени лица.

Според достапните информации на интернет страницата на Агенцијата за вработување, во последните четири години (од 2008 до 2011 година) вкупниот број на евидентирани невработени лица е намален за 76.022 лица. Ама, ако се оди подлабоко и се анализира приливот и одливот од евиденцијата на невработени лица поради законски основи, испаѓа дека не само што не е намален бројот на реално невработени, туку дека тој број всушност пораснал за околу 69.500 лица.

Што ти прави статистиката! На прв поглед имате големо намалување на невработеноста во периодот 2008-2011 од околу 21%, а при подетална анализа не само што нема намалување, туку има и зголемување на реалната невработеност од околу 19%!

Претпоставувам дека повеќето читатели ја знаат приказната за царевото ново руво. За справување со манипулацијата од кој и да е извор оваа приказна е одлична водилка. Во конкретниов случај, колку и да покажуваат површните податоци исклучителен успех во однос на намалувањето на невработеноста, за жал, не е таква реалната ситуација. А бришењето од евиденцијата на невработените лица можеби ќе ги направи бројките посимпатични, ама нема воопшто да им го реши проблемот на невработените.

Политика на нулта евидентирана невработеност

3 јули 2012

Како што тргнала работата, Агенција за вработување е на најдобар пат да стане Агенција за бришење од евиденција на невработените.

Во претходната колумна посочив на еден доста зачудувачки податок во врска со невработеноста. Имено, дека според Агенцијата за вработување бројот на евидентирани невработени лица во периодот од доаѓањето на власт на ВМРО-ДПМНЕ во 2006 година е намален за цела една четвртина.

Главното прашање што го наметнува овој податок е: дали намалувањето на бројот на невработени лица за една четвртина во евиденцијата на Агенцијата за вработување значи дека таа четвртина од евидентираните невработени лица се вработила? Постојат три причини за сомневање во тоа.

Првата е здравиот разум и елементарното познавање на функционирањето на економијата. Ако навистина невработеноста се намалила за една четвртина во период од нешто помалку од шест години, зошто тоа не резултирало со економски бум? Зашто едноставно е несфатливо како може невработеноста да се намали за цела четвртина, а тоа да не резултира со економски бум.

Втората причина е споредбата на податоците на Агенцијата за вработување со оние на Државниот завод за статистика. Според Заводот за статистика, бројот на невработени во вториот квартал на 2006 година изнесуваше 319.316 лица, а во првиот квартал на 2012 година – 297.351 лица. Значи, за истиот период, од половината на 2006 година до денес, податоците од Заводот за статистика покажуваат намалување на невработеноста од 21.965 лица, додека податоците на Агенцијата за вработување покажуваат четирипати поголема бројка – 90.144 лица.

Третата причина се самите податоци на Агенцијата за вработување. Ако се анализира структурата на приливот и одливот од евиденцијата на невработени лица, ќе се види дека вкупното намалување на бројот на евидентирани невработени лица во периодот 2008-2011 година не се должи на вработувањето на дотогаш невработените лица, туку на големото испишување од евиденцијата поради некоја законска причина (ненавремено јавување во Агенцијата, пензионирање, заминување во странство, смрт и друго). Прегледот на податоци за прилив и одлив на невработени лица е достапен на интернет-страницата на Агенцијата за вработување и секој може сам да си пресмета. Билансот од приливот и одливот кој не се должи на законските основи за впишување и бришење од евиденција е овој: во 2008 приливот во евиденцијата што не се должи на законски основи е поголем од одливот кој не се должи на законски основи за 12.657 лица, во 2009 – за 27.642 лица, во 2010 – за 9.310, а во 2011 година – за 19.795 лица. Тоа кажува дека севкупно во овој период невработеноста реално се зголемила за 69.404 лица.

Во последната година Владата очигледно реши да ги „таргетира“ невработените. Но не во смисла да им најде работа. Нејзината цел е друга: да го намали бројот на лица кои фигурираат како невработени и да го намали „социјалниот трансфер“ за овие лица. Три нејзини неодамнешни потези недвосмислено го потврдуваат овој заклучок.

Прво, во април минатата година беше донесена одлука само невработените лица со приходи на ниво на семејство под 11.000 денари месечно да го уживаат правото на здравствена заштита онака како што го уживаа претходно. Очигледно, и ова намалување на правата на невработените не беше доволно за Владата, па во декември лани оваа граница беше дополнително спуштена на 8.050 денари месечно на ниво на семејство. Сето ова од невработените бараше двапати да се пререгистрираат, а

„поволноста“ на сето тоа беше што некои не успеаја тоа да го направат, па беа избришани од евиденција.

Второ, во јануари оваа година донесувањето на Законот за минимална плата беше искористено за уште истиот ден да се намалат правата на лицата што се прогласени за технолошки вишок. Правото на добивање паричен надоместок до исполнување на условите за пензионирање претходно го добиваа работниците прогласени за технолошки вишок кои имаа уште пет години до исполнувањето на условите за пензионирање. Сега, овие пет години се намалени на 18 месеци. Заштедата на државата на сметка на овие лица е јасна.

Трето, со најновите предлог измени на статусот невработено лице, со воведувањето вештачка разлика помеѓу невработените лица и „другите лица кои бараат работа“, со лесно-злоупотребливите категории на соодветно, погодно и друго вработување и со зголемениот број основи за бришење од евиденцијата на невработени лица, Владата ќе си обезбеди уште еден механизам за да го намали бројот на евидентирани невработени лица и ќе успее да „заштеди“ на нивна сметка.

Како што тргнала работата, Агенција за вработување е на најдобар пат да стане Агенција за бришење од евиденција на невработените. Но, иако политиката на нулта евидентирана невработеност може, со помош на законските измени, да доведе до бришење од евиденцијата и на последниот невработен, таа статистичка илузија нема да резултира со подобрување туку со влошување на животниот стандард на невработените.

Заглавени во сиромаштијата

17 јули 2012

Ако во Македонија процентот на сиромаштија цели 10 години е заглавен околу 30-от процент, тоа е сериозна индикација дека сите влади во тој период само декларативно работеле на намалувањето на сиромаштијата

Минатата недела Државниот завод за статистика го објави својот извештај за релативната сиромаштија во 2011 година. Кај стапката на сиромаштија има минорно намалување за половина процентен поен во однос на претходната година (од 30,9% во 2010 на 30,4% во 2011 година), а малку позначајно намалување има кај индексот на длабочина на сиромаштијата, кој од рекордно високото ниво од 10,9 во 2010 падна на 9,3 во 2011 година.

Знам дека за некои и самото спомнување на бројки им се чини премногу сувопарно, но во услови кога често успехот или неуспехот на владеењето се искажува во бројки, граѓаните мора исто така да ја развијат способноста „да владеат со бројките“. На таков начин, не само што подобро ќе ја познаваат состојбата, туку и помалку ќе може да бидат манипулирани по пат на презентирање на изолирани статистички податоци. А тој метод на манипулација е еден од почестите методи кои ги користат модерните влади за да манипулираат со сопствените граѓани.

Да се вратиме на сиромаштијата. Иако во 2011 година дојде до намалување на измерената стапка на сиромаштијата, треба да се има предвид дека стапката на сиромаштијата во 2011 година сè уште е повисока од стапката на сиромаштија измерена во 2006 година, кога, при доаѓањето на власт на ВМРО-ДПМНЕ, изнесуваше 29,8%. Уште поважно, оваа година Заводот за статистика десетти пат по ред објави стапка на сиромаштија која се движи околу 30%. А ако во Македонија процентот на сиромаштија цели

10 години е заглавен околу 30-от процент, тоа е сериозна индикација дека сите влади во тој период само декларативно работеле на намалувањето на сиромаштијата!

Во 2000 година Обединетите Нации ги усвоија Милениумските развојни цели, во обид човештвото да ги искористи ресурсите со кои располага за барем малку да го направи светот похуман. Имајќи ги предвид ресурсите со кои располага човештвото, овие цели се повеќе од скромни, но имајќи ја предвид офанзивата на капитализмот и неговото рушење на секој социјален стандард што му стои на патот, Милениумските развојни цели можат да се гледаат и како обид за негово мало зауздување. Како и да е, со нивното усвојување човештвото си зададе осум развојни цели кои треба да се остварат до 2015 година и сите членки на Обединетите Нации се обврзаа да преземат мерки за нивно остварување.

Една од Милениумските развојни цели се однесува на сиромаштијата, а обврската на Македонија во врска со неа е да ја намали стапката на сиромаштијата на 9,5% до 2015 година. Односно, она што се бара од Македонија е да ја преповоли стапката на сиромаштија во однос на 1997 година, кога првпат се мереше сиромаштија според сегашната методологија.

Но, наместо да ја намалуваат сиромаштијата, владите на Македонија дозволија таа значително да порасне! Наместо сиромаштијата да биде преполовена од 19,0 на 9,5%, таа цела деценија „заглави“ околу 30-от процент!

Интересно е да се прочита што е напишано во врска со сиромаштијата во Извештајот на Република Македонија за напредокот во остварувањето на Милениумските развојни цели. Во овој извештај, објавен во 2009 година, Владата на Република Македонија едноставно крена раце од напорите за остварување на оваа цел, прогласувајќи ја за неостварлива и, меѓу другото, препорача промена на начинот за утврдување на стапката на сиромаштија, со надеж дека тој нов начин ќе покаже пониска стапка на сиромаштија. Согласно испробаниот метод, ако не

можеш да го решиш проблемот, среди ги бројките за да покажуваат дека си го средил проблемот.

Никаква дебата не беше отворена во врска со ова паушално изземање од одговорноста од страна на Владата. Зошто Владата уште во 2009 година го прогласи намалувањето на сиромаштијата до 2015 година на 9,5% за неостварливо? Дали поради тоа што вложи искрени напори за да ја намали сиромаштијата и увиде дека сепак сите нејзини напори не вродуваат со плод? Или, едноставно бидејќи само декларативно е загрижена за намалувањето на сиромаштијата, па следствено на тоа не успева да ја намали сиромаштијата?

Република Македонија според Уставот е социјална држава. Бидејќи е така, секоја влада која ќе управува со оваа држава мора сериозно да се занимава со социјалните проблеми. Ако тоа не го прави, или ако тоа го прави само декларативно, тоа значи дека Уставот на Република Македонија е суспендиран во однос на неговите социјални одредби!

Ем да работиш ем пак да си сиромав

13 ноември 2012

Категоријата на вработени сиромашни е сурова кон многу илузии. Таа не само што кажува дека некој може да биде сиромашен без разлика колку трудољубиво и напорно работи, туку кажува и дека намалувањето на невработеноста автоматски нема да доведе до соодветно намалување на сиромаштијата.

Минатата недела Заводот за статистика ги објави наодите од новата методологија за пресметка на сиромаштијата во нашата земја. Според новата методологија стапката на сиромаштија не се утврдува според расходите, туку според приходите. Бидејќи оваа методологија е во согласност со европските стандарди, нејзиното воведување не е проблематично. Она што може да се јави како проблем е евентуалната манипулација и со овие статистички податоци, односно некој да си припишува заслуга дека ја „намалил“ сиромаштијата, наведувајќи го процентот на сиромаштија според новата методологија и споредувајќи го тој процент со процентите од претходните години кои се утврдени според старата методологија.

Сега е прерано некој да си дозволи да тврди дека е намалена сиромаштијата, но во иднина не само што тоа не е исклучено, туку е и за очекување некој политички фактор да си дозволи таква манипулација. Затоа јавноста мора да има предвид дека стапката на сиромаштија од 27,3% во 2010 година е според критериумот 60% од медијалниот еквивалентен приход и дека во истата година според стариот критериум, 70% од медијалните еквивалентни трошоци, таа изнесуваше 30,9%. Како таква беше втора највисока годишна стапка на сиромаштија измерена во независна Македонија! Оттука, никој нема право да тврди дека сиромаштијата била намалена во 2010 година и заслужува осуда ако си дозволи тоа да го претстави како своја заслуга!

Новата методологија за мерење на сиромаштијата овозможи јавноста да го дознае и процентот на вработени сиромашни во нашата земја. Според податоците на Заводот за статистика, 9,9% од вработените, односно секој десетти вработен живее во сиромаштија. Ем работи ем е сиромав!

Од сопственото животно искуство многумина знаат за овој проблем. Или тие самите или некој нивни роднина или пријател работи во сабота и во недела, работи и прекувремено, се враќа дома мртов уморен, а сепак едвај врзува крај со крај, а некогаш ниту тоа не му успева. Сепак, на концептуално ниво, на многумина оваа категорија на вработени сиромашни не им е сосема сфатлива. Според доста раширеното сфаќање на односот на сиромаштијата и вработеноста, невработените се тие што се сиромашни, а кога некој ќе се вработи, тогаш тој барем со сиромаштијата престанува да има проблем. Процентите на невработеност и сиромаштија веќе подолго време се околу 30% и тоа дополнително придонесе сиромаштијата да се поврзува речиси исклучиво со невработеноста и да се мисли дека со решавањето на проблемот на невработеноста речиси автоматски ќе се реши проблемот и со сиромаштијата.

Точно е тоа дека голем дел од невработените се сиромашни. Според најновите податоци на Заводот за статистика, половина од невработените (50,6%) се сиромашни. Но, самиот овој податок кажува дека постојат и невработени кои не се сиромашни. Станува збор за лица на кои платата на другите членови од домаќинството, парите од роднините во странство, заштедите од минатото и слично им овозможуваат да бидат над прагот на сиромаштија и покрај тоа што се невработени.

А како што има невработеност без сиромаштија исто така има и сиромаштија при вработеност. Таа е онаа состојба која погоре ја опишавме. И покрај тоа што некој е вработен, парите што ги заработува не му овозможуваат нему и на неговото семејство да сврзат крај со крај. Па не можат да го преминат прагот на сиромаштија и влегуваат во категоријата вработени

сиромашни. Треба да се нагласи дека трудољубивоста и напорната работа не се никаква гаранција дека некој нема да биде сиромав. Можно е навистина фирмата во која работи да е во криза и да не може да му исплати повисока плата од онаа што ја прима. Ама исто така е можно газдата да тврди дека е криза и дека нема пари во фирмата, а неговиот профит сепак да расте, меѓу другото на сметка на ниските плати на неговите вработени. Профитите и платите што ги земаат „менаџерите“ во Македонија, а кои, како што покажуваат податоците од Управата за јавни приходи, се во постојан пораст и покрај кризата, сугерираат дека не е за верување секој газда кога се жали дека немал пари.

Категоријата на вработени сиромашни е сурова кон многу илузии. Таа не само што кажува дека некој може да биде сиромашен без разлика колку трудољубиво и напорно работи, туку кажува и дека намалувањето на невработеноста автоматски нема да доведе до соодветно намалување на сиромаштијата. Како што тргнале работите, за очекување е дека ќе се намалува бројот на случаи на невработеност без сиромаштија, а ќе растат случаите на сиромаштија при вработеност. Вработените сиромашни станаа статистички признати. Сега уште нивниот проблем да биде „таргетиран“: од државата преку контрола колку работодавците го почитуваат Законот за минимална плата, колку ги плаќаат прекувремените работни часови и слично, но и од страна на самите работници, кои треба да увидат колку самите дозволуваат, поради својата неорганизираност и поради други причини, дел од нивните плати да се прелеваат во профит за нивните газди.

Класните разлики до небо!

30 октомври 2012

Во Македонија некои едвај сврзуваат крај со крај, внимаваат како ќе го потрошат секој денар, но за некои во Македонија живот се живее!

Податоците на Управата за јавни приходи за највисоките плати во Македонија секоја година успеваат да не фрапираат. Секоја година си мислиме дека не е возможно некој, во оваа сиромашна земја, да прима толку висока плата, кога, веќе следната година, фактите веднаш не побиваат. Во 2006 година се фрапиравме кога слушнавме дека највисоката исплатена плата изнесува околу 8.000 евра месечно. Одново се фрапиравме и во 2007 и во секоја следна година. Во 2010 година највисоката плата веќе изнесуваше околу 61.100 евра месечно нето, а минатата година таа порасна за неверојатни 26% и изнесува (верувале или не) околу 82.500 евра месечно нето!

Очигледно, во Македонија некои едвај сврзуваат крај со крај, внимаваат како ќе го потрошат секој денар, но за некои во Македонија живот се живее! Не само еден месец, туку секој месец во годината некој граѓанин на оваа сиромашна земја земал „кралска плата“, секој месец по околу 82.500 евра нето. Ако за многумина е проблем секој месец да купуваат облека, за себе и за своите деца, овој граѓанин на Македонија може да си дозволи секој месец да си купува по еден стан! И тоа не од оние со мала квадратура!

За да добиеме претстава колку е безобразно висока оваа нето плата, ќе ја споредиме со минималната плата. Оној македонски работник што зема минимална плата од 8.050 денари ќе треба да работи 631 месеци или 52 години и 7 месеци за да земе само една месечна плата на најдобро платениот „менаџер“ за 2011 година. Замислете: 52 и пол години. Ако некој

се вработи на 16 години и биде пензиониран на 64 години, неговиот работен век ќе биде 48 години. Оној што зема минимална плата, дури и кога би работел максимален број години, 48, нема да може да заработи онолку пари колку што заработува најплатениот „менаџер“ за еден месец! Ова фрапира, но и револтира!

Понатаму. Малкумина наши сограѓани ја знаат сувопарната, но исклучително класно мотивирана одредба од членот 16 од Законот за придонеси од задолжително социјално осигурување, донесен во 2008 година. Во овој член пишува дека највисоката месечна основица за пресметување и уплата на придонесите е износот од четири просечни плати. Тоа значи дека на сите вработени што во 2011 година земаа плата помала од четири просечни плати (односно, под 121.000 денари бруто), од бруто платата им се одбиваа средства за придонеси на целиот износ на нивната плата. А на оние што земаа плата во износ над четири просечни плати, од бруто платата им се одбиваа средства за придонеси како да земаа плата во износ од четири месечни плати. Ова јасно кажува дека сите оние што земаа плата повисока од четири просечни плати се привилегирани во однос на сите нас останатите!

Поради оваа привилегираност на екстра-богатите, доаѓа до следната ситуација. Најплатениот „менаџер“ во Македонија, ако законот и за него беше ист како и за 99% од неговите сограѓани, ќе земаше нето плата од околу 60.500 евра месечно. Бидејќи тој е привилегиран во однос на нас останатите, тој зема околу 22.000 евра месечно повеќе! Ова исто така дава до знаење дека државната каса месечно е осиромашена за околу 22.000 евра месечно (или годишно, околу 262.920 евра!) само бидејќи државата го става овој свој даночен обврзник во поповолна ситуација во однос на 99% од останатите! И после немало пари во буџетот за социјалните случаи, па морало вештачки да се намалува нивниот број. Еве како можат да се обезбедат дополнителни средства во буџетот: нека екстра-богатите даночни

обврзници плаќаат придонеси од плата како и сите останати граѓани!

За волја на вистината, минатата година беше извршена одредена позитивна корекција на придонесите од плата на екстра-богатите. Привилегираноста на екстра-богатите остана, но наместо износот од четири просечни плати, границата е подигната на шест просечни плати. Иако ова е поправедно решение од претходното, минималното чувство за праведност налага целосно укинување на привилегирањето на екстра-богатите, односно секој даночен обврзник да плаќа придонеси од плата на целиот износ на бруто платата, онака како што беше пред 2008 година.

За крај, еден „куриозитет“. Имајќи предвид дека Македонија е далеку посиромашна земја од Словенија, логично е да се претпостави дека највисоката плата во Словенија е далеку повисока од македонската. Но не е така. Највисоката бруто плата во Словенија во 2011 година била околу 55.000 евра месечно. Односно, дека таа, во споредба со највисоката бруто плата во Македонија од 92.000 евра месечно, е пониска (!) за цели 40%! Како е можно некој во Македонија да стане значително побогат отколку во Словенија? „Парадокс“ околу кој исто така вреди да се размисли.

Да заклучиме. Во оваа земја некој треба да работи повеќе од 50 години за да заработи онолку колку што зема најплатениот „менаџер“ за еден месец. Во оваа земја, државата се лишува од прилив на буџетски средства, бидејќи ги привилегира екстра-богатите. Во оваа земја, далеку посиромашна од Словенија, нејзиниот најплатен жител е доста побогат од словенечкиот најбогат жител. Нешто е гнило во оваа земја!

Класните преференции на ВМРО-ДПМНЕ

6 ноември 2012

Класните преференции на ВМРО-ДПМНЕ се јасни: против сиромашните и непривилегираните, а за богатите.

Пред половина месец министерот за труд и социјална политика, Спиро Ристовски, се пофали дека има меѓу 39 и 40 илјади домаќинства кои се корисници на социјална помош и дека тоа, во споредба со минатата година, значи намалување за околу 17%. Всушност, „успехот“ на сегашната влада во намалувањето на бројот на корисници на социјална помош е далеку поголем. Во 2006 година 64.970 домаќинства примаа социјална помош. Тоа кажува дека, од доаѓањето на власт на ВМРО-ДПМНЕ до денес, бројот на домаќинства што примаат социјална помош е намален за околу 25.000, односно за околу 39%.

Оваа влада е веќе добро препознатлива по тоа што не пропушта прилика да се пофали за сработеното, дури и кога се работи за минорни работи. Затоа изненадува пропуштањето на приликата да се истакне успехот остварен на овој план. Некој би помислил дека едноставно не го забележале тоа и затоа не го истакнале. Ама, слично се молчи и во врска со намалувањето на бројот на невработени лица евидентирани во Агенцијата за вработување. Во август 2006 година овој број беше 356.976, а во август 2012 – 251.817. Невработеноста се намалила за преку 100.000 лица, за речиси 30%, а оваа маркетиншки настроена Влада скромно молчи за своите успеси?

Како да го објасниме овој „парадокс“? Дали е случајно тоа што Владата молчи во врска со своите исклучителни „успеси“ на социјален план и што, наместо тоа, излегува со поскромни бројки? Или, свесно одбира така да постапи, зашто презентирањето на збирните бројки го разобличува она што фактички таа го прави?

Ако сиромаштијата во една земја се намалува, разбирливо е да се намали и бројот на приматели на социјална помош. Ама, сиромаштијата во периодот 2006-2011 не само што не се намали, туку и се зголеми (од 29,8 на 30,4%). Зошто, при таква ситуација, дошло до драстично намалување на бројот на приматели на социјална помош од околу 39%? Ако, пак, навистина се намалила невработеноста за преку 100.000 лица, односно ако најголемиот дел од тие лица навистина се вработиле, тогаш тоа значи дека економијата доживува бум. Ако наместо бум имаме рецесија, тогаш, очигледно, намалувањето на бројот на евидентирани невработени лица во голема мера не се должи на нивното вработување.

И драстичното намалување на бројот на корисници на социјална помош и драстичното намалување на бројот на евидентирани невработени лица се должи на свесната ориентација на Владата предводена од ВМРО-ДПМНЕ да ги лиши најсиромашните дури и од оние мали бенефиции што се пропишани со закон и да ја разгради што повеќе социјалната држава! Како и секоја конзервативна влада, таа сето тоа го оправдува со немањето пари во буџетот и со мрзливоста и желбата за злоупотреба од страна на сиромашните и непривилегираните. Но, како може да се зборува за немање пари во буџетот ако се фрлаат неброени пари за споменици и ако широкоградо им се дозволува на богатите прекумерно да се збогатуваат на сметка на буџетот? И дали може воопшто преку мрзливоста и злоупотребите да се објасни драстичното бришење од евиденција на социјалните случаи и на невработените лица? Секако дека треба да бидат избришани од евиденција оние што неоправдано примаат социјална помош и оние што се вработени, а се водат како невработени. Но, кога бројот на тие лица ќе почне да се брои со десетици илјади, тогаш тоа кажува дека проблемот не е кај злоупотребите од страна на сиромашните и непривилегираните, туку кај власта која сака да „заштеди“ на нивна сметка!

И додека „штеди“ на економски најзагрозените граѓани, Владата на ВМРО-ДПМНЕ им овозможи големи поволности на газдите и, воопшто, на богатите. Данокот на добивка прво, во 2006 година, го намали од 15 на 10%, а потоа, во 2011 година, за оние што остваруваат добивка под 3 милиони денари годишно, целосно го укина. Понатаму, го намали персоналниот данок од 15, 18 и 24% и воведе рамен данок од 10%. Како што можеше да се очекува, тоа не доведе до зголемување на нето-платите на работниците, туку на профитот на газдите. Дополнително, беа намалени и стапките на придонеси од плата, со истиот ефект. И можеби најбезобразно, во 2008 година ги привилегира сите „менаџери“ кои земаат бруто-плата во износ над четири просечни плати да плаќаат придонеси само во износ од четири просечни плати. Па се случи во 2011 година лицето што земаше 5,6 милиони денари месечна плата да плаќа придонеси во висина од околу 33.000 денари месечно!? А државата само врз основа на ова привилегирање на најплатениот „менаџер“ годишно да се лиши од прилив во буџетот на околу 263.000 евра, а врз основа на привилегирањето на петте најплатени менаџери – речиси 800.000 евра! Колку ли приматели на социјална помош нема да имаше потреба да бидат избришани од евиденција само ако Владата на ВМРО-ДПМНЕ не одлучеше да привилегира 1% екстра-богати на сметка на 99% од останатите?

Класните преференции на ВМРО-ДПМНЕ се јасни: против сиромашните и непривилегираните, а за богатите. Со популистички мерки, како бесплатен автобуски превоз за пензионерите, на оваа партија ѝ успева да создаде впечаток дека нејзините класни преференции се поинакви, но проучувањето на фактите го прават овој заклучок непобитен. На некои им фрла коски, ама на некои им дозволува фрапантно збогатување!

Први од Исланд до Владивосток!

12 февруари 2013

Македонија, нашата земја, е класно најраслоената земја во цела Европа и бившиот Советски Сојуз! Ако овој податок, лесно проверлив, не нè поттикне да сфатиме дека нешто системски е проблематично во нашата земја, не знам што би нè поттикнало!

Овој период учествувам во пишувањето на една студија за осиромашувањето и збогатувањето во Македонија за време на најновата економска криза. Тоа е дел од еден европски проект, кој го сметам за доста релевантен. Зашто, наспроти лаичкиот впечаток, потхрануван од неолибералистичката пропаганда, дека во време на криза сите губат, овој европски проект има за цел да покаже, преку анализа на статистичките податоци, дека и во текот на оваа криза мнозинството граѓани се оние што осиромашуваат, а богатите се тие што добиваат. Во последно време се направени доволен број истражувања за сиромаштијата и социјалната исклученост, но она што овој проект не го сведува на беззабо ламентирање е што ќе посочи и на придружниот процес на осиромашувањето на мнозинството – збогатувањето на малцинството веќе богати.

Еден од главните начини како да се дознае состојбата со раслоеноста на едно општество, односно со класните разлики што постојат во него, е да се анализира Џини индексот. Овој индекс има вредности од нула до сто, при што Џини индекс со вредност нула значи дека постои апсолутна еднаквост во приходите на сите членови во општеството, а Џини индекс со вредност сто значи дека само еден човек ги има сите приходи во општеството, а останатите не земаат ништо. Се разбира, овие вредности се само теоретски и не постои земја со ниту приближно вакви вредности. Во реалноста, веќе Џини индекс над 50 индицира исклучително големи класни разлики, а Џини

индекс под 25 посочува дека класните разлики во таа земја се на подносливо ниво.

Во ноември минатата година Заводот за статистика првпат излезе со податок за Џини индексот во нашата земја. Статистичарите пресметаа дека за 2010 година Џини индексот изнесува 40,8. За оние што ја пратат оваа проблематика, ова беше само потврда за она што го кажуваат и останатите податоци, дека живееме во земја која е многу класно раслоена.

Сепак, ова е време кога е во пораст класното раслојување, па човек некогаш не е свесен колку е лоша работата дури не направи споредба со другите земји. За потребите на истражувањето кое претходно го спомнав, ги разгледав податоците и за другите земји. А тие податоци колку што се фрапантни толку се и страшни! Ќе ви ги пренесам онака како што ги дознавав. Прво, од анализата на податоците на Евростат, се покажа дека Македонија е класно пораслоена земја од сите 27 земји членки на ЕУ! Веќе доста индикативен податок! Зедов да споредам со земјите од нашиот регион, Балканот. Повторно, според податоците на Светска банка, од сите земји на Балканот (со исклучок на Косово за кој нема податоци) нема земја која е класно пораслоена од Македонија! Следно проверив за сите европски земји кои не се членки на ЕУ. Македонија испадна прва во цела Европа по својата класна раслоеност! На крајот, си велем, барем во конкуренција на азиските држави бивши републики на СССР Македонија сигурно ќе испадне помалку класно раслоена! Не! Со исклучок на Туркменистан, за кого нема податоци, Македонија и од нив е класно пораслоена земја!

Македонија, нашата земја, е класно најраслоената земја во цела Европа и бившиот Советски Сојуз! Ако овој податок, лесно проверлив, не нè поттикне да сфатиме дека нешто системски е проблематично во нашата земја, не знам што би нè поттикнало! Пред две недели испаднавме последни на Балканот според слободата на медиумите. Последни на Балканот воведовме минимална плата. Сега испадна дека сме први од Исланд до

Владивосток по класната раслоеност. Сè негативен рекорд до негативен! До кога вака?

Највисоко платениот „менаџер“ во Македонија во 2011 година месечно земал нето плата од околу 82.500 евра! Сите 12 месеци во годината! Можете да си ја замислите оваа плата? Највисокиот бруто приход за 2011 година (податоците се од УЈП) е уште пофантастичен: околу 211.500 евра месечно! Дали сè уште мислите дека добро ја познавате земјата во која живеете? Сето ова е можно, зашто Владата им го намали данокот од добивка, персоналниот данок од доход, придонесите од плата, па дури и ги привилегира оние што земаат над шест просечни плати да не плаќаат придонеси на целиот износ на своите плати! Од друга страна, при иста стапка на сиромаштија, Владата од 2006 година до денес го намали бројот на приматели на социјална помош за фрапантни 40 отсто, а дупката што ја создаде во Фондот за здравствено осигурување поради намалувањето на стапката на придонесите ја „санира“ на тој начин што лиши добар дел од невработените од примањето сини картони! Па после богатите се збогатувале, а сиромашните осиромашувале! Тоа не е некој неизбежен процес, туку резултат на одредена владина политика. Крајно време е да ѝ се стави крај! И не е многу важно дали Курто или Мурто ќе биде на власт. Важно е или едниот или другиот да работи во корист на мнозинството од народот. А ако тие не сакаат, тогаш мора да дојде некој трет!

Лебот ни го зедевите!

21 август 2012

Поскапувањето на енергенсите стана еден од главните фактори за осиромашувањето на голем број наши сограѓани. Во Битола минатата недела на протестот се скандираше паролата „лебот ни го зедевите“. За сè поголем број наши сограѓани ова станува горка вистина.

По трет пат за нешто повеќе од една година прогресивната и активна младина излезе јавно да го изрази своето незадоволство и да побара промена на состојбите. Прв беше протестот против полициската бруталност во јуни 2011 година, инициран од убиството на Мартин Нешковски. Вториот беше иницијативата „Заедно за мир“, во март оваа година, против меѓуетничките тензии и за надминување на истите. Третиот е сегашниот, против поскапувањата на енергенсите, струјата, парното и горивото.

Ако се прави споредба со некои други земји, со поголема традиција на одбрана на сопствените права, тогаш ова досие е повеќе од скромно. Но, ако се спореди со минатите години, ќе се забележи дека нешто клучно се менува. Сè уште е преголем бројот на луѓе што преферираат некој друг да сработи за нив, а тие на готово да ги добијат правата. Овој сè уште доминантен менталитет кај нашите граѓани е виновен како за катастрофалното ниво на одбрана на работничките и социјалните права така и за скромните успеси на граѓанските иницијативи. Сепак, постои промена на подобро, сè повеќе млади луѓе покажуваат поголемо ниво на општествена одговорност и се активираат. Затоа, би било голема неправда кон нив некој да излезе со паушална изјава од типот дека кај нас ништо не се случува.

Овој протест против поскапувањата има две важни специфики во однос на претходните две иницијативи кои погоре

ги спомнавме. Прво, тематиката на протестот првпат е социјална. Конечно во една од најсиромашните земји во Европа нашата младина, слично како и младината во Грција, во Шпанија и во другите земји, излезе да протестира со социјални барања. Второ, конечно постарите наши граѓани излегоа во поголем број на протест организиран од младинските активисти. Ова особено беше видливо на протестот во Битола, каде повеќе од половината од протестантите беа постари граѓани. Инаку, важно е да се истакне дека токму социјалната димензија на протестот е причината за поголемата мотивација на постарите граѓани, нешто што младинските активисти не смеат да го забораваат.

Овој протест има и една друга важна специфичност и квалитет. Конечно поголем број граѓани престанаа да ги прифаќаат здраво за готово сите оправдувања што се пласираат секогаш кога се преземаат мерки на штета на стандардот на граѓаните. Веќе доста долго време на неолиберализмот, на таа политичка филозофија на безнадежноста и апатијата, му успева да наметне менталитетот кај голем дел од луѓето здраво за готово да ги прифаќаат лошите вести што ја засегаат нивната егзистенција без тие воопшто да се потрудат да ги преиспитаат антисоцијалните тези на естаблишментот. Стегање на ременот, мерки на штедење, поинаку не се може – тоа се фразите со кои обично се рационализираат ударите врз стандардот на граѓаните. И тие досега глатко поминуваа. Сега сме сведоци на сè поизразено одбивање да се поверува здраво за готово во аргументите што се нудат како оправдување за социјалните удари. Овие денови многу новинари излегоа со анализи во кои покажуваат дека не ќе да е баш така ситуацијата со најновите поскапувања како што тврди естаблишментот, а и обичните граѓани во голем број се заинтересираа за стручните и доста опскурни детали поврзани со цената на струјата и парното.

И далеку од тоа дека единствена алтернатива на енергетските проблеми со кои се соочува Македонија е поскапувањето. Јасно, тоа е преферираната опција на естаблиш-

ментот. Зошто да се вложува во обновување на дистрибутивната мрежа ако може профитот да се билда преку поскапување на струјата? Зошто да се направат сериозни напори конечно да се гасифицира Македонија? Зошто посериозно да се стимулираат домаќинствата да користат сончеви колектори наместо да се организираат симболични јавни извлекувања кој ќе добие субвенција? Зошто да се прави сето ова кога најлесно е цената за целата оваа нерационалност да ја плати народот? Откако електро-дистрибуцијата е приватизирана во март 2006 година, цената на струјата е зголемена за фрапантни 74%! Дури и да прифатиме дека морало да дојде до одредено поскапување на струјата, ова поскапување сигурно немаше да биде толку големо ако секој од одговорните фактори поодговорно се однесуваше.

Поскапувањето на енергенсите стана еден од главните фактори за осиромашувањето на голем број наши сограѓани. Во Битола минатата недела на протестот се скандираше паролата „лебот ни го зедовте“. За сè поголем број наши сограѓани ова станува горка вистина. Одговорните останаа глуви на минато-неделните протести. Овој вторник повторно се закажани протести, покрај во Скопје и Битола и во некои други градови. Дали ќе се успее? Сигурно е дека шансите за успех ќе бидат онолку помали колку што ќе биде поголем бројот на граѓани што ќе одлучат од дома да даваат поддршка наместо да излезат на протести. Само со поголема бројност и поголема истрајност на протестите може да се успее. Тоа важи за секој народен протест, вклучително и за овој.

Синдикатите и протестите

30 август 2012

Ако ССМ не сака и отворено да биде сметан за жолт синдикат, мора да ја одбере страната на народот, а не на естаблишментот. Наместо да испраќа соопштенија без суштина, мора да испрати повик до работниците да излезат на протестите против поскапувањата

Теоретски, поддршката на синдикатите на тековните протести против поскапувањата воопшто не треба да биде под знак прашање. Работниците во Македонија се ниско платени. Сè повеќе работнички семејства имаат проблем да го истераат месецот со платите кои ги примаат. Во таква ситуација секое поскапување само дополнително ги усложнува проблемите. А бидејќи е така, синдикатите се должни да реагираат. Најмалку што можат да направат е, при веќе организиран социјален протест, да го поддржат и да ги повикаат своите членови да се приклучат.

Самостојниот синдикат на новинари и медиумски работници прв го направи исчекорот и не само што го повика своето членство да излезе на протести, туку и ги повика своите колеги од другите синдикати и тие да го направат истото. Од друга страна, Сојузот на синдикатите на Македонија, „најсилниот“ синдикат во Македонија, во своето соопштение до јавноста информира дека ја известиле Владата, Регулаторната комисија за енергетика и Економско-социјалниот совет за својот став пред донесувањето на одлуките на Регулаторната комисија истите претходно да бидат разгледувани на седниците на Економско-социјалниот совет. Толку. Никаде барање да се преиспитаат веќе донесените одлуки на Регулаторната комисија, никаде поддршка на протестите, а камоли повик до своите членови да ги поддржат истите.

Овој став на раководството на ССМ заслужува коментар. Дали воопшто може да се смета дека спроведувањето на ставот на ССМ ќе направи разлика која нешто ќе им значи и на работниците и на останатите граѓани? Што би донело разгледувањето на одлуките на Регулаторната комисија во Економско-социјалниот совет пред истите да бидат донесени? Во дадената констелација, ништо не му гарантира на ССМ дека идните одлуки за поскапувања на енергенсите и по нивното разгледување во Економско-социјалниот совет нема да бидат усвоени.

Ако е така, зошто раководството на ССМ одлучи на ваков начин да реагира на поскапувањата? Од своето доаѓање на чело на ССМ, неговиот сегашен претседател Живко Митревски воведо нова „филозофија“ во работењето на овој синдикат. Речиси е проскрибирано излегувањето на улица, било да се работи за протест против намалувањето на работничките права или за одбележување на Први Мај, а целото делување на синдикатот е ограничено на делувањето преку институционалните канали. И наспроти доминантната претстава дека положбата на работниците во Македонија е далеку од добра, претседателот на ССМ стана познат во јавноста по своите изјави, нетипични за еден синдикален лидер, дека не е така лоша ситуацијата како што се прикажува и дека постоел баланс на интересите на трудот и на капиталот.

Преголемата верба во социјалниот дијалог што ја промовира претседателот на ССМ во најдобар случај се должи на неговото недоволно познавање на динамиката на меѓусебните односи на трудот, капиталот и државата, а во најлош случај претставува регресија на функцијата на синдикатот на трансмисионен орган на владејачката партија, која функција синдикатот ја имаше за време на комунизмот.

За еден синдикат да биде успешен при социјалниот дијалог со другите „социјални партнери“ мора да располага со преговарачка моќ. Таа преговарачка моќ во голема мера зависи од способноста на тој синдикат да ги мобилизира работниците на

штрајк или протест во случај работодавците или државата да не сакаат да ги исполнат неговите барања. Преговарачката моќ на синдикатот е нужно зависна од неговата протестна моќ. Ако синдикатот самиот себеси се ограничи на социјалниот дијалог, тоа е исто како да си ја пресече гранката на која седи. Следствено, ако ССМ бара разгледување на одлуките за идни поскапувања на состаноците на Економско-социјалниот совет, тој може да издејствува исполнување на своите барања само ако има капацитет, во случај истите да не бидат исполнети, да мобилизира поголем број работници на протести пред Регулаторната комисија за енергетика. Ако го нема тој капацитет, или, уште полошо, ако самиот себеси се лишува од тој капацитет, тогаш гласот на ССМ во Економско-социјалниот совет ќе биде само глас во пустина.

Во поранешниот систем, синдикатот беше трансмисионен орган на владејачката партија, односно ги „пренесуваше“ нејзините ставови до работниците. Неговата функција беше да ја штити власта од работниците, а не работниците од власта, да го амортизира работничкото незадоволство наместо да го артикулира. ССМ, синдикатот од поранешниот систем, никогаш не успеа целосно да се прилагоди на новиот општествен систем и да се промовира во вистински заштитник на правата и интересите на работниците. Во последните години сме сведоци на забрзан процес на враќање на ликот и делото на ССМ од поранешниот систем. Ако ССМ не сака и отворено да биде сметан за жолт синдикат, мора да ја одбере страната на народот, а не на естаблишментот. Наместо да испраќа соопштенија без суштина, мора да испрати повик до работниците да излезат на протестите против поскапувањата и да дадат придонес во заштитата на својот стандард. Веќе постои незадоволство кај членовите на ССМ и кај одредени гранкови синдикати во состав на ССМ од пасивниот однос на раководството на ССМ по повод поскапувањата. Дали тоа ќе доведе до промена на ставот на ССМ, останува да се види.

Партиското, политичкото и граѓанското

4 септември 2012

Дека е можно некој да излезе со политички барања, а при тоа сепак да не биде инструктиран од некоја политичка партија е основно сознание кое секој треба да го има на ум ако не сака толку лесно одново и одново да биде манипулиран.

Иако по повеќе од 20 години плурализам категориите партиско, политичко и граѓанско веќе требаа да бидат апсолвирани, тие сè уште на голем број граѓани не им се до крај јасни. Па одново и одново граѓански иницијативи со политички барања се етикетираат како партиски и одново и одново се води таа веќе досадна „дебата“.

Постојат многу дефиниции на политиката и ниту една општо прифатлива. Сепак, она околу што речиси сите би се сложиле е дека политиката ја опфаќа сферата на јавните работи и вклучува донесување одлуки од јавен карактер, односно одлуки кои ги засегаат сите или поголем број граѓани. Од факторите кои влијаат врз процесот на донесување одлуки едни од најважните се политичките партии. Тоа се групи на луѓе кои споделуваат заеднички интереси и визии и кои, врз основа на нив, се трудат да ги обликуваат политичките одлуки. Но, иако политичките партии се најважниот обликувач на политичките одлуки во модерните либерални демократии, тие далеку од тоа дека се единствените политички фактори. Обиди, повеќе или помалку успешни, да влијаат врз донесувањето одлуки од јавен карактер не прават само политичките партии, туку и граѓаните кои не се организирани во партии, преку разни организации и иницијативи, кои, од своја страна, се дел од граѓанското општество. Разликата помеѓу политичките партии и овие формални или неформални организации и иницијативи не е во тоа што првите се занимаваат со политика, а вторите не го прават

тоа. Ако политиката, како што посочивме погоре, е поврзана со донесувањето на одлуки од јавен карактер (т.е. со донесувањето на политички одлуки), тогаш јасно е дека делувањето на граѓанските организации и иницијативи насочено кон промена на некоја одлука од јавен карактер е политичко делување. И нема тука ништо страшно. Ако тие се држат настрана од политичките партии, тогаш со полно право може за нивното делување да се каже дека е непартиско, без тоа ниту за нијанса да биде помалку политичко.

Во Македонија, политичкото делување на граѓаните, неорганизирано во партиски организации или иницијативи, обично уште од старт се оцрнува поради две причини. Првата е редуцирањето на политичкото на партиското. Па во услови кога доминантното мислење е дека сите политички партии единствено се интересираат за унапредување на личниот интерес на своите членови, етикетањето на непартиското политичко делување како партиско со себе го носи и сфаќањето дека сите оние што се вклучени поактивно во граѓанските организации или иницијативи со поексплицитно политички барања, тоа по дефиниција го прават поради личен интерес.

Втората причина е големата идеолошка влијателност на неолибералистичката идеологија. Поради неа, во очите на многумина политизираноста е негативна појава сама по себе, а статусот граѓанин – деполитизирана категорија. Тоа дека граѓаните не треба да се интересираат за јавните работи (односно за политиката) и дека донесувањето одлуки треба да им го препуштат на елитите не претставува никаква научна аксиома, туку е клучна теза на неолибералистичката пропаганда. На неолибералите им е доста важно да ги убедат граѓаните дека не треба да се мешаат во политиката и дека нема алтернатива на постојаните кратења на правата на широките народни маси токму со цел непречено да ги спроведуваат своите интереси, кои не се исти со интересите на големото мнозинство од народот. За тоа да не се случи, граѓанинот не треба да тежнее да биде

аполитичен, туку, напротив, да се интересира за јавните работи и за тоа одлуките од јавен карактер да не се донесуваат во интерес на мала група, туку во интерес на мнозинството. Политизираноста во значењето кое обично му се придава во Македонија, слепо и жестоко застапување на партиските ставови, сигурно дека е негативна појава. Но, политизираноста во значење на интересирање за јавните работи не само што не може туку-така да се осуди, туку треба и да се поттикнува ако се сака продлабочување на демократските процеси, од што креирањето влијателно јавно мислење е составен дел.

Да се биде граѓанин не значи да не се интересираш за политиката и да не се вклучуваш во граѓански иницијативи. Тоа е едноставно само неолибералистичка пропаганда. Човекот како граѓанин е активен и размислува и делува во јавната сфера. Човекот како приватно лице меѓу другото е и потрошувач на стоки. Тоа што на неолибералистичката пропаганда ѝ успеа да го наметне сфаќањето дека токму како граѓанин човекот е пасивен конзумент, кој само ја трпи политиката наместо да се обидува да влијае врз неа, претставува успех на неолиберализмот кој не оди во корист на мнозинството од народот.

Да не се согласуваш со некоја одлука на владејачката гарнитура не значи дека по дефиниција си приврзаник на некоја опозициска партија. Политичкото не може и не смее да се сведе на партиското. Се разбира, секоја владејачка гарнитура ќе се обиде да го искористи фактот што политичкото се поистоветува со партиското за да ја оцрни секоја непартиска иницијатива, квалификувајќи ја како опозициска. Но, тоа не значи и дека е во право. Дека е можно некој да излезе со политички барања, а при тоа сепак да не биде инструиран од некоја политичка партија е основно сознание кое секој треба да го има на ум ако не сака толку лесно одново и одново да биде манипулиран. Политичкото едноставно не се сведува на партиското.

Со седење дома ништо не се постигнува

18 септември 2012

Многумина наши сограѓани сметаат дека е доволно да даваат само вербална поддршка на протестите, да очекуваат сите други освен тие самите да им ги решат проблемите и уште од почетокот да се убедуваат себеси и другите дека сè е залудно.

Кога неправдата станува закон, тогаш отпорот станува должност. Оваа изрека на Томас Џеферсон, позната во светот, а речиси непозната во Македонија, е дел од Прогласот што Граѓанската иницијатива „Аман“ го чита на секој од своите протести против поскапувањата на енергенсите. Нејзиното цитирање има за цел да ги поттикне граѓаните да излезат на протестите од едноставна причина што поскапувањата речиси за сите нив значат уште едно важно оптоварување на семејниот буџет.

Сепак, во врска со протестите се наметнува една дилема. Тоа дека поскапувањата речиси за сите граѓани значат уште едно важно оптоварување на семејниот буџет е неспорно. Можеби за малиот и сè помалиот број на богати и пребогати граѓани поскапувањата не значат ништо, ама за големото мнозинство граѓани тие се од исклучителна важност. Но, зошто тогаш релативно мал број граѓани излегуваат на протестите против поскапувањата?

Секако дека не може да се смета за точно дека секој што сака да излезе на протести може тоа и да го направи. Некој е на работа за време на протестите, некому му излегла некоја обврска која едноставно не може да ја одложи, некој мора да чува деца, некој се разболел.

Покрај тоа, следна сосема објективна причина зошто некој не излегол да протестира е неинформираноста. Информацијата едноставно не стигнала до него и поради тоа тој не протестирал. Граѓанските иницијативи, како тековната иницијатива против поскапувањата на енергенсите, се речиси по дефиниција

финансиски слаби, бидејќи се финансираат од доброволните прилози на присутните на протестите. Поради тоа, не можат да закупат простор во некој медиум и не можат да лепат големи и колоритни постери по улици. Дополнителен проблем е тоа што во координативните тела најчесто немаат доволно луѓе за да лепат поголема количина постери, па и поради тоа некои граѓани остануваат неинформирани. Присуството на медиумите на нивните прес конференции е од големо значење, но и тоа не гарантира дека сите граѓани ќе бидат информирани. Особено ако некои медиуми намерно одбиваат да известуваат од тие прес конференции и од самите протести.

Следната причина зошто некој не би дошол на протести е стравот. Ова доста често се наведува како причина и не може да се каже дека во некои случаи тоа не држи. Не само што можат да се добијат закани за личната безбедност, туку некој што присуствувал на протест може да добие отказ од работното место, или истото да му се случи на некој негов близок. Во последните години тоа кај нас добива сè поизразени форми и зборува за реалниот пад во демократичноста што ни се случува. Ако имаме случаи на загрозување на работното место поради користење на уставно гарантираното право на слобода на изразување и мирно собирање, тогаш никој не може да негира дека имаме реален проблем со кршење на демократските стандарди. Сепак, некогаш стравот е далеку повеќе неоснован од основан. Некогаш неговата основаност е слична на онаа кога некој одбива да патува со авион, бидејќи постои одредена веројатност тој да се сруши. Да, може да се сруши авионот, ама колкави се шансите навистина да се случи тоа? Да, може некој да има реперкусии поради искажаниот јавен став, ама колку реално има таква опасност? Секој треба сам да си процени колку е основан неговиот страв, а колку тоа му служи како изговор пред себеси и пред другите да не придонесе за нешто што е во негов прилог. Во секој случај, далеку е поголем бројот на граѓани кои го наведуваат стравот како причина за своето неприсуство на

протести отколку што е бројот на оние што реално се соочуваат со притисоци.

Тука доаѓаме до најпроблематичната причина за недавањето поддршка на протести со лично присуство. Многумина наши сограѓани сметаат дека е доволно да даваат само вербална поддршка на протестите, да очекуваат сите други освен тие самите да им ги решат проблемите и уште од почетокот да се убедуваат себеси и другите дека сè е залудно. Односно, проблемот е во немањето протестна култура, во неподготвеноста да се излезе на протест за да се изрази незадоволство од некоја мерка која ги загрозува правата или стандардот и да се даде свој придонес таа ситуација да се промени. Ако барем половината од оние што вербално ги поддржуваат протестите против поскапувањата излезат на протести, ова ќе биде најмасовните социјални протести во нашата земја. Но, наместо тоа, многумина бегаат од личната одговорност и, иако проблемот егзистенцијално ги засега, очекуваат другите да им ја завршат работата и да се избораат за она што е и во нивна полза. Сепак, при ваков случај народните протести обично ја покажуваат оваа динамика: неприсуството на протести на оние што даваат само вербална поддршка ги разочарува оние што се одважиле да излезат на протести и следниот пат некои од нив нема повторно да се појават. Намалувањето на бројот на протестанти потоа ги разочарува оние што се поактивни на протестите па и тие го губат својот ентузијазам и... протестите замираат. Затоа, секој засегнат треба да знае дека со седење дома ништо не се постигнува. Секој што од старт вели дека сè е залудно, со својата (не)активност самиот придонесува така и да биде.

Правото на протест среде партиската борба за власт

2 октомври 2012

Учесниците на протести кои се членови на СДСМ другите ги сомничат дека имаат задни намери. Власта успешно ги оцрнува непартиските граѓански протести кога ќе „докаже“ нивна поврзаност со СДСМ. И првото и второто не би било така, ако СДСМ конечно се социјалдемократизира.

Последниве години при секој граѓански протест се повторува истата слика. Власта, наместо да направи напор да ги разгледа барањата на протестантите, го користи својот веќе испробан метод: го делегитимизира граѓанскиот протест тврдејќи дека тој е поттикнат или поддржан од опозицијата. Ако ѝ успее да ги убеди граѓаните дека е така, тогаш граѓанскиот протест се соочува со речиси ненадминлив проблем.

Што има проблематично во тоа опозициските партии да дадат поддршка на некој граѓански протест и во тоа нивни членови да учествуваат на протестот? Дали во принцип е тоа проблематично или тоа е некаква македонска специфика? И ако е македонска специфика, дали тоа значи дека ние сме дале еден неодминлив придонес кон теоријата и практиката на демократијата или дека власта успева во својата намера да го спречи спротивставувањето на своите политики по цена на поткопување на демократските стандарди?

Во Уставот на оваа земја пишува дека граѓаните имаат право мирно да се собираат и да изразуваат јавен протест, како и тоа дека тие се еднакви во слободите и правата независно од полот, расата, бојата на кожата, националното и социјалното потекло, политичкото и верското уверување, имотната и општествената положба. Сето ова кажува дека исто како што не смее да се дискриминира по етничка и родова припадност, не смее да се дискриминира ниту според политичкото уверување на граѓаните.

Во врска со кое било човеково право, вклучувајќи го и правото на изразување јавен протест!

Некој ќе забележи дека власта ниту ја спречува опозицијата да дава поддршка на граѓанските протести, ниту пак ги спречува членовите на опозициските партии да учествуваат на нив. Несомнено е така, не ги спречува, но ја делегитимира таквата поддршка. А делегитимирањето е благ облик на прекршување на уставно гарантираното право на изразување протест. Секој оној член на опозициска партија кој сака да поддржи некој граѓански протест, во македонски прилики, се соочува со две дилеми кои не смеат да му се наметнуваат. Дали, ако се појави на протестот, тоа ќе му даде некому за право да ја наруши неговата приватност, објавувајќи фотографии од него? И дали со своето појавување тој ќе придонесе за успехот на протестот или ќе му наштети? Ако тој, поради овие дилеми, се откаже од своето учество на граѓанскиот протест, тогаш тоа значи дека на суптилен начин власта успеала да го спречи тој граѓанин од уживањето на едно уставно гарантирано право.

Но зошто успева делегитимирањето на граѓанските протести со самото тврдење дека се поттикнати или поддржани од опозицијата? Една од причините е недоволно изградената демократска свест кај граѓаните. Да не беше така, нема така лесно да поминуваа обидите на власта за оцрнување на граѓанските протести на ваков евтин начин. Сепак, далеку поважната причина е самата опозиција и пред сè главната опозициска партија, СДСМ.

Замислете ја следната ситуација. Да претпоставиме дека СДСМ е партија која ги застапува интересите на мнозинството сиромашни и непривилегирани во оваа земја. И дека, во контекст на конкретниот случај со тековниот протест против поскапувањата, смета дека поскапувањата на струјата, парното и горивата нема да беа толку големи ако сите одговорни фактори одговорно си ја вршеа работата. И дека приватизацијата преку докапитализација на значителен дел од ЕЛЕМ не смее да се дозволи, бидејќи ќе оди против интересите и на Македонија како држава

и против стандардот на нејзините граѓани. Како што покажа во практиката приватизацијата на ЕВН (која, при оваа претпоставка, СДСМ би ја осудила, иако самата ја направи).

Дали, при една ваква претпоставка, обидот на власта да ги поврзе граѓанските протести со главната опозициска партија, би значело нивно обезвреднување? Или, пак, поддршката од една ваква партија би била дури и позитивно поздравена од самите протестанти?

Оваа претпоставена ситуација може да ни послужи за правилно да го лоцираме проблемот. Власта се обидува да ги делегитимизира граѓанските иницијативи преку тврдењето дека тие се поврзани со СДСМ токму поради тоа што СДСМ не е онаа партија од нашата претпоставена ситуација. Партијата од нашата претпоставена ситуација е партија со социјалдемократска ориентација, а СДСМ тоа, и покрај своето име, ниту некогаш била, ниту сега е. Учесниците на протести кои се членови на СДСМ другите ги сомничат дека имаат задни намери. Власта успешно ги оцрнува непартиските граѓански протести кога ќе „докаже“ нивна поврзаност со СДСМ. И првото и второто не би било така, ако СДСМ конечно се социјалдемократизира. А таа социјалдемократизација на СДСМ би била и далеку подобра стратегија за освојување на власта од темелењето на целата надеж врз тоа дека зголемувањето на незадоволството на граѓаните од сегашната власт автоматски ќе значи зголемување на неговиот изборен рејтинг. Но, големото прашање останува: колку СДСМ сака да се социјалдемократизира? Колку заштитата на интересите на сиромашните и непривилегираните може да му биде поважна од искористувањето на власта за лична корист на одреден мал круг луѓе?

Неутврдените рокови и демократијата

20 ноември 2012

Кога се работи за човековите права, никој не смее да молчи! Ниту премиерот, ниту Уставниот суд, ниту јавноста! Неутврдените рокови во една вистинска демократија не смеат да значат дека имателите на власт можат да делуваат кога ќе им текне!

Во онаа земја во која демократијата не е само празен збор, туку навистина се работи на нејзино оживотворување, институциите навистина постојат за граѓаните. Во онаа земја, пак, во која имателите на власт ја чувствуваат демократијата како товар кој им пречи да уживаат во моќта, демократијата е нагрисена и неа повеќе ја има во теоријата отколку во практиката.

Еден од начините како да се утврди во која категорија спаѓа една земја е тоа како имателите на власт ги третираат своите надлежности во случаите кога не е пропишан временски рок. Во таков случај, тие можат да го искористат неутврдениот рок за да ја остварат својата агенда или да реагираат во разумен рок, во интерес на граѓаните и нивните права. Од нивното однесување, на ваков или таков начин, граѓаните можат да заклучат дали демократските механизми се тука за да им служат на граѓаните или на оние што ја имаат моќта.

Решив да пишувам на оваа тема, бидејќи забележав дека деновиве барем две институции се соочуваат со ситуација каде од нив зависи дали ќе придонесат демократијата и правата на граѓаните да не бидат празни зборови или ќе се „кријат“ зад неутврдените рокови. Првата институција е премиерот, а втората Уставниот суд.

Протестите против поскапувањата траат веќе повеќе од три месеци, веќе четвртина година. Меѓу активностите што се преземени е иницирањето на народна иницијатива за собирање

10.000 потписи со цел измена на Законот за енергетика и внесување одредби во него со кои би се вратила дневната евтина струја и би ѝ се забранило на Топлификација да наплаќа за услуга која не ја дава. Законот за референдум и други облици на непосредно изјаснување пропишува доста гломазна процедура за граѓаните да можат да иницираат собирање потписи. Од координативното тело на протестите веќе го направија она што законот го бара од нив и сега се чека Државната изборна комисија да ги отвори канцелариите за граѓаните да се потпишуваат за иницијативата. Ама, тоа веќе 28 дена, речиси еден месец, не се случува, бидејќи постапката заглави кај премиерот.

Според наведениот закон, кога претседателот на Собранието ќе утврди дека иницијативата е уредна преку премиерот ја известува ДИК да го овозможи собирањето потписи. Претседателот на Собранието веќе тоа го утврди и го известил премиерот. Во кој рок премиерот треба да ја информира ДИК не пишува во законот. Разумниот рок во кој тој требаше да го направи она што е негова должност (а не право!) очигледно помина. Бидејќи нема пропишан рок во законот, не може да се каже дека премиерот го крши законот, но може да се заклучи дека неговото молчење е мотивирано од политички причини. Веројатно смета дека со одолговлекувањето на процедурата, проблемот ќе престане да биде актуелен и помалку граѓани ќе се потпишат на иницијативата. Веројатно смета и дека поради неговото одолговлекување, собирањето потписи нема да заврши пред Собранието да престане да одржува седници во пресрет на локалните избори, па евентуалното отфрлање на иницијативата од парламентарното мнозинство нема да се одрази негативно на рејтингот на ВМРО-ДПМНЕ на локалните избори. Во секој случај, едно е сигурно, дека премиерот го (зло)употребува законот на штета на едно уставно гарантирано право на граѓаните, правото на предлагање закон директно од страна на граѓаните.

Уставниот суд, пак, самиот одлучи да не си пропише временски рок во кој ќе одлучува во врска со претставките на

граѓаните. Тоа не е сосема проблематично, но почнува да се забележува дека неговото одолговлекување да одлучува по одредени претставки не секогаш се должи на оптовареноста со работа или на сложеноста на проблематиката. Особено се забележува дека во врска со работничките права некако бавно течат процедурите во Уставниот суд.

Во една моја претходна колумна² спомнав дека во ноември минатата година поднесов претставка до Уставниот суд во врска со одредбата во Законот за работни односи според која штрајкот не смее да започне пред завршување на постапката за помирување. Во претставката напишав дека ја сметам оваа одредба за неуставна, бидејќи пропишува услов кој го ограничува остварувањето на правото на штрајк и дека тоа, надвор од вооружените сили, полицијата и органите на управата, нема уставна основа.

Зошто Уставниот суд веќе цела една година не одлучува по оваа претставка? Во септември штрајкот на лекарите беше судски забранет токму врз основа на оваа оспорена одредба од Законот за работни односи. Па молчењето на Уставниот суд можеби овозможи нарушување на едно уставно гарантирано право на граѓани на Република Македонија. А тој без оглед на тоа, цели два месеци оттогаш, уште молчи. При тоа, не може да се оправда со преоптовареност, бидејќи од ноември минатата година одлучувал по многу претставки кои подоцна биле поднесени. Исто така, оваа претставка не покрива материја која е толку комплицирана за Уставниот суд да го користи тоа како изговор за одолговлекувањето. Па тоа го отвора прашањето: дали Уставниот суд молчи поради правни или вонправни причини?

Кога се работи за човековите права, никој не смее да молчи! Ниту премиерот, ниту Уставниот суд, ниту јавноста! Неутврдените рокови во една вистинска демократија не смеат да значат дека имателите на власт можат да делуваат кога ќе им текне!

² Се мисли на колумната „(Не)правото на штрајк во Република Македонија“.

Трнливиот пат на граѓанските иницијативи

4 декември 2012

Граѓаните имаат право, и според Уставот и според законот, да поднесуваат предлог закони. Ама, кога ќе пристапат кон собирање потписи за Собранието само да расправа и гласа околу тоа, ќе сфатат дека важечките одредби се екстремно неповолни за нив.

На 7 декември ќе започне собирањето на 10.000 потписи со цел поднесување на предлог закон во Собранието со кој ќе се бара враќање на дневната евтина струја и спречување Топлификација да наплаќа за услуга која не ја дава. Многу граѓани веќе подолго време чекаат да започне потпишувањето, а тоа го сакаа и иницијаторите. Но Законот за референдум и други облици на непосредно изјаснување на граѓаните предвидува обемна процедура, која ги оневозможува граѓаните да собираат потписи набрзо откако ќе одлучат да покренат граѓанска иницијатива. Иако правото да предлагаат законски решенија е право на граѓаните гарантирано со Устав, се чини дека намерата на парламентарното мнозинство, кое во 2005 година го донесе овој закон, беше што е можно повеќе да ја отежне постапката за собирање потписи, во надеж дека во некоја фаза граѓаните ќе се откажат од иницијативата.

Еве кои се кочниците што ги оневозможуваат граѓаните лесно да пристапат кон собирање потписи кое ќе биде според закон.

Прво, пред да биде одобрено собирањето на 10.000 потписи, иницијаторите се обврзани да соберат 100 потписи. Во законот не пишува дали овие потписи мора да се собираат само на пропишана локација или каде било. Со автентично толкување од април 2006 година собирањето на овие потписи е ограничено само на пропишаните локации. Она што и понатаму останува

нејасно е дали тие 100 граѓани, иако веќе се потпишале за иницијативата, ќе мора повторно да се потпишуваат кога ќе почне собирањето на 10.000 потписи.

Второ, кога Претседателот на Собранието ќе утврди дека иницијативата е уредна, преку премиерот ја известува ДИК да го овозможи собирањето потписи. Законот не пропишува рок ниту кога Претседателот на Собранието мора да го информира Премиерот, ниту кога Премиерот треба да ја информира ДИК. Па ако тие сакаат да ја одолговлекуваат постапката, тоа законски непречено можат да го прават. Во врска со тековната иницијатива на Аман, претседателот на Собранието во разумен рок од неколку дена ја исполни својата обврска, ама на премиерот му требаа дури 24 дена за да прати едно обично писмо до ДИК.

Трето, откако ДИК ќе го добие известувањето од Премиерот, обврзан е да ги отвори канцелариите каде граѓаните ќе можат да се потпишуваат по 20 дена. Внимавајте, не во текот на 20 дена, туку по 20 дена. Уште едно важно одолговлекување на постапката.

Четврто, наспроти секоја логика, ДИК може, повикувајќи се на законот, фотокопирањето на обрасците на кои ќе се потпишуваат граѓаните, како и нивното дистрибуирање по општините да им го префрли на иницијаторите. Имајќи предвид дека обични граѓани не располагаат со големи финансиски и логистички средства за една ваква операција, префрлањето на оваа обврска може дури и да го оневозможи собирањето на потписи. Особено кога, како во случајот со АМАН, ДИК ќе ги информира иницијаторите за оваа обврска само една недела пред отворањето на канцелариите.

Петто, граѓаните можат да се потпишуваат за поддршка на некоја иницијатива само во текот на работното време на јавната администрација. Имајќи предвид дека тоа е работно време и за многумина вработени, како и тоа дека многумина наши граѓани не работат во своето место на живеење, ова претставува уште една препрека за успешното собирање 10.000 потписи. Ако

институциите се тука за граѓаните, треба да се овозможи потпишување барем и во сабота.

Шесто и можеби најнеправедно. Иницијаторите мора да ги соберат потребните 10.000 потписи во рок од три месеци. Ама, не во рок од три месеци од отпочнувањето на потпишувањето, туку од денот на добивањето на известувањето за уредноста на иницијативата. По ова известување иницијаторите треба да го чекаат Претседателот на Собранието да го извести Премиерот, па потоа тој да ја извести ДИК, па потоа да поминат 20 дена до денот кога ДИК е законски обврзан да ги отвори канцелариите за потпишување. За целиот тој период рокот од три месеци тече, а граѓаните се законски оневозможени да се потпишуваат! Па рокот што навидум изнесува три месеци во реалноста е драстично пократок и може да биде само еден месец!

Граѓаните имаат право, и според Уставот и според законот, да поднесуваат предлог закони. Ама, кога ќе пристапат кон собирање потписи за Собранието само да расправа и гласа околу тоа, ќе сфатат дека важечките одредби се екстремно неповолни за нив. Дека убаво звучи уставната одредба која овозможува механизми на непосредна демократија, но дека тие механизми тешко можат да се стават во погон. И дека е очигледно дека парламентарното мнозинство што во 2005 година ја изгласа ваквата процедура за собирање 10.000 потписи (СДСМ, ЛДП и ДУИ) имало за цел да го отежне колку што е можно повеќе спроведувањето граѓански иницијативи.

Бидејќи се работи за законски решенија кои ги изгласал и СДСМ, за крај би сакал да упатам прашање токму до СДСМ. Ако вакви се одредбите од законот во однос на граѓанските иницијативи и ако тие се такви бидејќи СДСМ, ЛДП и ДУИ како такви ги изгласале, што мисли сега СДСМ за овие одредби и што планира да преземе во врска со овие одредби? Дали мисли да ги брани или конечно ќе сфати дека ако сака да стекне поголема доверба од граѓаните, мора да ги увери дека би владеел поинаку не само

од ВМРО-ДПМНЕ, туку поинаку и од она како тој владееше претходно?

Втор дел

Сивило и дилетантизам: македонската политика денес

Погрешната тактика на СДСМ

10 јули 2012

СДСМ упорно одбива да ги признае своите грешки од минатото и да се реформира. Можеби носи некои нови лица, но тие не се доволни. Покрај новите луѓе, на СДСМ му треба и нова, социјал-демократска политика.

Во мојата претходна колумна³ пишував за најновото намалување на правата на невработените. Ѓ дадов приоритет на оваа тема, иако имаше теми кои за многумина се поинтересни: коалицирањето на СДСМ и ВМРО-НП и поставувањето на споменик на Тодор Александров. Нејзе ѓ дадов приоритет бидејќи само намалувањето на правата на невработените лица од овие три теми на најдиректен начин ќе ги засегне животите на голем број невработени. Ама иако е така, нашите граѓани, вклучително и дел од невработените, повеќе се интересираат за коалицирањето на СДСМ и ВМРО-НП и за Тодор Александров отколку за намалувањето на правата на невработените. Парадокс околу кој вреди да се размисли.

Давањето приоритет на социјалните прашања е нешто што и СДСМ мора да го направи ако сака да направи успешна стратегија против ВМРО-ДПМНЕ. Коалицирањето со секој и секого, дури и по цена на непринципиелни коалиции, нема да му донесе доволно гласови на СДСМ да го порази ВМРО-ДПМНЕ. Далеку повеќе нови гласови СДСМ може да добие ако го убеди обичниот човек дека неговото доаѓање на власт нема да значи натамошно кратење на правата, туку раскрстување со неолибералистичката политика на сите досегашни влади на СДСМ и ВМРО-ДПМНЕ.

³ Се мисли на колумната „Политика на нулта евидентирана невработеност“.

Да, точно е дека СДСМ реагираше против најновото намалување на правата на невработените. Точно е и тоа дека држат доста од аргументите што СДСМ ги изнесува против потезите на Владата со кои се загрозуваат социјалните права и животниот стандард на граѓаните. Но точно е и тоа дека обичниот човек не верува дека СДСМ, кога би се вратил на власт, токму во однос на социјалните права и животниот стандард на обичниот човек ќе се однесува многу поразлично од ВМРО-ДПМНЕ. И точно е и тоа дека, додека беше на власт, СДСМ исто така ги намалуваше правата на невработените и изнаоѓаше начини да ги брише од евиденција.

Па како тогаш граѓаните да веруваат во искрената загриженост на СДСМ за социјалните права? И како, при таква состојба на работите, СДСМ да го концентрира својот главен напад на полето на социјалата?

СДСМ не може да ги убеди оние граѓани кои не се нивни верни приврзаници дека искрено е на страната на обичниот човек сè додека не се реформира и не расчисти со своето антисоцијално и несоцијалдемократско минато на неправедна приватизација и намалување на работничките и, воопшто, на социјалните права. Без разлика колку и да се на место нивните забелешки до ВМРО-ДПМНЕ во врска со нивната антисоцијална политика, тие забелешки едноставно немаат кредибилитет. И ќе продолжат да немаат кредибилитет сè додека СДСМ не расчисти со своето антисоцијално минато.

СДСМ конечно треба да стане партија со социјалдемократска ориентација не само за да ја усогласи својата политика со своето партиско име, туку и поради тоа што само така социјалдемократизиран може да го победи ВМРО-ДПМНЕ. Во Македонија е сè поголем бројот на сиромашни граѓани. Сè поголем е и бројот на луѓето што осиромашуваат, иако сè уште не се сиромашни. Социјалдемократијата по дефиниција мора да биде на страната на сиромашните и непривилегираните. А нашите „социјалдемократи“ никако не успеваат да добијат

мнозинска поддршка од сиромашните и непривилегираните, кои, парадоксално, мнозински гласаат за десните.

Во услови кога не го гледаат потенцијалот од придобивањето на гласовите на посиромашните членови на општеството и не сакаат да се реформираат со цел нив да ги придобијат, од СДСМ се решија на создавање широк фронт против ВМРО-ДПМНЕ. Дури и по цена на сојузување со поранешниот архинепријател Љупчо Георгиевски.

Не можам да се изначудам на дилетантизмот на овој потег на СДСМ и покажаното елементарно непознавање на ефектите од формирањето коалиции. Имено, постојат случаи кога две партии коалицираат, да дојде до собирање во едно на нивната претходна поддршка. Некогаш коалицирањето има и синергетски ефект, односно една коалиција да добие повеќе гласови отколку што тоа би било случај ако партиите членки излезат самостојно на избори. Но, има уште еден можен ефект од коалицирањето: коалицијата да добие помала поддршка отколку што би добиле нејзините членки ако би настапувале самостојно. Ова последното особено е случај кога се формираат т.н. непринципиелни коалиции.

Ако ова го знаеја од СДСМ и ако се потрудеа да направат анкета на јавното мислење во врска со коалицирањето со Георгиевски, веројатно ќе увидеа дека од таквата коалиција би имале повеќе штета отколку корист. На претходните избори СДСМ доби значително поголем број гласови бидејќи многумина „неопределени“ решија да гласаат за СДСМ како единствена реална опција против ВМРО-ДПМНЕ. Ама, за добар дел од нив што го проголтаа фактот дека на чело партијата сè уште е Бранко Црвенковски, гласањето и за Георгиевски може да биде премногу. А за приврзаниците на Георгиевски гласањето и за Црвенковски ќе биде уште поголем проблем.

Ама, тоа е. СДСМ упорно одбива да ги признае своите грешки од минатото и да се реформира. Можеби носи некои нови лица, но тие не се доволни. Покрај новите луѓе, на СДСМ му

треба и нова, социјалдемократска политика. Во такви услови, ваквите контрапродуктивни потези ќе му носат нови изборни порази на СДСМ и ќе наидуваат на големо задоволство кај ВМРО-ДПМНЕ.

Несфатениот конзерватизам

18 декември 2012

Ако народот не би се задоволувал со трошки и ако би очекувал и барал многу повеќе од една влада од тоа, тогаш давањето трошки не би се перцепирало како спроведување левичарска економска политика.

Во Македонија многумина сметаат дека не важи поделбата на политичките партии на левичарски и десничарски и дека ВМРО-ДПМНЕ се однесува како левичарска, а СДСМ како десничарска партија. Овој став не само што е раширен во јавноста, туку и многу универзитетски професори по политички науки го истакнуваат тоа. Всушност, токму тие се причината зошто јавноста е на вакво мислење.

Раширеноста на овој став дури и кај универзитетските професори по политички науки од своја страна кажува, прво, колку ни е слаба политичката наука, и, второ, колку (не)квалитетот на политиколошките анализи има ефект врз самата политика. За второто постојат повеќе примери, а во однос на левицата и десницата ефектот е овој: граѓаните се убедени дека една екстремно неолибералистичка политика на намалување на работничките и социјалните права, придружена со давање привилегии на „претприемачите“ и „инвеститорите“, всушност е левичарска економска политика, односно дека таа е во корист на обичниот народ.

Народот во Македонија е многу добар по душа. Многу малку добро очекува од своите влади. Па кога некоја влада ќе му даде нешто малку, се создава перцепција дека таа влада е социјално одговорна. Овде е коренот на масовната заблуда околу левицата и десницата кај нас. Ако народот не би се задоволувал со трошки и ако би очекувал и барал многу повеќе од една влада

од тоа, тогаш давањето трошки не би се перцепирало како спроведување левичарска економска политика.

Втората причина за заблудата околу левицата и десницата е неразбирањето на конзерватизмот како политичка идеологија. Дури и од самите конзервативци. Пред да се осврнеме на тоа, ќе посочиме дека при оценката на политичките идеологии мора да се има предвид дека денес, и покрај сите порази на социјален план во претходните децении, не е можно некој да не презема никакви социјални мерки, колку и неговата идеологија да е против тоа. Поради едноставниот факт дека тоа, во услови на демократија, ќе резултира со пораз на следните избори за неговата партија. Оттука, сите партии, во помала или поголема мера, неволно или доброволно, спроведуваат одредени социјални мерки.

За конзерватизмот важно е да се сфати дека тој не спроведува одредени социјални мерки само поради наведената причина, туку и поради тоа што нивното спроведување е во согласност со неговите принципи. Тој го сфаќа општеството како органска заедница, како (патријархално) семејство и инсистира на обврските на поединците кон заедницата, вклучително и на оние што се горе кон оние што се долу. Тргувајќи од овие принципи, оваа идеологија, без да ја доведува во знак прашање општествената хиерархија, покажува одредена сочувствителност кон пониските општествени слоеви. Врз таа основа конзервативните партии знаеле, во минатото повеќе отколку денес, да го користат државниот буџет во насока на ублажување на најострите реперкусии од незаузданиот капитализам по посиромашните членови на општеството. Откако неолиберализмот изврши силно влијание врз економските сфаќања на конзерватизмот, сочувствителноста на конзервативците сè повеќе бледнее, но тоа не го негира фактот дека спроведувањето на одредени социјални мерки не е нешто нелогично од аспект на конзерватизмот.

За македонскиот контекст од претходно кажаното важни се две поенти. Прво, дека секоја партија на власт мора да

спроведува барем ограничени социјални мерки ако сака да добие поддршка на следните избори. Кога овие мерки се најавуваат пред избори, неизбежен е заклучокот дека изборните калкулации, а не идеолошката мотивација стојат зад ваквите потези. Второ, спроведувањето на одредени социјални мерки, како зголемувањето на пензиите од 1 март следната година, не ја прави една конзервативна партија, како ВМРО-ДПМНЕ, левичарска. Спроведувањето одредени социјални мерки е во склад со конзервативната идеологија, но за да биде левичарско, мора да биде и поконзистентно и поопсежно. А социјалната политика на ВМРО-ДПМНЕ не е ниту конзистентна ниту нејзините социјални мерки се опсежни.

Колкава е разликата помеѓу илузијата и реалноста во однос на класните преференции на ВМРО-ДПМНЕ многу кажува следниот пример. Оваа година се вовеле минимална плата, а беше и намалено привилегирањето на екстрабогатите во однос на плаќањето придонесите од плата (воведено токму од ВМРО-ДПМНЕ!). Имено, максималната основица за пресметување и уплата на придонесите од плата беше повишена од четири на шест просечни плати. Значи, ВМРО-ДПМНЕ е на страната на сиромашните, а не на богатите? Она што помалку се знае е дека ВМРО-ДПМНЕ го искористи токму утврдувањето минимална плата за по втор пат во период од само пет месеци да го намали бројот на невработени кои имаат право на сини картони. И дека намалувањето на привилегираноста на екстрабогатите е волку „големо“: ако во 2010 година беше воведена оваа промена, месечната нето плата на најплатениот менаџер ќе беше околу 82.200 наместо околу 82.500 евра. А државата, наместо да загуби околу 262.900 евра годишно само врз основа на привилегирањето на овој поединец, ќе загубеше околу 259.980 евра. Многу често, ваквата дискрепанца помеѓу првичниот впечаток и фактичката ситуација е типична за сочувствителната политика на конзерватизмот.

Ниту крај на светот ниту крај на историјата

25 декември 2012

Во Македонија левицата е многу слаба и е претставена од неколку организации, но не и од некој поважен политички субјект. Но, тоа не ја прави нерелевантна поделбата на левица и десница и не кажува дека завршило времето на идеологиите.

Преживеавме уште еден крај на светот. Малкумина веруваа дека навистина ќе дојде до тоа, а многумина во тоа гледаа добра прилика за развеселување. Во тоа Македонија не се разликуваше од преостанатиот дел од светот. Но има нешто по што Македонија е различна: тука и веројатно само тука тезата на Франсис Фукујама за крајот на историјата (на идеите) е етаблирана догма не само на политичката наука, туку и во пошироката јавност.

Фукујама, во контекст на паѓањето на комунизмот во Источна Европа и на диктатурите во Третиот свет, на почетокот на 1990-тите излезе со тврдењето дека по векови и векови различни мислења кој е најдобриот поредок, конечно е утврден системот за кој сите се согласуваат дека е најдобар. Борбата на идеите заврши, либерализмот излезе краен победник, а сите други идеологии фактички се сведоа на негови варијанти, осмелувајќи се да понудат само минорни корекции на постојниот победнички систем на либерална демократија.

Ова тврдење во голема мера ја отсликуваше ситуацијата на почетокот на 1990-тите и многумина го прифатија како точно. Некои ентузијастички некои резигнирано. А некои уште тогаш предупредуваа дека еден историски момент е недоволна основа за да се извлекуваат толку далекусежни заклучоци. Нејсе. Првото влијателно теоретско проблематизирање на тезата и заклучоците на Фукујама се случи само по неколку години, со книгата на Самуел Хантингтон, „Судир на цивилизациите“, а по нападите од 11 септември 2001 година доминантен став стана мислењето

дека Фукујама не бил во право. Откако светската криза, предизвикана токму од функционирањето на „најдоброто поредок“, поттикна сè поголем број припадници на левицата да го отфрлаат капитализмот, тезата за крајот на историјата замина на буништето на историјата. Ширум светот, но не и во Македонија.

Во Македонија Фукујама сè уште е речиси неприкосновен. Најголемиот дел политички аналитичари, професори по политички науки и активни политичари сè уште тврдат дека поминало времето на идеологиите и дека повеќе нема левица и десница. Оние што нешто повеќе држат чекор со времето ќе кажат дека во светски рамки е релевантна поделбата на левица и десница, но дека таа не важи во Македонија. А речиси сите ќе го понудат, како крунски доказ, тврдењето дека ВМРО-ДПМНЕ, во својата економска политика, личи на левичарска, а СДСМ на десничарска партија.

Во мојата претходна колумна се обидов да покажам зошто економската политика на ВМРО-ДПМНЕ не е левичарска, туку конзервативна. Кажав дека при оценувањето на економските политики на една влада секогаш мора да се има предвид дека не е можно една влада да не спроведува никакви социјални мерки, колку и да е против тоа од идеолошки и прагматски причини. Поради едноставниот причина што тоа, во услови на демократија, ќе доведе со нејзин пораз на следните избори. Ако е така, тогаш, логично, не може врз основа на изолирани случаи на спроведување социјални мерки некоја партија да се прогласува за левичарска. Следната причина зошто не може економската политика на ВМРО-ДПМНЕ да се смета за левичарска е самата конзервативна идеологија. Бидејќи е во согласност со оваа идеологија оние што се горе да чувствуваат обврска да им помагаат на оние што се долу, спроведувањето одредени изолирани и ограничени социјални мерки, придружени со далеку посуштински мерки во прилог на богатите и привилегираните, е конзистентно со конзервативната идеологија.

Ако ВМРО-ДПМНЕ е конзистентна на својата прокламирана идеологија, тоа не може да се каже за СДСМ. Таму уште помалку се сфаќа што значи себеси да се наречеш социјалдемократ. Ако конзерватизмот може да подразбира спроведување одредени изолирани и ограничени социјални мерки, социјалдемократијата, како левичарска идеологија, мора да подразбира спроведување на поопсежни социјални мерки од него. Кога СДСМ беше на власт неспорно дека спроведуваше одредени социјални мерки. Ама, тие беа изолирани и ограничени и беа придружени со многу други и поопсежни антисоцијални мерки и со понаклонет однос кон богатите и привилегираните. Исто како и во случајот на ВМРО-ДПМНЕ. Но, ако тоа е конзистентно со прокламираната идеологија на ВМРО-ДПМНЕ, тоа не е конзистентно со прокламираната идеологија на СДСМ.

ВМРО-ДПМНЕ и според својата економска и според својата вонекономска политика се однесува како типична конзервативна партија. Напротив, СДСМ досега се однесувала како лево-либерална партија, чија економска политика кога беше на власт беше дури и десно-либерална. Што се однесува до другите партии, речиси кај сите може да се забележи центристичка и десничарска идеологија која не е некомпатибилна со нивната прокламирана идеологија. Единствениот исклучок е Социјалистичката партија, која, како сателит на ВМРО-ДПМНЕ, поддржува мерки неконзистентни со нејзината прокламирана идеологија.

Бидејќи неконзистентност со партиската идеологија покажуваат само СДСМ и СПМ, партии кои би требало да бидат левичарски, тоа дава за право да се заклучи дека во Македонија левицата е многу слаба и е претставена од неколку организации, но не и од некој поважен политички субјект. Но, тоа не ја прави нерелевантна поделбата на левица и десница и не кажува дека завршило времето на идеологиите. Дури и смешно е тоа да се тврди во време кога ВМРО-ДПМНЕ веќе подолго време спроведува доста идеологизирана политика.

Неутралноста и демократијата

8 јануари 2013

За жал, неутралноста е мртва во Македонија, сакале ние да си го признаеме тоа или не. За нејзиното повторно воспоставување ќе биде потребно повторно воведување на демократскиот минимум.

На крајот од минатата година барем во две земји во светот се појави еден ист проблем: суштински разлики помеѓу власта и опозицијата во врска со буџетот за следната година. Во првата земја, САД, власта и опозицијата долго преговараа, ги искористија сите расположливи механизми, веќе навлегоа во следната година со преговорите, но на крајот успеаја да се договорат. И на крајот, демократијата беше зајакната, зашто се покажа дека нејзините механизми функционираат. Во другата земја, нашата, пратеници беа отстранети од Собранието, новинари беа спречени да ја информираат јавноста што се случува, прекршени беа процедурите со изговор во духот на фамозниот 21 декември на Маите: „ако не го донесеме буџетот по секоја цена, ќе пропадне земјата“. И... буџетот беше донесен по цена на прекршување на демократијата.

Не е пријатна слика кога со свои очи гледаш како земјата во која живееш оди надолу. Веќе 20 години во Македонија се одвива процес на прераспределба на богатството од сиромашните и средните слоеви кон богатите. Можеби единствената утеха беше фактот што досега барем демократијата не беше сериозно загрошена. А сега и таа слаба утеха исчезна. Па кога ќе ја споредиме денешната ситуација со она минато на комунистичко едноумие, билансот е поразителен: стравот кај народот од владејачката клика веќе наликува на комунистичките 1980-ти, убеденоста дека без партиска книшка не можеш да се вработиш е како во комунизмот, јавниот сервис шири пропаганда речиси на

ист начин како тогаш, поради притисоци, затворање и финансиско преземање на независните медиуми се враќа медиумското едноумие, синдикатите се контролирани од власта, добивме политички затвореник... Прокламираните антикомунисти од ВМРО-ДПМНЕ дефинитивно ги повампирија најлошите аспекти на комунизмот!

Еден од демократските стандарди што настрадаа при најновите случувања е можноста за водење објективна и аргументирана јавна дебата. Во принцип, партиите имаат цел да ги убедат граѓаните во својата приказна при што знаат, многу често, да не бидат објективни во своите ставови. За јавноста да може да донесе самостоен и аргументиран суд за партиските позиции, клучно е оние кои поради својата струка имаат подобар увид во работите, а се неутрални во судирот помеѓу главните партии, да понудат што е можно пообјективно видување за тековните настани. Јавноста нужно не мора да го прифати нивното мислење, но нивното мислење е клучно за таа да може да формира мислење на поинформиран начин.

Тргувајќи од оваа мотивација, во моите јавни настапи како универзитетски професор секогаш сум се трудел да дадам објективни и балансиран изјави, да кажам што сметам дека не чини кај власта, а што не чини кај опозицијата. И, како што можат да потврдат сите новинари кои ми побарале изјава, и оние неутралните и оние блиски до власта и оние блиски до опозицијата, никогаш не сум одбил давање изјава, колку и да сум бил зафатен.

Не одбрав да се „кријам“ ниту во врска со најновата политичка криза. Меѓу другите, изјава ми побараа и од МТВ. Не ги одбив, иако бев свесен за ризикот од искривување на мојата изјава. Не ги одбив, зашто сметам дека има недемократски реперкусии практиката, која во голема мера веќе е воспоставената во Македонија, да се земаат изјави само од оние „експерти“ кои ја застапуваат партиската линија на медиумската куќа. Па дадов балансирана изјава и за МТВ, во која кажав што направи СДСМ, а што ВМРО-ДПМНЕ. Кажав дека СДСМ максимално ги

искористи процедурите за да го блокира донесувањето на буџетот, но дека мора да се нагласи дека тоа е во рамките на демократијата, за разлика од потегот на ВМРО-ДПМНЕ кој значеше прекршување на демократските процедури. И дека поради тоа она што го направи СДСМ и она што го направи ВМРО-ДПМНЕ не можат да се стават во ист кош. Од оваа изјава новинарот на МТВ реши да го пренесе само делот каде што кажувам дека СДСМ максимално ги искористи процедурите за да го блокира донесувањето на буџетот! Ништо друго! Со што мојата изјава доби сосема друга поента! За новинарот не беше важна новинарската етика, не беше важно прекршувањето на мојата слобода на изразување, важно беше само спроведувањето на партиската линија!

При ваква ситуација која е поентата да продолжам да давам балансиран изјави за медиумите блиски до власта? За да не биде нарушен мојот личен интегритет и во иднина, опциите со кои располагам се или да одбивам да давам изјави за медиуми блиски до власта или да давам изјави кои нема да можат да бидат искривени, а кои токму поради тоа повеќе нема да бидат балансираны. А ако до овој заклучок дојдат и останатите стручни лица кои се трудат да бидат неутрални, тогаш перспективите за поинформирана јавна дебата се навистина црни. А тоа сигурно нема да има позитивен ефект врз демократските процеси. Па наскоро може да се случи повеќе воопшто да не бидат важни аргументите, едноставно да престане да се води дебата и секој да припаѓа кон еден од двата табори, без разлика дали тоа го сакал или не. За жал, неутралноста е мртва во Македонија, сакале ние да си го признаеме тоа или не. За нејзиното повторно воспоставување ќе биде потребно повторно воведување на демократскиот минимум. Во меѓувреме, во услови на прекршување на демократијата, да се остане неутрален значи да се толерира кршењето на демократијата.

Буџети, даноци и социјалдемократи

15 јануари 2013

СДСМ колку сака нека презема левичарска иконографија, без да успее да убеди дека, во случај да дојде на власт, како и секоја левичарска партија би работел во интерес на сиромашните и непривилегираните, нема да стекне поширока поддршка од граѓаните и нема да дојде на власт.

Настаните околу донесувањето на буџетот за 2013 година во САД поради две работи се релевантни и за Македонија. Прво, зашто покажаа дека крупните разлики помеѓу власта и опозицијата околу буџетот не мора да се разрешат на таков начин што власта ќе ги прекрши демократските процедури за да го изгласа буџетот. Бидејќи настаните во САД и Македонија се одвиваа паралелно, многумина ја забележаа драстичната разлика како се разрешија несогласиците во САД, а како во Македонија.

Втората важна работа околу американскиот буџет сепак остана незабележана во Македонија. Во време на криза, американската влада на лево-центристичката Демократска партија реши да го зголеми оданочувањето за богатите Американци и на тој начин да обезбеди дополнителен прилив во буџетот. Оваа опција во Македонија, во услови на проектирани поголеми расходи од приходи во буџетот, не ја спомнаа ниту власта ниту опозицијата. Десничарската влада, типично, повеќе милуваше да ја задолжи земјата отколку да ги зголеми даноците за богатите. Но, и опозицијата, предводена од една наводно социјалдемократска партија, нетипично само на теоретско ниво, не ја отвора темата за зголемувањето на даноците за богатите, и покрај тоа што деновиве до бескрај зборува на темата буџет!

Последните настани околу зголемувањето на даноците на богатите во САД, но и во Франција, како и молчењето на СДСМ во контекст на обезбедувањето дополнителен прилив на

буџетски средства во време на криза е, барем според мене, важна тема за размислување. Сосема ќе се согласам дека е штетно за Македонија дополнително да се задолжува, особено кога тоа се прави со цел купување на гласови на избори и за споменици, кои и без тоа се доволно проблематични. Ама, нема да се согласам дека, во услови на криза, треба да се крати на социјалните програми. Но како е можно првото да се усогласи во второто? На таков начин што товарот на кризата нема да се префрла на грбот на посиромашните граѓани, односно на таков начин што богатите ќе бидат повеќе оданочени.

Помеѓу податоците што ги слушнавме во врска со зголемувањето на даноците за богатите во САД основниот е дека данокот за оние што заработуваат повеќе од 400.000 долари ќе биде зголемен од 35 на 39,6 отсто. Видете ги убаво овие проценти. Во Македонија нема „претприемач“, колку и да е богат, да не се жали дека државата му наметнува високи даноци. Како, на пример, персонален данок од само 10 отсто! Еве, во САД (земја која не е позната по високите даноци!), најбогатите веќе беа оданочени со 35 отсто, а сега ќе бидат оданочени уште повеќе! Можете да добиете сега вистински впечаток колку богатите се привилегирани во Македонија? А како една држава ќе располага со буџетски средства за да им помогне на најзагрозените, ако при тоа не треба дополнително да се задолжува?

Да видиме што се случува во Франција. Таму претседателот Оланд, социјалдемократ по убедување, сака да воведо данок од 75 отсто за оние што заработуваат над еден милион евра. Патем, ваквите мерки ја имаат предноста не само да го спречат трупањето на парите кај екстра-богатите и да обезбедат пари за загрозените членови на општеството, туку и служат како одличен тест за прокламираниот патриотизам на многумина богаташи. Зашто, лесно е да тврдиш дека си ја сакаш земјата кога нејзината влада ќе изгласа закони кои ќе ти овозможат екстремно збогатување. Но, кога една влада тоа нема да го дозволи, одеднаш се појавуваат случаи, како актерот Жерар Депардје, кому парите му

се далеку поважни од патриотизмот. Во овој контекст, би сакал да ја видам реакцијата на оние наши бизнисмени кои не пропуштаат да се чукаат во гради дека се големи патриоти, кога една идна влада, ориентирана на заштита на интересите на сиромашните и непривилегираните, ќе им воведи едно „оландско“ оданочување.

Да се вратиме на СДСМ. Во ретки прилики, обично за време на избори, оваа наводно социјалдемократска партија, секогаш срамежливо кажува дека е за прогресивно оданочување. Ама, секогаш пропушта да каже кои би биле стапките на тоа прогресивно оданочување.⁴ Зашто тие стапки можат да бидат и 10, 12 и 14 отсто. Па дури и 8, 9 и 10 отсто! И тоа би било некакво си прогресивно оданочување. Ама, очигледно, тоа би било и исмејување на принципот на прогресивно оданочување! Гледаме на кој начин француските социјалдемократи сакаат да обезбедат буџетски средства. Гледаме и какви стапки за најбогатите воведуваат американските демократи! Ќе биде ли СДСМ барем толку „радикален“ за да ги врати стапките на персонален данок од времето кога тој беше на власт (имено: 15, 18 и 24 отсто)? Ако

⁴ По пишувањето на оваа колумна ми беше посочено дека потпретседателот на СДСМ, Зоран Јовановски, во едно интервју за „Утрински весник“ спомнал конкретни стапки на оданочување: 10, 12 и 15%. Како што може да се види, се работи за речиси истите стапки кои во колумната се оценуваат како исмејување на принципот на прогресивно оданочување, а во следната колумна, „Македонската опиеност од капитализмот“, поблиску е обработено тоа што би значело воведувањето на вакви стапки на прогресивно оданочување. Интервјуто на Зоран Јовановски, според моите сознанија, единствено во кое висок претставник на СДСМ конкретно зборува за предлог стапките на СДСМ, е објавено во „Утрински весник“, на 5 март 2012 под наслов: „СДСМ бара богатите повеќе да плаќаат, а Владата повеќе да штеди“, <http://www.utrinski.com.mk/default.asp?ItemID=974BB1AE8439BA48BD8310E4572C262B>

не, тогаш како мисли да обезбедува пари во буџетот кога ќе дојде на власт? Со задолжување на државата? Или можеби на стариот испробан начин, со кратење на социјалните издатоци?

СДСМ сака да тврди дека е социјалдемократска партија. Овој период сака да се претставува дури и како радикална левичарска партија. Па гледаме црвени тупаници, црвени петокраки, интонирање на „Бела чао“... Ама, СДСМ колку сака нека презема левичарска иконографија, без да успее да убеди дека, во случај да дојде на власт, како и секоја левичарска партија би работел во интерес на сиромашните и непривилегираните, нема да стекне поширока поддршка од граѓаните и нема да дојде на власт.

Македонската опиеност од капитализмот

29 јануари 2013

Ако СДСМ сака да биде социјалдемократска партија, не смее да си дозволи дури и нејзините „најрадикални“ мерки да бидат само бледи корекции на неолиберализмот на ВМРО-ДПМНЕ.

Светската економска криза трае веќе повеќе од четири години. Нејзината должина и длабочина, како и нејзините последици по животниот стандард на сиромашните и непривилегираните, за многумина претставуваат доволна причина да ја отфрлат основната теза на неолибералистичката пропаганда дека незауздениот капитализам е најдобриот од сите економски системи. Треба да се истакне дека ова губење на вербата во незауздениот капитализам, па и во самиот капитализам, е нешто ново само ако се земат предвид последните две децении по падот на комунизмот. Но, две децении не се долг временски период. Ако се земе предвид целиот период на егзистирање на капитализмот како доминантен економски систем, тогаш овие две децении на некритички дитирамби за капитализмот се исклучокот, а сè погласната критика на капитализмот во последните години – само враќање во нормалата.

Кога се кажува ова, потребно е да се направат две важни огради. Прво, дека критиката на капитализмот не ја споделуваат сите. Всушност, по дефиниција не е можно сите да го критикуваат капитализмот. Зошто добитниците од системот, богатите и привилегираните, да го критикуваат кога тој функционира во нивна корист? Новината што ја донесе најновата светска економска криза е што губитниците од системот, сиромашните и непривилегираните, во сè поголем број, одбиваат да поверуваат во неолибералистичката пропаганда дека нема алтернатива на сè подрастичните мерки насочени против сиромашните.

Втората ограда е дека претходно напишаното се однесува на светот, а не на Македонија. Во ова парче земја, времето како да застанало. Голем дел од нејзиното население не излегло воопшто или одамна од нејзините граници. А голем дел од оние што тоа го направиле, иако забележале дека другите земји инфраструктурно и технолошки се поразлични, не забележале дека таму не размислуваат онака како што е типично во Македонија. Македонските интелектуалци, пак, само го надополнуваат сивилото. Малку комуницираат со светските трендови во науката па, несакајќи да вложат напор да понудат нови анализи, само го папагализираат она што го научиле пред деценија или две. И зарем е чудно што обичните граѓани во оваа земја, кои немале прилика да излезат надвор и на кои постојано им се повторува истото, што тие веруваат во некои, веќе излитени, пропагандни ставови?

Во Македонија, во услови на општа убеденост дека не е можно поинаку, во последните две децении дојде до драстично намалување на работничките и социјалните права, а поволностите за богатите, особено во последните години, значително пораснаа. Наместо да размислува за алтернативите, голем дел од јавноста дури, врз основа на минорните социјални мерки на ВМРО-ДПМНЕ (како бесплатен автобус за пензионерите во одредени денови и партиски распределувани субвенции за земјоделците), ја прогласи нејзината економска политика за левичарска!? Ваквиот имиџ на сегашната влада само ѝ помага да ги крати работничките и социјалните права и да воведува, за другите земји незамисливи, поволности за богатите.

За опиеноста од капитализмот во Македонија многу зборува и она што се нуди како алтернатива на ваквата политика. На пример, во однос на персоналниот данок од доход СДСМ предлага, наместо сегашниот рамен данок, да се воведат три стапки: непроменета стапка од 10 отсто за оние што земаат плата до две просечни плати, 12 отсто за оние до четири и 15 отсто за оние со плата над четири просечни плати. Според Анкетата на

работната сила на Заводот за статистика, во 2011 година само 7.817 лица (само 1,2 отсто од вработените) земаа плата над две просечни плати. Па вие самите проценете колку „далекусежен“ е овој предлог на СДСМ!

Пред ВМРО-ДПМНЕ да дојде на власт во 1998 година, стапките на персоналниот данок беа 23, 27 и 35 отсто. ВМРО-ДПМНЕ во 2001 година ја укина највисоката стапка и ги намали останатите стапки на 15 и 18 отсто. Кога СДСМ се врати на власт, само ја коригира промената на ВМРО-ДПМНЕ и на постојните стапки од 15 и 18 отсто додаде трета стапка од 24 отсто. Откако ВМРО-ДПМНЕ се врати на власт воведо рамен данок од само 10 отсто. Сега СДСМ повторно сака само да ја коригира втората промена на ВМРО-ДПМНЕ со воведување на стапки од само 10, 12 и 15 отсто. На драстичните потези на ВМРО-ДПМНЕ, СДСМ возвраќа со корекции! Па денес, дури и враќањето на стапките на прогресивно оданочување кои ВМРО-ДПМНЕ му ги укина во 2006 година, за СДСМ е невиден радикализам!

Ако СДСМ сака да биде социјалдемократска партија, не смее да си дозволи дури и нејзините „најрадикални“ мерки да бидат само бледи корекции на неолиберализмот на ВМРО-ДПМНЕ. Можна е алтернатива на кратењето на правата на сиромашните и на недозволивите поволности за богатите! И крајно време е таа да се примени во Македонија! Прашањето е дали во СДСМ се подготвени тоа да го направат, или мислат, кога ќе се вратат на власт, да ја продолжат својата политика и политиката на ВМРО-ДПМНЕ на привилегирање на богатите на сметка на сиромашните!

Забрзано кон дното!

5 февруари 2013

Ако под итно не се преземат мерки за подобрување на ситуацијата со слободата на медиумите, следната година ќе бидеме уште подолу рангирани и срамот на Македонија ќе биде уште поголем!

По повод рангирањето на Македонија дури на 116 место од страна на Репортери без граници веќе доста се дискутираше. Но, овој ранкинг на Македонија според слободата на медиумите е толку алармантен што не би било претерано дури и ако цела година се дискутира на оваа тема. Зашто, ситуацијата едноставно мора да се промени. А таа нема да се промени ако тоа само го посакуваме, туку ако работиме на тоа таа да се промени.

Индексот за слободата на медиумите на Репортери без граници е одличен индикатор не само колку е лоша ситуацијата во Македонија, туку и колку се има влошено за само неколку години. Зашто Македонија сега има лош ранкинг, но само пред неколку години не беше така. Пред неколку години, Репортери без граници, во својот извештај за 2008 година, утврди дека Македонија во таа година го постигна својот најдобар резултат на планот на слободата на медиумите. А во следната година, во извештајот за 2009 година, ја рангира Македонија на респектабилното 36-то место од вкупно 175 земји. Ранкингот за 2009 година дури покажа и едно пријатно изненадување. Токму Македонија, која обично каска зад останатите дури и на Балканско ниво, токму нашата земја беше прва на Балканот според слободата на медиумите! За нијанса беше подобра дури и од една Словенија! И од тоа ниво, за фрапирачки кратко време, за само три години, паднавме за цели 82 места и од земја која беше прва на Балканот станавме земја која е последна на Балканот!

Посебно вреди да се истакне фактот дека и најдобрите и најлошите резултати се остварени за време на владеењето на ВМРО-ДПМНЕ. Владата предводена од оваа партија покажа капацитет, во 2008 и 2009 година, да ја подобри ситуацијата со слободата на медиумите во Македонија. И тогаш далеку од тоа дека чуда се случува на овој план. И тогаш, типично за целото време од независноста, јавниот сервис беше партизиран. Сепак, податоците на Репортери без граници несомнено покажуваа позитивен тренд, кој, за жал, наместо да продолжи, доби спротивна насока. Наместо подобрување, дочекавме сè побројни и подрастични прекршувања на слободата на медиумите! Веќе почна ситуацијата дури и да заличува на времето на комунизмот, кога целта на медиумите беше да индоктринираат и да ја хвалоспеваат власта, а не да информираат и да овозможуваат формирање на критичко јавно мислење! Односот кон медиумите дефинитивно е една од оние области каде прокламираните антикомунисти од ВМРО-ДПМНЕ најмногу успеваат да ги повампираат најлошите аспекти на комунизмот!

Би сакал да истакнам уште еден важен аспект поврзан со утврдувањето на слободата на медиумите од страна на Репортери без граници. Досега оваа организација ја утврдуваше слободата на медиумите на типично либералистички начин. Либерализмот главната опасност на сите полиња, вклучително и во медиумската сфера, ја лоцира во владиното вмешување. Па, ако медиумите се слободни во однос на власта и ако нема убиства, затворања, закани и парични казни за новинарите, тогаш според оваа теорија постои слобода на медиумите. Иако при тоа е можно да го нема сето ова, а слободата на медиумите сепак да биде нарушена од страна на сопствениците на медиумите, значи, од еден фактор кој нужно не мора да биде поврзан со власта.

Оваа година Репортери без граници конечно ја уважија оваа закана на слободата на медиумите и ѝ посветија заслужено внимание во својот прашалник. Па во него има важни прашања како следните. Дали медиумските работници ја уживаат слободо-

дата да формираат синдикати и да членуваат во нив? Дали судирот на интереси на сопствениците на медиумите често се причина за автоцензурата на новинарите? Колкаво влијание имаат крупните економски интереси врз персоналот на провладините, опозициските и јавните медиуми? Во која мера оние што се рекламираат влијаат врз уредничката политика на медиумите?

Сите овие прашања се особено невралгични за Македонија! И претставуваат проблем кој досега се туркаше под тепих! Како и другите вработени во оваа земја, огромен број медиумските работници се оневозможени во уживањето на уставното право на синдикално организирање. Новинарите се свесни дека не смеат да пишуваат нешто што се коси со интересите на газдата на нивниот медиум и поради тоа има силна автоцензура. А влијанието на оние што се рекламираат врз уредничката политика далеку од тоа да е за потценување. Особено е важно да се нагласи дека сето ова не се однесува само на провладините, туку и на опозициските и независните медиуми.

Ако Македонија сака да го подобри своето досие во однос на слободата на медиумите, очигледно дека повеќе нема да може да ги игнорира работничките права на вработените во медиумите, како и влијанието на оние што ги имаат парите врз уредувачката политика. Знаејќи колку сето тоа е сериозен проблем во Македонија, несомнено е дека за падот во ранкингот на нашата земја значително придонесе и катастрофалното ниво што го имаме на овој план.

Се разбира, сето ова далеку од тоа дека на каков и да е начин ја амнестира Владата. Отстранувањето на новинарите од Собранието на 24 декември и неповедувањето постапка на одговорност во врска со тоа веќе значително го наруши рејтингот што нашата земја ќе го има во извештајот за следната година. Ако под итно не се преземат мерки за подобрување на ситуацијата со слободата на медиумите, следната година ќе бидеме уште подолу рангирани и срамот на Македонија ќе биде уште поголем!

Предизборните коалиции и отворените листи⁵

мај 2012

Бидејќи сметам дека една нова партија која навистина ќе ги застапува интересите на обичниот народ ѝ е нужно потребна на Македонија, една од главните причини зошто го поддржувам воведувањето на отворени листи е неговиот ефект врз постојните преголеми предизборни коалиции.

Деновиве, во контекст на предлогот за воведување на отворени наместо постојните затворени листи на пропорционалните избори, се отвори и прашањето за ефектите на отворените листи врз предизборните коалиции во Македонија. А тие, предизборните коалиции во Македонија, се приказна за себе.

Обично, предизборните коалиции се типични за земјите со мнозински, а не со пропорционален систем. Наспроти ова сознание на изборната наука, потврдено од практиката во многу земји, во Македонија предизборните коалиции доживеаја бум токму по воведувањето на пропорционалниот систем за избор на пратеници во 2002 година. Последните парламентарни избори, пак, покажаа до која екстремност отиде предизборното коалицирање. На нив учествуваа 53 политички партии, од кои само 16 настапија самостојно, а дури 37 во коалициите предводени од ВМРО-ДПМНЕ и СДСМ. Предизборната коалиција на ВМРО-ДПМНЕ, пак, сама по себе уриваше рекорди! Таа коалиција од 22 партии не само што е најголема во историјата на независна Македонија, туку е најголемата коалиција во моментот во цела Европа. Поради овие мастодонтски коалиции, во Собранието влегоа дури 19 политички партии, што, повторно, не е само

⁵ Оваа колумна, по сила на приликите, не испадна да биде објавена.

рекорд во историјата на независна Македонија, туку го прави нашето Собрание „најбогато“ со партии во цела Европа!

Која е потребата од толкави предизборни коалиции? Причината тешко дека може да се бара во обединувањето на поединечните изборни поддршки на партиите членки на коалициите. Помалите партии во коалицијата предводена од ВМРО-ДПМНЕ, 21 на број, добија 9 од 56 мандати што ги освои коалицијата. Оваа распределба на мандати во рамките на коалицијата фактички значи дека тие 21 партии придонеле со околу 70.000 гласови кон победата на оваа коалиција. Само лаик би кажал дека овие 21 партија толку „тежат“. Ситуацијата е уште поинтересна кај предизборната коалиција на СДСМ. Таму, 14-те партии и независните кандидати добија уште поголем дел од колачот: 13 од 42-та мандати за коалицијата. Односно, дека тие по претпоставка ѝ донеле на оваа коалиција околу 114.000 гласови. Исто, само лаик би кажал дека тие заедно толку „тежат“.

Зошто и ВМРО-ДПМНЕ и СДСМ прават коалиции на сопствена штета, давајќи им премногу пратенички мандати на мали и премали партии? Ова е несомнено важно прашање. Се сомневам дека тие до толку не знаат да направат математика. И други фактори се во игра при формирањето на рекордно големите предизборни коалиции, покрај изборната поддршка за поединечните партии.

Сепак овде ќе се концентрираме само на ефектите што ќе ги имаат отворените листи врз ваквите огромни предизборни коалиции. Под претпоставка дека секоја од партиите членки на коалициите предводени од ВМРО-ДПМНЕ и СДСМ навистина располага со изборна поддршка соодветна на нејзината парламентарна застапеност, отворените листи нема да предизвикаат никакви поместувања. Приврзаниците на тие мали партии ќе гласаат за своите кандидати на коалициските листи па тие ќе ги освојат мандатите кои досега ги добивале. Ама, бидејќи нивната вистинска изборна тежина е доста преценета, за очекување е приврзаниците на ВМРО-ДПМНЕ и СДСМ, во своите

коалициски изборни листи, да ги заокружуваат само кандидатите од сопствените партии. На тој начин, дури и под претпоставка кандидатите на другите партии да бидат високо рангирани на листите, нема да добијат доволно гласови за да добијат мандати.

Ваквото изборно однесување на приврзаниците на ВМРО-ДПМНЕ и СДСМ ќе значи дополнително обесмислување на веќе бесмислено преголеми предизборни коалиции во Македонија. Дури и под услов да се продолжи со преголемите коалиции, сигурно нема да има толку мали партии кои ќе добијат мандати во Собранието. А тоа, пак, ќе „поттикне“ голем број мали партии кои сега постојат само за да ја задоволат желбата на нивниот лидер да биде претседател или да згаснат или да се припојат кон некоја поголема партија.

Ваквиот развој на настаните што го нудат отворените листи нема да се одрази позитивно само за ВМРО-ДПМНЕ и СДСМ. Може да се одрази позитивно и за некоја идна нова партија. Сега, поради преголемиот број на „вештачки“ партии, појавата на некоја нова партија веројатно ќе помине незабележано од страна на граѓаните. Но, ако партиската сцена се исчисти од „вештачките“ партии, новата партија ќе има далеку подобра можност да биде забележана од гласачите и, поради тоа, да стекне позначителна поддршка. Бидејќи сметам дека една таква нова партија која навистина ќе ги застапува интересите на обичниот народ ѝ е нужно потребна на Македонија, една од главните причини зошто го поддржувам воведувањето на отворени листи е неговиот ефект врз постојните преголеми предизборни коалиции.

Зошто третите опции не успеваат во Македонија?

7 август 2012

Македонија не е ниту Бугарија, ниту Србија, ниту Словенија. Овде иако мнозинството смета дека и двете најголеми партии лошо владеат, не сака да му даде шанса на некој трет.

Македонија е земја на парадокси. Едниот од нив е следниот: мнозинството од граѓаните не се задоволни и од ВМРО-ДПМНЕ и од СДСМ, но мнозинството од населението гласа или за ВМРО-ДПМНЕ или за СДСМ. Зошто е тоа така? Зошто нашите граѓани преферираат да гласаат „за помалото зло“ наместо да гласаат за некој трет?

Дежурниот виновник за ова е изборниот систем, поради кој, наводно, гласот за секоја друга партија освен за двете најголеми бил пропаднат глас. Кога ова се тврди, се заборава дека од 2002 година имаме пропорционален изборен систем, односно изборен систем кој, за разлика од претходните мнозински и мешовити системи, е поповолен за помалите партии. Покрај тоа, кај нашиот сегашен изборен систем нема законски изборен праг. И тоа е изборно решение кое е во прилог на малите партии. Се разбира, како кај сите изборни системи, постои ефективен изборен праг и тој за нашите изборни единици со 20 мандати изнесува околу 4%. Тоа кажува дека секоја партија ќе добие пратенички места ако освои околу 4% од гласовите во изборната единица. Ова ниво на потребна поддршка за добивање пратенички мандати не е ниту ниско, ама ниту високо и не би требало само по себе да го шири тој дефетизам дека ни пропаѓал гласот ако не сме гласале за СДСМ или за ВМРО-ДПМНЕ.

Дека изборен праг од 4% (било законски било ефективен) не ја блокира можноста за успех на третите опции, најдобриот доказ ни е во соседството, кај нашиот источен сосед, Бугарија. На изборите во Бугарија во 2001 година се појави една нова партија,

Националното движење Симеон Втори, и не само што постигна добар резултат, туку и победи на изборите со дури 42,7% од гласовите. Дека ова не е исклучок потврдија изборите во 2009 година, кога повторно една нова партија, ГЕРБ, победи при своето прво учество на изборите, со 39,2% од гласовите. И тоа при изборен систем кој е малку понеповолен за малите партии од нашиот.

Дека нови партии, кои претходно не учествувале на избори, не само што можат да постигнат добри резултати на изборите, туку можат и да победат, не сведочи само примерот на Бугарија. Ќе наведем уште два примери од нашето поблиско соседство. Во Словенија минатата година новата партија на љубљанскиот градоначалник Зоран Јанковиќ исто така освои најмногу гласови на првите парламентарни избори на кои учествуваше, а во Србија оваа година Томислав Николиќ, кој се отцепи од својата матична партија во 2008 година, победи на првите избори на кои учествуваше неговата нова партија (како носечка во коалиција со други партии).

Каков е билансот на новите партии во Македонија? Рекордот го држи ДУИ со освоени 12,2% од гласовите на првите парламентарни избори на кои учествуваше, во 2002 година. Кај македонскиот блок партии рекордот му припаѓа на поранешната Демократска партија на Петар Гошев, која на изборите во 1994 година заврши трета со 11,0% од гласовите. Следи Демократската алтернатива на Васил Тупурковски, која на изборите во 1998 година, на пропорционалната листа заврши четврта со освоени 10,7% од гласовите.

По воведувањето на пропорционалниот изборен систем во 2002 година, парадоксално, билансот на новите партии стана полош. Горниот праг од само 11-12% од гласовите беше само сон за сите нови партии што учествуваа на изборите од 2006 до 2011 година. Ако лидерот на српските радикали се отцепи од матичната партија и на првите следни избори победи со освоени 24,0% од гласовите, кога поранешниот лидер на ВМРО-ДПМНЕ,

Љубчо Георгиевски се отцепи од матичната партија и првпат излезе на избори со својата нова партија, ВМРО-НП, освои само 6,1% од гласовите, пласирајќи се дури на петтото место.

Се разбира, кога сето ова го зборуваме мора да го имаме предвид и квалитетот на новите партии во Македонија. Не е исто да зборуваме за нови партии предводени од стари истрошени политичари и за нови партии формирани од нови лица. Ама и во вториот случај, има една ментална (а не изборна!) бариера со која се соочуваат новите партии со нови лица во Македонија. Во нашата земја, ако си стоиш настрана од политиката, ќе ти забележат дека не сакаш да придонесеш за општото добро на земјата. Ама, ако се вклучиш во политиката, дури и во една нова партија без никаков багаж зад себе, тогаш ќе те дискредитираат дека си се вклучил во политиката бидејќи несомнено си сакал да крадеш или нешто слично. Покрај тоа, новите партии со нови лица се соочуваат и со сомневања дека нема да знаеле да владеат. И покрај тоа што тие што тоа ќе го кажат истовремено ќе ви кажат и дека не се задоволни како владеат оние досегашните, што „знаеле да владеат“.

Да заклучиме. Македонија не е ниту Бугарија, ниту Србија, ниту Словенија. Овде иако мнозинството смета дека и двете најголеми партии лошо владеат, не сака да му даде шанса на некој трет. Наспроти лаичката претстава и неаргументираните ставови на голем дел од политиколошката „елита“ во нашата земја, изборниот систем не е тој што ги блокира третите партии. Вистинската причина е менталитетот на обичниот граѓанин. Дури не се промени неговиот став дека гласањето за некој трет секогаш е пропаднат глас и дури не се надмине сомнежот во секој трет дека ќе биде ист со сите досегашни, колку и да се жалиме од ВМРО-ДПМНЕ и СДСМ, уште долго со оваа земја ќе владеат или ВМРО-ДПМНЕ или СДСМ.

Македонија, земјата на парадоксите

26 февруари 2013

Сè парадокс до парадокс во оваа наша земја! Но треба да се нагласи дека причината зошто е така во голема мера зависи од самите нас.

Македонија е земја на парадокси. Толку се застапени парадоксите што на луѓето им се чини дека парадоксот не е нешто нетипично, туку вообичаено. Па кога ќе посочите на некој парадокс, воопшто не се изненадуваат од него и дури се чудат што вас ве изненадува тоа што го сметате за парадокс. При тоа, поради недоволно познавање на приликите во останатиот дел од светот (од другата страна на македонските граници) и поради слабоста на научната мисла кај нас, големо мнозинство од населението мисли дека она што е карактеристично за Македонија е карактеристично и за целиот свет. Дали е логично една влада да поднесе оставка поради поскапување на цената на струјата и ако народот протестира против тоа? Некој во Македонија тоа да го тврди, ќе му се смеат во лице. Ама, еве, веќе во нашето соседство, веднаш преку нашата граница, токму тоа се случи. Парадокс е во една демократија владата да нема слух за барањата на народот, ама во Македонија, земјата на парадоксите, тоа е нормално.

Парадоксите се насекаде околу нас. И во обичниот живот и во политиката. Парадоксално е некој да зборува против корупцијата и секогаш кога од него самиот ќе зависи дали ќе изврши коруптивен акт или не, тоа да го направи. Бидејќи не можел да го одбие човекот, бидејќи сите така прават, бидејќи му завршил некоја работа или ќе му заврши допрва, бидејќи има кредит за плаќање... Изговорите се безброј, а однесувањето е исто: оној што направил коруптивен акт, без разлика на тоа, без

ниту трошка самокритичност ќе продолжи да зборува против корупцијата која владее насекаде.

Во оваа колумна сакам да споделам со вас неколку парадокси од изборната и партиската сфера. Ги има толку многу што нема доволно простор да се објаснат сите! Сепак, оние што ќе ги спомнам мислам дека ќе бидат доволни да се сфати дека навистина живееме во земјата на парадоксите.

Ќе почнам со централниот парадокс: мнозинството од граѓаните не се задоволни и од ВМРО-ДПМНЕ и од СДСМ, но мнозинството од населението гласа или за ВМРО-ДПМНЕ или за СДСМ! Дури и основната причина зошто е тоа така се темели врз парадокс. Имено, основната причина зошто граѓаните така постапуваат е поради убеденоста дека изборниот систем бил неповолен за третите опции. Ние, од 2002 година, имаме пропорционални избори. Во целиот свет пропорционалните избори се сметаат за поповолни за малите партии. Не во смисла дека им гарантираат успех на малите партии (никој изборен систем не го прави тоа!), туку во смисла дека при ист број добиени гласови тие на помалите партии им овозможуваат добивање поголем број мандати отколку мнозинските избори. Но, во Македонија, парадоксално, има поголема концентрација на гласовите за двете најголеми партии по воведувањето на пропорционалните избори во 2002 година отколку претходно! Односно, иако во 1990-тите изборниот систем беше понеповолен за помалите партии, повеќе граѓани гласаа за нив отколку по воведувањето на пропорционалните избори, кои во принцип се поповолни за малите партии.

Воведувањето на пропорционални избори се совпадна и со пад на излезноста на изборите. Повторно, она што го кажува теоријата (а што има своја практична втемеленост врз изборите ширум светот) е дека излезноста е поголема на пропорционални, а не на мнозински избори. Причината зошто е така е многу јасна: токму поради тоа што на пропорционалните избори далеку помала е веројатноста да пропадне гласот ако се гласа за некоја

помала партија, оние гласачи кои преферираат некоја трета опција се повеќе стимулирани да излезат на гласање па излезноста се зголемува. Во светот, ама не и во Македонија. Во Македонија излезноста до 2002 година беше над 70% за потоа да падне на ниво од 55 до 57%. Кога во 2011 година таа се зголеми на 63%, научната фела беше речиси едногласна: сме имале висок одзив на изборите!

Успехот на новите партии, што првпат се појавуваат на избори, наместо да се зголеми, се намали по воведувањето на пропорционални избори! Повторно, спротивно на типичната ситуација во светот. Демократската партија на Гошев во 1994 година освои 11,0% од гласовите, а Демократската алтернатива на Тупурковски, во 1998 година, на пропорционалната листа освои 10,7%. И ова, споредено со другите земји, е слаб успех, ама ваквото ниво на поддршка стана незамисливо високо за новите партии по воведувањето на пропорционалните избори. Во 2006 година ВМРО-НП и НСДП освоија само по 6% од гласовите, а денес, пак, ако излезе некоја нова партија на избори дури и овие 6% можат да бидат недостижни! Не дека толку се добри постоечките партии, не дека изборниот систем е неповолен, туку бидејќи граѓаните не сакаат да им дадат шанса на новите партии!

Што се однесува до партиите, парадоксално е за конзервативната партија главно гласаат посиромашните, а за социјал-демократската поимотните граѓани. Парадоксално е и тоа од сите партии токму конзервативната партија да спроведува политики кои се најмногу втемелени врз идеологија! А најпарадоксално е во услови на континуиран пораст на сиромаштијата и на класните разлики да нема силна левичарска партија!

Сè парадокс до парадокс во оваа наша земја! Но треба да се нагласи дека причината зошто е така во голема мера зависи од самите нас. Ние сме тие што овие парадокси ги правиме можни и ние сме тие што би можеле, ако сакаме, да ги промениме работите што од нас зависат.

Очекувањата и политиката

12 март 2013

Сè додека цинички одбиваме да им дадеме шанса на оние што досега не биле на власт и сè додека, поради нашите премали очекувања, сме среќни кога некоја влада ќе ни фрли трошки, нема излез од сегашното сивило.

Не е добро човек да има ниту преголеми очекувања ниту премали. Ако има преголеми очекувања, неговите желби и реалноста секогаш ќе бидат во расчекор па тој ќе се разочара и ќе стане апатичен. Ако, пак, има премали очекувања, тоа ќе биде злоупотребено од другите.

Во политиката очекувањата се исто така важна категорија. Какви се очекувањата на граѓаните од оние на власт има клучно значење од гледна точка на политичката елита. Ако граѓаните имаат високи очекувања, ќе треба доста работа за да се исполнат нивните очекувања. Ако, пак, се ниски очекувањата на граѓаните, оние што се на власт со малку работа ќе можат да си обезбедат позитивен имиџ и веројатна победа на следните избори.

Дали нашите граѓани имаат премали или преголеми очекувања од власта? Ако се анализираат желбите, тогаш може да се каже дека многумина наши сограѓани имаат преголеми очекувања од власта. Многумина би сакале тие самите воопшто да не дадат придонес за одлуките што се донесуваат да бидат во нивна корист, а сепак системот да произведува одлуки во нивна корист, така речи сам од себе. Едноставно, би сакале да уживаат во благодетите од доброто владеење без да имаат обврска да придонесат за тоа добро владеење. Ваквиот идеал е едноставно утопија. Можеби некоја владејачка гарнитура ќе тврди дека работи за доброто на народот, ама ако народот самиот се обезвласти, ако самиот се откаже од контролата, ќе забележи дека владејачката гарнитура работи за своите интереси. Без

притисок од народот никоја владејачка гарнитура нема да донесува одлуки во интерес на народот. Без разлика колку некој силно сака да не биде така.

Сепак, овој утопизам на нашите граѓани е придружен со цинизам. Сонувајќи за спасителот што ќе владее во нивна корист, истовремено се убедени (дури и премногу) дека кој и да биде на власт нема да работи во интерес на народот. Нивниот идеализам во теоријата е придружен со „реализам“ во практиката. „Сите“ политичари се исти, „сите“ си го гледаат својот интерес, „сите“ влегуваат во политиката за да крадат. Би сакале „сите“ да работат во нивни интерес, ама исто така сметаат дека „сите“ тоа не го прават и нема да го прават.

Во реалниот живот македонските граѓани имаат премали, а не преголеми очекувања од власта. Кога некоја влада ќе спроведе некоја минорна мерка во нивни интерес, дури и кога таа мерка е придружена со далеку побројни и посуштински мерки против интересите на народот, перцепцијата кај најголемиот дел од граѓаните е дека таа влада работи за доброто на народот. Можеби најеклатантниот пример за премалите очекувања на нашиот народ е односот кон корупцијата. Ако некој што е на власт краде, тоа не е проблем сè додека тој прави „нешто“. Само ако ништо не прави, граѓаните формираат негативно мислење за него. На пример, некој градоначалник може да ги злоупотребува општинските пари, ама ако асфалтира некоја улица и ако направи еден кружен тек, граѓаните ќе кажат дека тој е добар градоначалник. „Не бидува да си блиску до медот, а да не пробаш од него.“ Оваа народна „мудрост“ е добра индикација за секоја сегашна и идна владејачка гарнитура во Македонија дека народот ќе ги „разбере“ ако ја злоупотребуваат власта за свое збогатување, но само под услов ако направат „нешто“, ако му фрлат по некоја трошка.

Нашиот преголем цинизам, нашата преголема убеденост дека никој сегашен ниту иден политичар нема да ги штити интересите на народот ни се одмаздува токму нам. Верувам дека

многумина ќе се согласат дека ниту една досегашна влада, ниту оние предводени од ВМРО-ДПМНЕ ниту оние предводени од СДСМ, не ги штители и унапредувале интересите на народот. Но, ако е така, зошто упорно одбиваме да му дадеме шанса на некој друг? Бидејќи и тој е ист како нив? Бидејќи нема шанси да успее? Од каде толкавата сигурност дека и оној што сега влегол во политиката е „ист“ со оние што веќе ги знаеме? И како тој би можел да успее ако ние не му дадеме шанса? Се разбира, има и такви кои сега влегуваат во политиката, а кои се „исти“ како и досега видените политичари. Ама, дали тој факт е доволна причина ние, врз основа на нашиот цинизам дека „сите“ се исти и нашиот дефетизам дека ќе ни пропаднел гласот, да не гласаме за некој нов кој ни остава впечаток дека навистина би се потрудил, повеќе од сегашните политичари, да направи нешто добро? Можеби и тој ќе ги изневери нашите очекувања, но ако не му дадеме шанса, врз основа на што би можеле да тврдиме со сигурност дека ќе нè изневери?

Сè додека цинички одбиваме да им дадеме шанса на оние што досега не биле на власт и сè додека, поради нашите премали очекувања, сме среќни кога некоја влада ќе ни фрли трошки, нема излез од сегашното сивило. Нашата убеденост дека ништо не зависи од нас во голема мера ја запечатува нашата судбина. На овие локални избори во некои општини има кандидати кои досега не биле во политиката а кои можеби ќе бидат поинакви. Не ги осудувајте автоматски дека се „исти“ како и другите и размислете да им дадете шанса. Ние самите повеќе ја кроиме нашата судбина од она што го сугерира нашиот цинизам и дефетизам.

Несфатените наши избори

19 март 2013

Во Македонија, неуспехот на малите партии далеку повеќе се должи на изборното однесување на граѓаните отколку на изборниот систем.

Во Македонија никој друг не владеел освен ВМРО-ДПМНЕ и СДСМ. И, доста веројатно, никој друг нема наскоро да владее. Не поради тоа што овој двоец толку добро владее. Туку поради тоа што добар дел од народот е успешно „вакциниран“ против гласањето за некоја трета опција. Добар дел од народот смета дека е залудно да се гласа за некој трет, зашто тој бил „ист“ како и „сите“ и дека нема шанси да успее, па и да е добар. Во мојата претходна колумна пишував за склоноста на оние што сега влегуваат во политиката да им се припишуваат карактеристиките на веќе видените политичари. Склоност која токму на народот му се враќа како бумеранг. Сега би кажал и околу „неповолноста“ на изборниот систем, поради кој новите немале шанси да успеат.

Многу често можат да се слушнат коментари дека изборниот систем во Македонија е неповолен за малите партии. Убедени дека е така, многу наши сограѓани гласаат како да имаме плурален систем, како во Британија на пример. Тоа е таков изборен систем што се одвива во еден круг при што мандатот го добива оној кандидат што ќе освои најмногу гласови. Бидејќи е таков изборниот систем во Британија, ако сте приврзаник на една слаба партија В, а не сакате да победи партијата А, тогаш попаметно е да гласате за партијата Б, која има шанси да ја победи партијата А, а не за партијата В, која нема шанси да биде прва. Ова е рационално однесување при плурален систем како во Британија, ама не и при поинаков изборен систем. Ние немаме изборен систем како во Британија. Зошто тогаш се поттикнува изборно однесување како да имаме таков систем?

За претседател на државата и за градоначалници ние имаме мнозински систем во два круга. Според овој систем, освојувањето најмногу гласови во првиот круг не гарантира победа во вториот круг. Односно, може да се случи кандидатот А да освои најмногу гласови во првиот круг, но во вториот да биде победен од кандидатот Б. Кандидатот Б може да го освои мандатот ако кандидатот В, кој отпаднал во првиот круг, располага со значителна поддршка и ако неговите приврзаници во вториот круг гласаат за Б.

Ова кажува дека не е сосема залудно да се гласа за некој трет. Ако го преферирате кандидатот В, а кандидатот Б го сметате за помало зло од кандидатот А, тогаш имајте на ум дека при мнозински избори во два круга, од гледна точка на оневозможувањето А да победи во првиот круг, воопшто не менува дали сте гласале за В или за Б. Ако е така, зошто да гласате за помалото зло наместо за вашиот префериран кандидат? Ако вашиот префериран кандидат (В) не биде прв или втор, тогаш во вториот круг гласајте за кандидатот што го сметате за помало зло (Б). Но, ако во првиот круг гласате за кандидатот што го преферирате (В), тоа нему може да му овозможи влез во вториот круг. Ако испадне така, тогаш приврзаниците на кандидатот Б во вториот круг ќе гласаат за кандидатот В наместо да биде обратно. Во ситуација кога, поединечно, кандидатот А има најголема поддршка, но кога, комбинирано, поддршката за кандидатите Б и В е поголема од поддршката за кандидатот А, тогаш тоа ќе значи дека кандидатот А ќе победи во првиот круг, но ќе изгуби во вториот круг. И дека мандатот ќе го освои оној што ќе биде втор, а не прв во првиот круг.

За пратеници во Собранието и за советници во локалните совети имаме пропорционални избори. По дефиниција, при пропорционални избори не е важно само тоа кој ќе победи, туку и колку гласови ќе освои секоја партија. Со други зборови, тоа што некоја партија нема да биде прва на изборите не значи дека нема да освои мандати. Тоа, пак, значи, дека не пропаѓа така

едноставно вашиот глас ако гласате за партија која нема шанси да биде прва. Колку поголем процент гласови ќе добие таа партија толку повеќе мандати ќе освои. Пропорционално. Затоа така се наречени овие избори.

Се разбира, никој пропорционален систем не гарантира дека секоја партија, значи и онаа што ќе освои 10 гласа, ќе добие мандат. Секој пропорционален систем си има свој формален или фактички изборен праг. Македонскиот пропорционален систем (обвинуван дека ги фаворизирал големите партии!) е еден од ректите кој не предвидува законски изборен праг! Но тоа не значи и дека нема фактички изборен праг. Кога се избираат 20 пратеници (како на парламентарните избори кај нас) потребно е да се освојат околу 4% од гласовите за да се добие еден мандат. Тоа значи дека ќе ви пропадне гласот само ако гласате за партија што нема да освои околу 4% од гласовите. За локалните совети се избираат повеќе советници па поради тоа фактичкиот изборен праг е понизок. На пример, во оние општини каде советот брои 31 член некоја партија може да освои мандат и со 2,5% од гласовите. Сето ова кажува дека гласовите не пропаѓаат така лесно при пропорционални избори. Всушност, овие системи постојат за да го минимизираат пропаѓањето на гласовите.

Во Македонија, неуспехот на малите партии далеку повеќе се должи на изборното однесување на граѓаните отколку на изборниот систем. Свесно или несвесно, македонските граѓани се убедуваат дека далеку полесно им пропаѓа гласот отколку што тоа навистина е случај. Ние самите повеќе ја крoиме нашата судбина отколку што тоа го мислиме. Она што го сугерирам за овие избори не е по секоја цена да се гласа за некој трет. Но, ако сметате дека тој трет е добар кандидат и дека заслужува шанса, дајте му шанса. Нема така лесно да ви пропадне гласот.

Трет дел

Против
национализмот и милитаризмот

Националистичка пара-логика

19 април 2012

За да не се падне жртва на националистичката манипулација, потребна е антинационалистичка писменост, познавањето на триковите со кои се служат националистите (и македонски и албански и останати) за да не нè влечат за нос сите нас останатите.

Македонија стана земја која е презаситена од национализам. Една од причините зошто е тоа така е неговата мимикрична природа. Тој е таков ентитет што секој може да го забележи кај другите, ама може и да биде целосно несвесен дека и самиот е жртва на него. Македонскиот националист, на пример, може лесно да ги забележи пројавите на албански национализам, но не и пројавите на македонски национализам. И обратно, албанскиот националист може лесно да ги забележи пројавите на македонски национализам, но не и пројавите на албански национализам. Па македонскиот и албанскиот националист си живеат во илузијата дека се многу различни меѓу себе, а фактички си личат како јајце на јајце.

Како да се надмине национализмот, односно како да не паднеме под негово влијание? Постојат лица до кои не можат да допрат рационалните аргументи и тие се изгубени случаи. Но, повеќето жртви на национализмот се негови жртви само поради тоа што не се доволно запознаени со неговата природа. До нив рационалните аргументи можат да допрат.

Во логиката често како пример за неправилно генерализирање се кажува овој случај. Некој човек запознал еден селанец од некое село и, откако се запознал со него, заклучил дека тој е лош човек и дека во тоа и тоа село живеат само лоши луѓе. Верувам секому му е јасна грешката што ја направил нашиот

генерализатор: врз основа на само еден случај тој извлече заклучок за една цела популација.

Национализмот го прави токму тоа. Врз основа на некоја националистичка изјава или акт на некој припадник на друг народ се заклучува дека сите или повеќето припадници на неговиот народ размислуваат на ист начин. И кога, како што секогаш е случај, и припадниците на другите народи ја применуваат истата пара-логика, ете го коренот на проблемите. На пример, деновиве слушнавме за ултиматумот на една маргинална албанска националистичка група која повика на обединување на албанските територии. Според наведената пара-логика, а врз основа на оваа информација некои Македонци веројатно веднаш заклучија дека вака размислуваат сите Албанци во Македонија. За да се сфати колку ваквиот начин на заклучување е неоснован, земете го предвид следниот случај. Според македонските националисти Албанците во Македонија треба или да прифатат дека живеат во македонска земја или да се иселат. Е сега, врз основа на истата пара-логика, кога Албанците ќе слушнат ваква изјава заклучуваат дека сите Македонци така размислуваат. Затоа, она што е потребно за сите ние да не бидеме влечени за нос од изолирани националисти е да станеме свесни дека исто онака како што не може нас да ни се припишува размислување што е личен став на некој националист од нашиот народ – исто така ние не можеме размислувањето што е личен став на некој националист од друг народ да му го припишеме на целиот тој народ. Ако не избрзуваме со генерализирањето врз основа на ваквата пара-логика, меѓусебната недоверба значително ќе се истопи.

За да ја сфатиме шизофрената природа на феноменот национализам потребно е, во контекст на претходно-кажаното, да посочиме и на следното. Ако национализмот (македонски, албански итн.) го поттикнува претходно наведеното заклучување од поединечното кон општото, тој го поткопува заклучувањето од поединечното кон општото тогаш кога тоа може да доведе до

антинационалистички заклучоци. Сигурно ќе ви звучи познато следново. Често сум слушал како мои познајници и пријатели кажуваат дека познаваат луѓе од друга националност, некои им се и пријатели, немаат ништо за што би се пожалиле од нив, а сепак извлекуваат заклучок дека нивниот народ е непријателски настроен против „нас“ (!?) Каде е логиката тука? Ако сите припадници на еден народ што ги знаете ви оставиле позитивен впечаток, врз основа на која здрава логика сте заклучиле дека тој народ има задни намери кон вас? Ако еден, двајца, многумина припадници на еден народ ви оставаат позитивен впечаток, тоа е основа да се заклучи дека треба да имате позитивно, а не негативно мислење за тој народ. Под претпоставка, се разбира, национализмот да не ви го нарушува правилниот начин на заклучување.

Зошто ние (Македонци, Албанци итн.) генерализираме за другите само врз основа на изолирани националистички изјави и акти, а одбиваме да генерализираме врз основа на *лични* позитивни примери? И дали тоа кажува дека треба да го бараме проблемот кај другите или кај себе?

Во услови на енормно порасната моќ на медиумите за манипулација, медиумската писменост овозможува да не се падне жртва на медиумската манипулација. Слично, за да не се падне жртва на националистичката манипулација, потребна е *антинационалистичка писменост*, познавањето на триковите со кои се служат националистите (и македонски и албански и останати) за да не нè влечат за нос сите нас останатите.

Непризнаената македонска консоцијална демократија

14 август 2012

Постои една непотребна политичка тензија предизвикана од недоволно квалитетната политиколошка анализа: едните бараат нејзино воведување, другите се противат на тоа, а консоцијалната демократија веќе е воведена

Ако Грција не го признава уставното име на нашата држава, ако Бугарија не ја признава посебноста на македонскиот народ, ако Српската православна црква не ја признава автокефалноста на Македонската православна црква, Македонија не си ја признава консоцијалноста на сопствената демократија.

„Заслугата“ за тоа пред сè ја има македонската политиколошка фела. Најголемиот број политиколози во нашата земја сметаат дека нашиот политички систем е на половина пат од мнозинската и консоцијалната (консензуалната) демократија. Потпирајќи се на ова доминантно мислење на „експертите“, одредени политичари од албанскиот блок бараат воведување на консензуална демократија, а политичари од македонскиот блок се противат на тоа. Па постои една непотребна политичка тензија предизвикана од недоволно квалитетната политиколошка анализа: едните бараат нејзино воведување, другите се противат на тоа, а консоцијалната демократија веќе е воведена. Трагикомично.

Кои се аргументите според кои постојниот модел на политички систем е консоцијална демократија?

Прво, Собранието за одредени прашања од своја надлежност одлучува со посебно мнозинство. Според тоа т.н. бадинтерово мнозинство, за серија етнички сензитивни закони, Собранието одлучува со мнозинство гласови од присутните пратеници, при што, дополнително, мора да има мнозинство гласови од

присутните пратеници кои припаѓаат на малцинските заедници. Покрај тоа, во склоп на Собранието функционира Комитетот за односи меѓу заедниците, избран по етнички клуч, а во работата на Собранието е дозволена употребата на албанскиот јазик.

Второ, уште од формирањето на првата политичка плуралистичка влада во 1992 година се прифати како непишано правило задолжително дел од Владата да биде некоја партија од албанскиот блок. Дури и кога победничката коалиција освојуваше доволно пратенички места во Собранието самостојно да формира влада, каков што беше случајот по изборите во 1994, 1998 и 2008 година, задолжително се вклучуваше некоја партија од албанскиот блок како владин партнер. Од 2008 година ова непишано правило е надградено и сега во владината коалиција се вклучува партијата од албанскиот блок со најголем број освоени гласови на изборите.

Трето, дури и кај изборот на Претседател на Републиката се зема предвид консоцијалниот карактер на државата. Македонија е една од ретките земји во светот која има пропишано потребна излезност во вториот круг на претседателските избори. Таа во 2009 година не беше едноставно избришана, туку беше намалена од 50 на 40% со цел немнозинските етнички заедници да можат да имаат влијание и во вториот круг, имајќи го предвид фактот дека во вториот круг влегуваат двајца кандидати од македонската етничка заедница.

Четврто, на локално ниво најважниот консоцијален механизам е одредбата според која советите на општините во врска со серија етнички сензитивни прописи одлучуваат со посебното бадинтерово мнозинство. Важно е да се спомне дека ова важи и за општините каде малцинство се етничките Македонци.

Петто, Собранието избира со посебно мнозинство народен правобранител, тројцата членови на Советот за безбедност, третина од судиите на Уставниот суд, членови на Судскиот совет, а при изборот на членови на повеќе институции (како Совет за радиодифузија и Регулаторната комисија за енергетика) постои

законска обврска да се земе предвид соодветната и правична застапеност на припадниците на сите заедници.

Шесто, постои уставна одредба според која во органите на државната власт и другите јавни институции на сите нивоа треба да има соодветна и правична застапеност на граѓаните кои припаѓаат на сите заедници.

Седмо, уставните одредби со кои се утврдува консоцијалниот модел на демократија се тешко менливи и за тоа е потребно двотретинско мнозинство гласови од вкупниот број пратеници при што мора да има и мнозинство гласови од вкупниот број пратеници кои припаѓаат на малцинските заедници. Дополнително, со закон е утврдено дека референдум на државно ниво не може да се распише за прашања за кои Собранието одлучува со бадинтерово мнозинство.

Ако еден политички систем ги има овие елементи, тој не може да не биде окарактеризиран како консоцијална демократија. Се разбира, тој може да добие уште повеќе консоцијални карактеристики, исто како што може да добие и помалку. Но, при утврдувањето дали еден политички систем е консоцијална демократија треба да се има предвид дека карактеризацијата на еден систем како консоцијален не значи дека мнозинскиот принцип воопшто не се користи. Зашто во тој случај ниту Македонија, ама ниту Белгија, Босна и Херцеговина, Северна Ирска, Либан, ниту која било друга земја не би биле консоцијални демократии.

Консоцијалната демократија повеќе е нужно зло отколку понапреден модел на демократија од мнозинската демократија. Но, за поделени општества како македонското е повеќе од препорачлива. Далеку од тоа дека таа нема свои недостатоци. На пример, принципот на соодветна и правична застапеност често во практиката значи вршење на одредена функција не поради својата стручност, туку поради етничката припадност. Но, замената на консоцијалната со мнозинска демократија не смее да биде наметната, туку до тоа треба да дојде природно. Кога на

сите нас, Македонци, Албанци, Турци, Роми, Срби и други, ќе ни стане неважно дали на некоја функција е лице од друга етничка заедница и кога единствено важно ќе ни биде тоа лице да ја врши својата функција во интерес на народот, дури тогаш ќе може безболно да ги надминеме консоцијалните механизми. А за тоа сè уште не сме подготвени. Прво мораме да раскрстиме со сопствениот национализам (македонски, албански и друг), па дури потоа да размислуваме за пограѓански модел на демократија.

Владиниот двоглав национализам

16 октомври 2012

Да ѝ помогнеме на Владата да ја реши својата криза: да го игнорираме нејзиниот двоглав национализам и да бараме од неа да ги решава реалните проблеми на оваа земја

Нашето општество е поделено општество. Македонците живеат засебно, Албанците живеат засебно, Ромите живеат засебно. Посебни населби, посебни медиуми, посебни партии. Припадниците од различни етноси малку комуницираат и се дружат меѓу себе, а некои од нив запознале повеќе Германци и Французи во својот живот отколку нивни сограѓани од друг етнос. Па поради тоа многумина граѓани на оваа земја си градат слика за другиот која не е извлечена од сопственото искуство, туку од она што е присутно на медиумите и од она што го слушнале од роднини и пријатели, а што не мора нужно да соодветствува на реалната состојба. Па се продуцира и репродуцира меѓусебната недоверба, не се гледа она што ни е заедничко (дека, на пример, на најосновно ниво, исти работи нè прават среќни, тажни, нè загрозуваат) и се претпоставува дека секој еден припадник на „спротивставениот“ етнос ниту јади ниту пие, туку деноноќно работи на тоа да им наштети на другите, во име на сопствените „национални права и визији“.

Таква е нашата Македонија. Очигледно е дека имаме проблем, кој е сериозен и кој се продлабочува. По 2001 година беа зајакнати консociјалните механизми на демократијата во нашата земја. Тоа беше нужно токму бидејќи сме поделено општество. Да не бевме, тие механизми нема да беа потребни. И ќе можеме, штом престанеме да бидеме поделено општество, да ги замениме нив со класичните и подемократски мнозински механизми на демократијата. Па нема да има потреба некој помалку квалификуван да биде вработен наместо некој друг,

поквалификуван само поради неговата етничка припадност и нема да ни биде важно дали претседателот на Републиката, на Владата или на Собранието е или не е од мнозинската етничка заедница. Кога сите ние, Македонци, Албанци, Роми, Турци и останати, ќе се научиме да не ги редуцираме другите на нашиот етнички стереотип за нив, Македонија ќе го реши еден од своите основни проблеми, ќе престане да биде поделено општество и ќе направи еден важен исчекор напред.

Убава е оваа визија, ама на неа треба да се работи. Таа нема да се оствари ако сите ние упорно одбиваме да ги симнеме нашите очила со националистички диоптер и другиот да го погледнеме во неговата целост, а не редуциран на неговата етничка припадност. А колку некој е на повисока функција толку е поголема неговата одговорност да работи на градењето на меѓуетничката доверба. Токму поради тоа, во консензуалните/консоцијалните демократии, каде спаѓа и нашата, од исклучителна важност е партиите што ја сочинуваат владината коалиција, а кои ги претставуваат различните делови од поделеното општество, да делуваат како интегрирачки фактор. Односно, тие партии да не се раководат од национализмот, да не го потпалуваат и да не го користат за зголемување на рејтингот на својата партија. Зашто, во спротивен случај можеби ќе остварат краткорочна партиска корист, но на сметка на долгорочните интереси на заедницата.

Во последно време гледаме дека сегашната влада не го прави тоа. Веќе два месеци јавноста е сведок на меѓусебните препукувања помеѓу ВМРО-ДПМНЕ и ДУИ, кои ја поткопуваат наместо да ја зацврстуваат меѓуетничката доверба. ВМРО-ДПМНЕ го потпалува национализмот кај Македонците, ДУИ – кај Албанците. Од ист извор, Владата, произлегуваат два национализми, македонски и албански. Тоа резултира со зголемување на меѓуетничката недоверба, но, како што покажа интерпелацијата на Владата во Собранието, тоа не резултира и со намалување на волјата на ВМРО-ДПМНЕ и ДУИ заедно да владеат. Сето тоа

дополнително убеди добар дел од јавноста дека кризата што ја продуцираат владините партнери е вештачка криза, чија цел не е одбрана на националните права, туку одбрана на партискиот рејтинг. „Математиката“ е оваа: национализмот раѓа национализам, националистичкиот потег на едната страна предизвикува националистичка реакција на другата страна, тензиите меѓу припадниците на различните етноси растат, но расте и рејтингот на партиите што продуцираат национализам. Тоа упатува на заклучокот дека поттикнувањето на национализмот кај Македонците и Албанците е свесен и координиран напор на владините партнери, ВМРО-ДПМНЕ и ДУИ, со цел подобрување на својот рејтинг. Тоа е игра со оган, работите можат да излезат вон контрола, ама зарем еднаш партиите во Македонија докажале дека не ги интересира доброто на оваа земја? Дека можеби се националисти, ама не и патриоти?

Национализмот е доста податлив за секоја владејачка структура, зашто е одлично средство за одвлекување на вниманието на народот од реалните проблеми. Ако е на удар стандардот на обичниот граѓанин, ако се зголемува корупцијата и се уназадува демократијата, тогаш еден од најдобрите начини како една власт да се справи со незадоволството од сопственото владеење е да игра на картата на национализмот. За граѓаните одново и одново да не паѓаат на истата финта, треба едноставно да ја имаат на ум оваа функција на национализмот. Истовремено, тоа ќе биде и најдобриот лек за „надминување“ на владината криза: ако никој не им обрнува внимание на обидите за поттикнување национализам на ВМРО-ДПМНЕ и ДУИ, тие многу лесно ќе успеат да ги решат „споровите“, исто онака како што се договорија против интерпелацијата на Владата. Затоа, да ѝ помогнеме на Владата да ја реши својата криза: да го игнорираме нејзиниот двоглав национализам и да бараме од неа да ги решава реалните проблеми на оваа земја.

На југ нешто ново: СИРИЗА и спорот за името

22 мај 2012

За антинационалистичко решение на спорот за името не е потребна промена само во Грција. Потребна е и во Македонија.

Во Грција наскоро повторно ќе има избори. Втори за нешто повеќе од еден месец.

Првите беа политички земјотрес. Двете естаблишментски партии, Нова демократија и ПАСОК, кои на многу претходни избори сами формираа влади по победата на изборите, сега ниту заедно не можеа да формираат влада. Дури ниту со 50-те мандати „бакшиш“ за победничката партија, согласно изборните правила.

Големиот добитник на овие избори беше СИРИЗА, Коалицијата на радикалната левица. Таа претходно „вечно“ беше зад Комунистичката партија, но сега не само што изби пред неа, туку и пред ПАСОК, освојувајќи го второто место на изборите. Сепак, според очекувањата, ниту СИРИЗА не успеа да состави коалициона влада, па беа распишани нови избори.

На овие нови избори СИРИЗА има сериозни шанси дури и за победа. Тоа јасно го сугерираат моменталните анкети на јавното мислење. За нас, овој развој на настаните е доста интересен меѓу другото и поради тоа што СИРИЗА, од позначајните политички субјекти во Грција, има најпозитивен став кон решавањето на спорот за името. Имено, некои партии членки на СИРИЗА експлицитно го користат терминот Македонија за нашата држава. Активисти од оваа коалиција се дел од Антинационалистичката антимилитаристичка иницијатива, составена од грчки и македонски антинационалисти. И младинската организација на Синаспизмос, главната партија во коалицијата, го признава правото на нашата земја да се нарекува како сака, а и самиот Синаспизмос не е далеку од тој став. Во 2008 година, по

самитот на НАТО во Букурешт, во Скопје дојде една поголема група грчки антинационалисти, многумина членови на СИРИЗА, кои, заедно со македонските антинационалисти, одржаа трибина против национализмот и милитаризмот. Присутните на оваа трибина во хотел „Континентал“ и денес со посебно задоволство се сеќаваат на овој убав настан на кој Грци и Македонци заеднички настапуваа против национализмот и милитаризмот во своите земји.

Значи, готово, СИРИЗА ќе го реши спорот со името во наша корист? За жал, не е така едноставно. Сè уште не е јасно дали СИРИЗА ќе победи на следните избори и дали ќе биде дел од идната грчка влада. А има и уште еден, поголем проблем. Грција е земја погодена од ужасна криза. Иако обичниот народ, работниците и сиромашните, се најмалку виновни за кризата, токму врз нив е префрлен товарот на кризата. Како што се случува во многу земји погодени од криза. Во вакви околности, дали на некој што се залага за интересите на сиромашните и непривилегираните може да му се замери ако ја насочи целата енергија на прашањето како да се излезе од кризата, а тоа да не биде на штета на мнозинството од населението?

Голем дел од новите гласачи на СИРИЗА гласаа за неа поради ставот на коалицијата во врска со кризата. Тоа нужно не значи дека тие ја поддржуваат и позицијата на СИРИЗА во однос на спорот за името. Но, претпоставува дека, при поволни околности, тие би биле отворени да прифатат решение отаде „црвените линии“, а кое го промовира СИРИЗА.

Како да се создадат тие поволни околности? Се разбира, најлагодно за нас би било ние од наша страна ништо да не направиме и да очекуваме и бараме од СИРИЗА и останатата грчка левица да издејствува решение во наша корист. Ама, тоа можеби е најлагодно, ама не е и можно. На потолерантниот став на грчката левица ние мора соодветно да возвратиме со цел да ги снабдиме грчките левичари со аргументи со кои би го убедиле просечниот грчки гласач дека во нашата земја нема само

националисти и национализам. Конкретно, убеден сум дека важен исчекор во насока на изнаоѓање на решение на спорот за името не на наша штета би било следното: следниот ден по евентуалното формирање влада предводена од СИРИЗА, македонската влада да ги врати изворните имиња на аеродромот, автопатот и стадионот во Скопје. Тоа нема да гарантира дека СИРИЗА веќе следниот ден ќе го реши спорот за името, но ќе биде прв чекор во вистинска насока. Убеден сум дека СИРИЗА на еден ваков потег ќе знае да се надоврзе со антинационалистички потег од своја страна.

Но, колку нашата сегашна влада е способна за антинационалистички потези и за изнаоѓање на решение на спорот на тој начин, сите добро знаеме. За антинационалистичко решение на спорот за името не е потребна промена само во Грција. Потребна е и во Македонија.

Доста веќе со тоа НАТО!

29 мај 2012

Ако не ништо друго, последниот самит на НАТО во Чикаго и зацементирањето на статус кво позицијата во однос на Македонија мора да предизвика конечно отворање на дебатата дали навистина е потребно и пожелно Македонија да стане членка на НАТО.

До кога уште ќе се замараме со тоа пусто НАТО? Зачленувањето во НАТО е голема неосстварена желба на македонските владејачки кругови уште од осамостојувањето на Македонија, значи повеќе од 20 години! Од пристапувањето кон програмата Партнерство за мир во 1995 година, дури 16 и пол години (!), ние како држава стоиме во предворјето на НАТО, чекајќи да се смилуваат на нас и да нè примат! А никако да нè примат!

Дали навистина НАТО е до толку вреден за ние толку да се сосредоточуваме на нашето зачленување во НАТО? Или некој до толку почна да си верува на сопствената пропаганда што почнува да го занемарува рационалното размислување? Ако не ништо друго, последниот самит на НАТО во Чикаго и зацементирањето на статус кво позицијата во однос на Македонија мора да предизвика конечно отворање на дебатата дали навистина е потребно и пожелно Македонија да стане членка на НАТО. Во прилог на развивање на таа дебата, овде ќе се осврнеме на еден од неколкуте митови што се шират во врска со НАТО, митот дека Македонија ќе станела побезбедна ако се зачленела во НАТО. Има и други митови, како оној дека зачленувањето во НАТО ќе резултирало со економска благосостојба, понатаму, дека зачленувањето во НАТО било услов за зачленување во ЕУ итн. Сепак, овде не можеме да се осврнеме на сите нив.

Тврдењето дека безбедноста на Македонија ќе се подобри со зачленувањето во НАТО се темели врз еден голем превид.

Едноставно здраво за готово, без вклучување на умствените капацитети, се читаат темелните документи на НАТО, ако воопшто тие и се читаат. Во исклучително важниот член 5 од Северно-атлантскиот договор, најважниот документ на оваа организација, стои дека земјите членки на НАТО се обврзани при „вооружен напад“ врз некоја земја членка воено да ѝ помогнат на таа земја членка. Само по себе е разбирливо дека овде под вооружен напад не се подразбира внатрешна граѓанска војна која би избила во некоја земја членка, туку само вооружен напад од надвор, од страна на некоја трета земја, не-членка на НАТО.

Ова фактички значи дека на Македонија НАТО би ѝ дал безбедносни гаранции при агресија од некоја земја не-членка на НАТО, но дека зачленувањето во НАТО не подразбира негово автоматско вмешување на „наша страна“ во случај да избие граѓанска војна. Со други зборови, за она што ни треба – НАТО нема да ни помогне, а за она што не ни треба – НАТО ќе ни помогне (?!) И за сето тоа, Македонија, оваа наша сиромашна земја, уште треба да ѝ плаќа финансиски придонеси на таа организација? Па уште и да учествува во окупација на друга земја (мислам на Авганистан) иако таа друга земја ништо не ни има згрешено!?

За да стане појасно, можеме тоа вака да го опишеме. Тоа ви е како куќата во која живеете да е под ризик од пожар, а некој сака да ви продаде влезна врата која ги има сите безбедносни нишани. А вие, наместо да се интересирате како да спречите да избие пожар во куќата, целото внимание сте го насочиле на таа ултра-безбедна влезна врата. Не многу рационално однесување, ќе се согласите.

Да појасниме уште малку. Настрана од политиката на ширење неосновани стравови и вештачко потхранување на чувството на небезбедност, на Македонија реално не ѝ се заканува опасност од агресија од Грција, Бугарија, Србија, Албанија, па дури ни од Косово. Единствената реална опасност од загрозување на безбедноста во Македонија е избувнувањето на меѓуетнички судири како резултат на влошувањето на

меѓуетничките односи. Сите немили настани што ни се случија од почетокот на оваа година тоа јасно го потенцираат. Но, како што покажуваат примерите на Шпанија со Баскијците и на Турција со Курдите, интерните безбедносни проблеми на земјите членки на НАТО се нивна внатрешна работа и НАТО нема мандат по автоматизам воено да интервенира.

Затоа, наместо да се гаат нереални очекувања дека зачленувањето на НАТО за нас ќе значи апсолутна обезбеденост од конфликти за век и веков, треба да се работи на надминување на меѓуетничката недоверба и национализмот кај граѓаните со различна етничка припадност. Наспроти наводните неидеализирани, „реални“ проценки на приврзаниците на „реалполитиката“, на Македонија не ѝ е потребно НАТО. Безбедноста на Македонија ќе се зголеми преку борба против македонскиот и албанскиот национализам, а не преку зајакнување на северноатлантскиот милитаризам.

Повлекување од Авганистан!

5 јуни 2012

Крајно време е да ги тргнеме настрана бесчувствителниот цинизам и беспоговорната послушност и да имаме доблест да ги повлечеме нашите војници од војната која едноставно не е наша.

Велат, „далеку од очите, далеку од срцето“. Тоа дефинитивно важи за Авганистан и за третманот што војната во Авганистан го има во Македонија. Оваа војна трае веќе 11 и пол години, во неа учествуваат и македонски војници, а сепак, со исклучок на антимилиитаристичките активисти, во Македонија ретко кој ја проблематизира.

Не дека не се известува за случувањата во Авганистан. Дури, се известува и за инцидентите предизвикани од окупациските („сојузничките“) сили. Но, тие се претставуваат изолирано еден од друг, а врамувањето на веста е секогаш во прилог на „сојузничката“ страна. Пропратно на тоа, македонскиот естаблишмент не пропушта прилика да ја истакне важноста на учеството во Авганистанската војна за зачленувањето во НАТО, за зачленувањето во ЕУ, за подобрувањето на економската состојба, за што ли уште не.

Само за првите пет месеци од оваа година, прегледот на позначајните инциденти на промоторите на слободата и демократијата помеѓу „нецивилизираните“ Авганистанци е следниот. Најновиот е од пред десет дена. На 27 мај при воздушен напад на НАТО беа убиени осум члена на едно семејство. Мажот, жената и нивните шест деца. Некој ќе рече: трагичен ама изолиран случај. Но, фактите веднаш ќе го демантираат. Имено, се работи за доста честа „грешка“. На 8 февруари при воздушен напад на НАТО беа убиени седум деца и еден возрасен маж. На 17 февруари, на сличен начин, беа убиени шест цивили,

вклучувајќи една жена и едно дете. А дека теророт врз цивилното население не секогаш е „грешка“, сведочи фрапантниот настан на 11 март во Кандахар кога еден американски војник влегол во три куќи во градот и убил 16 цивили, од кои девет деца и три жени. Во јануари, пак, светот беше згрозен од снимките кои ги снимиле четворица американски војници, на кои се гледа како тие уринираат врз телата на убиени талибанци. Додадете го на сето ова и палењето на Коранот од страна на американските војници во Баграм во февруари и ќе ја комплетираат сликата за (не)славното однесување на промоторите на слободата и демократијата во „нецивилизираниот“ Авганистан. Повторувам, само за првите пет месеци од оваа година и без „поситните“ инциденти.

Американците дефинитивно заглавија во Авганистан. Не сакаат да го признаат тоа, ама заглавија. Нивната окупација на Авганистан веќе е подолга од советската окупација на Авганистан во 1980-тите. Веќе и „рекордот“ на Виетнамската војна е загрозен. НАТО на последниот самит во Чикаго најави повлекување на крајот на 2014 година, ама тоа повлекување изгледа повеќе е условено од должината на окупацијата отколку од нејзините успеси.

Каде е Македонија во оваа приказна? Основната реакција овде е голиот прагматизам кој се граничи со цинизам. Учеството во Авганистанската војна ќе нè приближило до членство во НАТО. Апсолутно ништо друго не нè интересира!

Колку е ова морално исправен став оставам секој самиот да се запраша. Ќе посочам на друг факт, имено, дека Македонија е една од земјите кои имаат најголем број војници во ИСАФ по глава на жител (моментално сме петти), а тоа воопшто не доведе до зачленување во НАТО. Тоа фактички значи дека сите оние прагматичари кои сите овие години нè убедуваа дека учеството во Авганистанската војна е клучно за зачленувањето во НАТО треба конечно да признаат дека дебело погрешиле.

На самитот во Чикаго, и покрај толкавите наши копнежи да нè примат, повторно не нè примија. Би ја охрабрил македонската влада конечно да престане да се однесува слугински. Еве, премногу ѝ е да се откаже од зачленувањето од НАТО. Премногу ѝ е и тоа да ги повлече војниците од Авганистан? Не би размислила дури ниту за најмалиот знак на „непослушност“: намалување на бројот на војниците? Има ли граница оваа беспоговорна послушност? Или, далеку попријатно е напразното чукање во гради?

Би прокоментирал и околу ставот на „социјалдемократите“ од СДСМ и другите партии. Една од првите одлуки на новоизбраниот социјалдемократски претседател на Франција, Франсоа Оланд, беше повлекување на француските војници од Авганистан до крајот на оваа година. Во 2010 година холандските социјалдемократи, ризикувајќи повеќе да не бидат дел од владата, истрајаа на ставот дека холандските војници треба да се повлечат од Авганистан. Ја изгубија власта, но го зачуваа образот. Според сите критериуми ова е соодветното социјалдемократско однесување, а не некритичката поддршка за учеството во Авганистанската војна.

Крајно време е да ги тргнеме настрана бесчувствителниот цинизам и беспоговорната послушност и да имаме доблест да ги повлечеме нашите војници од војната која едноставно не е наша.

Израел, пиштолџијата лесен на рака

27 ноември 2012

Секому му е јасно која е воено посилната страна во израелско-палестинскиот конфликт. Но, воената сила не смее да биде причина да се прави што се сака. Пиштолџиите заслужуваат осуда во цивилизираниот свет.

Блискиот Исток, за жал, сè уште личи на Дивиот Запад. И сè уште една држава, Израел, се однесува како некој своеглав пиштолџија кому многу малку му треба за да почне да пука. А, што е најчудно, токму овој пиштолџија ужива најголема поддршка од публиката.

Се разбира, прикажувањето на Израел во ваква светлина не е типично. Под влијание на највлијателните светски медиуми, а врз основа на доста селективно информирање, обично Израел се смета за жртва, а не за извор на тероризам. Втората причина за ретките осуди на Израел е автоцензурата што е карактеристична за многу мненски водители, а која се јавува како резултат на речиси автоматското поврзување на секоја критика на Израел со антисемитизмот. Како да не е ниту теоретски можно да се критикува однесувањето на Израел од хуманистичка гледна точка! Еден од начините како да се спречи ваквото паушално етикетање е критиката на Израел да се придружи со експлицитна осуда на холокаустот. Затоа, пред да продолжам понатаму изречно ќе кажам: најостро го осудувам холокаустот на еврејскиот народ во текот на Втората светска војна, но истовремено сметам дека никој нема право, повикувајќи се на извршен геноцид врз сопствениот народ во минатото, да смета дека тој денес смее да ги тури цивилизациските и хумани стандарди при својот однос кон другите народи.

Ќе наведам три работи кои сметам дека се потребни да се имаат предвид кога некритички се зазема страната на Израел.

Првото што сакам да го истакнам е тајмингот на најновиот израелски напад врз Газа. Израел него го започна на 14 ноември, само два месеци пред изборите кои се закажани за 22 јануари 2013 година. И претходниот негов напад врз Газа имаше сличен предизборен тајминг. Започна на 27 декември 2008 година, траеше три недели, а набрзо потоа, на 10 февруари 2009 година се одржаа изборите во Израел.

Добро е познато дека национализмот се користи како средство за одвлекување на вниманието на граѓаните од реалните проблеми. И ние во нашата земја сме сведоци на тоа. Неуспехот на останатите подрачја се маскира преку наводното бранење на националната кауза. Во најновиот обид за билдање на партискиот рејтинг гледаме дека македонскиот и албанскиот владин партнер веќе неколку месеци изгледаат како непомирливи противници, но никако таа непомирливост да резултира со раскинување на коалицијата. Зошто? Бидејќи таа непомирливост е привидна и има цел да го одвлече вниманието на етничките Македонци и Албанци од реалните проблеми, да го поттикне нивниот национализам и – да резултира со победа на следните избори на македонскиот и албанскиот владин партнер. Во Израел се прави истото, само во уште поекстремна форма. Некој таму е подготвен да предизвика смрт на одреден број луѓе со цел неговиот предизборен рејтинг да порасне за одреден процент.

Следно што сакам да го нагласам е леснотијата со која Израел се одлучува да изврши политички атентати. Најновиот атентат врз Ахмед Џабари, исто како и одлуката за предизборен напад врз Газа, доаѓа како реприза. Слично беа убиени и Салах Шехаде во 2002 година и Ахмед Јасин и Абдел Азис ал Рантиси во 2004 година. До која мера израелските влади забораваат на моралните стандарди најдобро зборува атентатот врз Ахмед Јасин. Овој човек, кого го сметаат за духовен водач на Хамас, беше хендикепирано лице од своите 12 години, старец од 67 години, речиси слеп. Ниту тоа што беше хендикепирано лице, ниту тоа што беше речиси слеп, ниту неговата старост, ниту тоа

што не беше политички лидер на Хамас не ја спречи израелската влада да го убие. Не гледаа ништо морално проблематично ниту во тоа што го извршија атентатот веднаш по утринската молитва на Јасин, ниту пак во тоа што при атентатот загинаа деветмина случајни минувачи, чија единствена вина беше што во тој момент поминуваа на тоа место. Или, ако се работи за Палестинци, тогаш тие не се бројат? Можеби Израелците премногу лесно забораваја на својата историја и на сличното резонирање од страна на нацистите.

И за крај билансот од војувањето на Израел. Во најновиот судир загинаа двајца израелски војници наспроти 55 борци на Хамас и околу 100 палестински цивили. Оваа драстична разлика во бројот на жртви стана карактеристична за војните на Израел во последните години. Во војната во Газа зимата 2008-2009 година загинаа вкупно 13 Израелци од кои само тројца цивили, а од десетте загинали израелски војници четворица загинаа во „пријателски оган“. Палестинските жртви, пак, беа барем 1.166 лица, а најзаstraшувачкиот аспект на палестинските жртви во оваа војна беше тоа што дури една третина од нив, над триста беа деца! Слични диспропорции имаше и за време на Либанската војна од 2006 година, 121 израелски војник и 44 израелски цивили наспроти барем 1.191 убиен либански државјанин и околу 500 борци на Хезболах. Моќните светски медиуми се способни, со концентрирањето врз израелските жртви и со игнорирањето на палестинските жртви, да создадат поинаква слика за реалноста на теренот, но самите овие бројки кажуваат каква е фактичката ситуација без да има потреба од дополнителен коментар.

Секому му е јасно која е воено посланата страна во израелско-палестинскиот конфликт. Но, воената сила не смее да биде причина да се прави што се сака. Пиштолциите заслужуваат осуда во цивилизираниот свет.

Четврт дел

Кон критичка историографија

Надминување на Александар

11 декември 2012

Ова е 21 век и нашите вредности треба да бидат согласно тој факт, а не да бидат заглавени векови и векови поназад.

Викендов бев во Солун на промоција на една заедничка грчко-македонска книга. Книга во која се осудува национализмот и во Грција и во Македонија. Пред присутната грчка публика слободно го употребував уставното име на нашата држава, значи, Република Македонија, а никој од присутните немаше проблем со тоа. Самиот факт што го користев уставното име на нашата држава на јавен настан сред Солун без никој да има проблем со тоа, како и фактот дека тоа не може да го направи ниту еден македонски националист кажува дека далеку поефективна стратегија за одбрана на името е антинационализмот, а не национализмот.

На промоцијата беше спомнат и Александар III. Него го присвојува и официјалната македонска и официјалната грчка историографија. Го присвојуваат поради очигледна причина дека го сметаат за позитивен лик, кој добро може да ја „украси“ претставата на секој Македонец и Грк за самиот себе, давајќи му причина да се чука во градите дури и кога му е празен stomакот. Но дека со чукање во гради не може да се наполни stomакот е основно биолошко, но и политичко правило. И треба да се има предвид дека некој, кому тоа му одговара, во Македонија, во Грција и насекаде, свесно го поттикнува чукањето во гради со единствена причина оние со празен stomак да не мислат на тој факт и да не се бунат против тоа. Со други зборови, национализмот се користи како средство за одвлекување на вниманието на обичниот човек од реалните проблеми со кои се соочува.

Во оваа прилика нема да се концентрираме на механизмот преку кој функционира национализмот, туку ќе посочиме на

некои историски настани поврзани со Александар, кои не го прикажуваат во многу позитивна светлина и кои токму поради тоа отсутствуваат од официјалната македонска историографија, а колку што знам, и од официјалната грчка историографија.

Така, на пример, за Клит Црниот ретко кој слушал кај нас, иако неговата одбрана на слободата на говорот кажува дека тој тоа не го заслужува. Тој му го спасил животот на Александар во битката кај Граник и поради тоа му станал близок пријател. Неколку години подоцна, при една пијанка, Клит бил испровоциран поради непочитта која свирачите ја покажале кон генералите на војската и кон Филип II. Бидејќи Александар тоа го толерирал, Клит отворено протестираше, на што Александар го прашал дали мисли дека ќе пројде неказнет поради неговите зборови. Клит му одговорил да ги остави луѓето слободно да зборуваат или да не кани слободни луѓе кои кажуваат што мислат и наместо тоа да живее со варвари и робови, кои ќе му се поклонуваат. Клит продолжил да го критикува па Александар зграбил копје од еден од стражарите и го убил човекот кој му го спасил животот и кој му бил еден од најдобрите пријатели.

Од своите пријатели, Александар не го убил само Клит, туку и Филота. Убиството на Филота и на неговиот татко Парменион уште повеќе создава морници и го става Александар веднаш до Чезаре Борџија, идолот на Макијавели. Филота му бил пријател на Александар уште од детството, а Парменион бил втор во линијата на команда во неговата војска. Во 330 г. п.н.е. Александар дознал за еден заговор против него и сметал дека Филота е вмешан во тој заговор. По кратка постапка Филота бил осуден на смрт и погубен. Иако неговиот татко, Парменион, немал никаква врска со заговорот, под своја команда имал многубројна војска и бил поставен близу до Александровата ризница и неговите канали за снабдување. Александар, размислувајќи на чисто макијавелистички начин, сметал дека по убиството на Филота е премногу ризично да го остави жив татко му па веднаш испратил тројца офицери на камили, преку пустината по

најкраткиот можен пат, да го убијат Парменион, пред тој да дознае за смртта на својот син.

Официјалните историографии обично не кажуваат многу за заговорите што самите војници на Александар ги коваа против него, а кои беа мотивирани од едноставниот факт што тие ги ризикуваа своите животи и беа далеку од своите домови многу години поради мегаломанската желба на Александар да го освоел светот. Какви реперкусии имаше мегаломанијата на Александар за неговите војници најдобар пример е враќањето од Индија во Персија. Иако единствениот пат не бил преминувањето на Гедрозиската пустина, Александар решил главнината од војската да помине токму оттаму. Причината зошто така одлучил е бидејќи слушал дека никој, освен асирската кралица Семирамида, не успеал безбедно да ја премине таа пустина со војска, па посакал тој да биде вториот. Оваа негова мегаломански мотивирана одлука резултирала со тоа што по истоштувачки шеесет дена низ пустината животите ги оставија три четвртини (!) од неговите војници.

Кога се вреднува Александар III не смее да се игнорираат претходно кажаните историски епизоди и сликата за него да се гради само врз основа на нашминкани податоци. Неговата манија да освојува само за да освојува е дијаметрално спротивна од културниот натпревар на Делчев, од Каревото обраќање до браќата земјаци и милите комшии, од повикот на Сандански да се закопаат заедно со апсолутизмот и создаваните од него национални себеистребувачки борби, од Рациновото срце ширини широко цел свет да збере. Бидејќи е дијаметрално спротивна, дијаметрално спротивна мора да биде и нашата оценка за него. Ова е 21 век и нашите вредности треба да бидат согласно тој факт, а не да бидат заглавени векови и векови поназад.

За еден друг, заборавен 8 Септември

11 септември 2012

Имајќи ги предвид сите факти и околности поврзани со прогласувањето на 11 октомври за Ден на востанието, време е конечно и во Македонија да се размисли за промена на денот на кој ќе се празнува почетокот на борбата против фашизмот.

Нашата историографија во голема мера е исполитизирана. Во последно време расте свеста за тоа и ако сакаме историографијата да не биде слугинка на политиката, туку научна дисциплина која не се води од дневно-политичката опортуност на историските настани, туку само од објективноста, тогаш треба да вложат напори таквата состојба да се промени. Историчарите обично се бранат од сите критики на своја сметка со тезата дека историјата треба да им се остави на историчарите и дека секој оној што нема диплома по историски науки не може да ги критикува. Но, историографијата не е квантна физика за вака да се замолчува критиката. Покрај тоа, политизирањето на некоја појава секогаш спаѓа во сферата на научниот интерес на политикологијата, па барем на политиколозите не може вака да им се ограничи правото на критика.

Во оваа прилика сакам да проговорам за еден настан кој се случи на 8 септември 1941 година, настан кој е доста непознат и настан кој е директно поврзан со прашањето дали со право Денот на востанието се празнува на 11 октомври. Настанот што е во прашање се случи во Скопје, на падините на Водно. Ноќта помеѓу 8 и 9 септември бугарската полиција започнала рации, при што Боро Петрушевски, член на КПЈ, бил опколен. Петрушевски не се предал, започнал престрелка и успеал да го пробие обрачот, при тоа убивајќи еден бугарски војник. По престрелката му се приклучил на веќе формираниот Скопски партизански одред.

Сето тоа убаво, но што е тука проблематично? Проблема- тичното е во тоа што овој настан се случи пред 11 октомври, а сепак не се смета за ден на почеток на востанието. Но дали една непланирана пресметка со окупаторот воопшто може да се смета за почеток на востание?

Во оваа прилика нема да навлегуваме во прашањето што е востание и колкава воена активност е потребна за еден вооружен отпор да се квалификува како востание. Секоја од републиките на поранешна Југославија празнуваше свој ден на востанието и за да добиеме претстава зошто е проблематично игнорирањето на 8-септемврскиот настан во Македонија доста ќе ни помогне споредбата со настанот кој во Србија се сметаше за почеток на востанието.

Тој настан во Србија се случи вака. На 7 јули 1941 година во селото Бела Црква дошле 15 партизани и одржале собир со селаните, повикувајќи ги на борба против окупаторот. Набрзо по нивното заминување, во селото пристигнале двајца српски колаборационистички жандарми. Еден селанец отишол да им каже на партизаните дека во селото дошле жандарми, по што Жикица Јовановиќ – Шпанац со уште еден партизан се вратиле во селото. Следела пиштолциска престрелка во стилот на Дивиот Запад во која Јовановиќ ги застрелал двајцата српски жандарми.

Како што може да се забележи, престрелката која го инволвираше Петрушевски и онаа во која беше вклучен Јовано- виќ се доста слични помеѓу себе. Едниот беше непланиран судир со бугарскиот окупатор во кој загина еден окупаторски полицаец, а вториот – непланиран судир со српските колаборационисти, при што загинаа двајца жандарми. Ама, српскиот настан беше прогласен за Ден на востанието во Србија, а македонскиот настан – не. И додека Жикица Јовановиќ – Шпанац стана познат од Вардар до Триглав, за Боро Петрушевски ретко кој имаше и има слушнато.

Која дефиниција на востание и да примениме, јасно е дека научно неодржлива е примената на различни стандарди за поче-

ток на востанието во Србија и Македонија. Или и двата настани претставуваат почеток на востание, или и двата тоа не се. Зошто по ослободувањето македонските комунисти не инсистираа, токму потпирајќи се врз српскиот случај, да го прогласат 8 септември за почеток на востанието?

И ако имаше политика во тоа што во Македонија еден подоцнежн настан е избран за почеток на востанието, па испадна востанието во Македонија да биде „задоцнето“, зошто македонската историска наука не го отвори ова прашање откако со падот на комунизмот престанаа да важат политичките причини што ги обликуваа историските настани поврзани со тој систем?

Во Словенија и Хрватска уште во 1991 година беше променет датумот на кој ќе се прославува отпорот против фашизмот. Имајќи ги предвид сите факти и околности поврзани со прогласувањето на 11 октомври за Ден на востанието, време е конечно и во Македонија да се размисли за промена на денот на кој ќе се празнува почетокот на борбата против фашизмот, промена која повеќе ќе биде во склад со фактите, а помалку со политичкиот опортунитет од бившиот систем. Не мора тоа да биде 8 септември, може и 22 август, денот кога е формиран првиот партизански одред, скопскиот. Како што се постапи во Хрватска. Словенскиот и хрватскиот случај покажуваат дека промената на датумот нема да биде никаков преседан. Важно е и да се проговори и за политичката заднина на прогласувањето на 11 октомври за Ден на востанието, па конечно, две децении по падот на комунизмот, да го завршиме процесот на „деколишевскизација“. Но, за тоа, поради ограничениот простор, во мојата следна колумна на оваа тема, околу 11 октомври.

Колишевски и 11 Октомври

9 октомври 2012

За разлика од другите југословенски републики, каде стремежот беше за почеток на востанието да се прогласи поран настан, во Македонија е избран еден релативно доцен настан, па испадна востанието кај нас да било „задоцнето“.

„Историјата на НОВ во Македонија ја создаваа хероите. По победата ја пишуваа мокниците на денот. Крајно време е да се каже вистината.“ Ванчо Николовски, авторот на овој став, е сосема во право. Фрапантно но вистинито, цели две децении по падот на комунизмот во Македонија сè уште не е завршен процесот на „деколишевскизација“, сè уште прикажувањето на настаните од НОВ повеќе соодветствува на пропагандата од време на комунизмот отколку на фактографската ситуација!

Воопшто, на македонската историографија (како и на историографиите на соседните земји) ѝ е нужна една темелна демитологизација. За да се отстранат политички мотивираните оценки на историските настани и личности, а историјата, како и сите други науки, да ја интересираат само фактите, а не нивното „разубавување“. Само по себе е разбирливо дека усвојувањето на ваква ориентација подразбира неселективен пристап кон демитологизацијата. Во смисла, демистификација на сите историски настани и личности, а не само на одредени. Зашто, нема ништо принципиелно во тоа да се биде против митологизацијата на личностите и настаните поврзани со Античка Македонија, а истовремено да не се поддржува демитологизацијата на НОВ. И обратно.

Македонската историографија несомнено има извршено одредена „деколишевскизација“. Во 1971 година, конечно, по околу 25 години молк, се „призна“ постоењето на првиот македонски партизански одред, Скопскиот. По падот на

комунизмот, рехабилитирани беа Методија Шаторов – Шарло и Методија Андонов – Ченто. Првиот претставен во македонската комунистичка митологија како архинепријател на Колишевски, а вториот – целосно отсутен од неа. Престана да се кажува и дезинформацијата дека во септември 1941 година Колишевски застанал на чело на Покраинскиот комитет на КПЈ за Македонија. И, горе-долу, тука се застава.

Придонесот на Колишевски во НОВ е доста маргинален. Тој во НОВ бил вклучен само околу два и пол месеци, од септември до ноември 1941 година, кога е уапсен и до капитулацијата на Бугарија, во септември 1944 година, е во интернација во Бугарија. Иако бил речиси целосно непознат во Македонија пред Втората светска војна и имал само маргинална улога во НОВ, по ослободувањето во период од речиси две децении токму овој човек беше алфа и омега во комунистичка Македонија.

Како беше можно еден речиси непознат кадар со маргинална улога во НОВ по ослободувањето да стане највлијателен човек во Македонија? Една од причините за тоа е митологизирањето на неговата улога во НОВ. Приказната што се раскажуваше беше: Шарло бил против востание, но кога Колишевски станал секретар на Партијата, започнале подготовките за востание и тоа е кренато на 11 октомври. Поентата на приказната беше: ако го немаше Колишевски, нема да имаше востание во Македонија, а веројатно со тоа и ослободување на земјата. Следствено, како некој може да си дозволи минимизирање на придонесот на Колишевски во НОВ?

Нападот на Прилепскиот партизански одред на градот на 11 октомври 1941 година ниту е првиот вооружен акт на отпор против окупаторот, ниту пак значи некоја драстично поразлична фаза на тој отпор. Секоја чест на борците што учествувале во нападот. Но, кога ним им се оддава почит, треба да се имаат предвид и фактите. Пред нападот во Прилеп се случиле следните вооружени акти на отпор: на 8 септември 1941 година Боро Петрушевски убива еден бугарски војник во Скопје, кај Богомила

на 16 септември се убиени двајца непријателски војници, а на 7 октомври борците на Скопскиот партизански одред убиваат двајца полициски агенти во Скопје.⁶ Нападот на 11 октомври во Прилеп не е премногу различен од овие акти: изведен е од 16 партизани, при што сигурно загинал еден полицаец, а евентуално уште неколку други. Треба да се знае и дека по 11 октомври не следувал никаков „разгор на востанието“. Од вкупно четирите партизански одреди формирани во 1941 година два се разбиени во рок од пет дена, а другите два се распуштени во ноември и декември 1941 година.

Ваквата фактичка состојба може да не ни се допаѓа, но тоа неа не ја прави помалку вистинита. За разлика од другите југословенски републики, каде стремежот беше за почеток на

⁶ Не е така лесно да се дојде до информации за дејствијата на партизаните пред 11 октомври. Обично податоците за нив се закопани во некои помалку познати монографии. Моите подоцнежни истражувања на оваа тема покажаа дека при пишувањето на овие две колумни сум направил неколку фактографски грешки. Нападот што во колумната е наведено дека се случил на 16 септември кај Богомила всушност се случил на 8 септември кај богомилскиот тунел кај Гостиражни при што Лазо Колевски убил еден бугарски стражар. На 7 октомври во Скопје се случил неуспешен обид за убиство на агентот Мане Мачков. А дополнително дознав и за уште еден случај на вооружен отпор кој се случил пред 11 октомври, имено, на 8 октомври Трајко Бошкоски - Тарцан, пробивајќи се низ непријателскиот обрач во Прилеп, убил еден непријателски полицаец. Во секој случај, овие грешки не ја девалвираат на никој начин основната поента во колумната, туку напротив, поради утврдувањето на уште еден случај на вооружен отпор кој се случил пред 11 октомври, таа дополнително е поткрепена. Тоа, пак, што подоцнежните мои истражувања покажаа дека на 8 септември 1941 година се случиле два, а не еден случај на вооружен отпор (оној кај богомилскиот тунел и оној во Скопје) дополнително ја зајакнува тезата дека 8 септември треба да се празнува како Ден на востанието.

востанието да се прогласи поран настан, во Македонија е избран еден релативно доцен настан, па испадна востанието кај нас да било „задоцнето“. Изборот на настанот што ќе се смета за ден на востанието во Македонија е директно поврзано со креирањето ореол на Колишевски. Зашто, тој бил (маргинално) вклучен само во организирањето на настаните од 11 октомври, а тоа било речиси единственото со што тој придонел кон НОВ. Затоа толку нападот на прилепските партизани на 11 октомври е натценет на сметка на вооружените акти на отпор што му претходат. Ова на никој начин не го девалвира она што го направија прилепските партизани, повторно ќе кажам, секоја чест за нив и за тоа што го ризикуваа својот живот во борбата против фашизмот. Но, треба да се има предвид и она што го направија и останатите наши партизани, а кои незаслужено, поради политички причини, беа (под)заборавени за време на комунизмот. А ние денес ставаме печат на тоа обесправување, натценувајќи го нападот од 11 октомври на нивна штета. Иако политичките причини за тоа, создавањето и одржувањето на митот за Колишевски, повеќе не постојат.

Непознатиот Рацин

12 јуни 2012

Разбирам зошто, во текот на комунизмот, Рацин намерно беше претставуван само како поет и зошто се инсистираше на нерасветлување на околностите на неговата смрт. Но, не разбирам зошто е тоа така и денес, повеќе од 20 години по падот на комунизмот.

Насловот на оваа колумна може да предизвика чудење. Толку многу знаеме за Рацин, речиси нема кој не ги знае неговите „Денови“, неговите „Тутуноберачи“ и „Копачи“, неговата „Ленка“. За поетот на силно светнатиот ден секоја година се организира посебна конференција (т.н. Рацинови средби), многу статии и книги се напишани за него, како воопшто може да се каже дека Рацин ни е непознат?

Сепак, и покрај мноштвото писанија за Рацин, има некои аспекти од неговиот живот и дело кои сè уште не се доволно расветлени. Дали неговото загинавање во „пријателски оган“ беше несреќен случај или убиство? Дали е исправно да ја минимизираме или игнорираме неговата политичка активност? Зошто бил исклучен од Комунистичката партија во 1940 година и дали повторно го примиле назад? Како се позиционирал Рацин во т.н. спор на книжевната левица, тој доста важен книжевен, но и политички спор помеѓу југословенските комунистички книжевници?

На утрешен ден, 13 јуни, е годишнината од загинавањето на Рацин. За време на комунизмот официјалната верзија кажуваше дека тоа беше несреќен случај. И не се сметаше за политички опортуно да се испитуваат околностите на неговата смрт. Но има неколку информации кои наведуваат дека не може така едноставно да се прифати дека смртта на Рацин била случајна несреќа. На пример, врз него било стрелано од непосредна

близина, само од триесеттина метри, а партизанската печатница во која работел се наоѓала на само 300-400 метри од партизанската база. Според официјалната верзија, стражарот што пукал во него не забележал дека е тој, зашто било самрак и зашто се уплашил дека се работи за непријател. Ама, до толку ли не може човек да распознае некого на триесеттина метри, па било и самрак? И до толку тој се уплашил од непријателот, иако се наоѓал на само 300-400 метри од партизанската база? Па на таа далечина од базата многу поверојатно е да приоѓал некој партизан, а не некој непријател. А сепак стражарот стрелал, без предупредување и исклучително прецизно. Во овој контекст, зошто обично не ги наведуваат дистанцата од која е стрелано во Рацин, дистанцата помеѓу печатницата, како и точното време на настанот? Колку што мене ми е познато, целосна реконструкција на настанот никогаш не е извршена. Веројатно бидејќи, како што гледаме, сè е така јасно па немало потреба од тоа.

Во врска со исклучително краткиот период на Рацин во партизани има и други интересни детали. Комунистичката партија не сакала да дозволи Рацин да замине во партизани, на патот до партизанскиот одред Рацин веројатно влегол во судир со инструкторот на ЦК Добривое Радосавлевиќ, му бил одземен пиштолот додека бил во партизанскиот одред.

Но, зошто му бил одземен пиштолот, зошто Комунистичката партија не сакала да дозволи тој да замине во партизани и, особено, зошто некој би убил намерно еден од тогашните најголеми живи поети? Што може некој воопшто може да добие од убиство на еден поет?

Тука доаѓаме до основната фантазмагорија во врска со Рацин, до тезата дека тој примарно бил поет и дека неговата политичка активност била, во најдобар случај, не многу важна. Фактите не го кажуваат тоа. Во 1928 година Рацин учествува, како единствен делегат од Македонија, на Четвртиот конгрес на КПЈ во Дрезден. Сигурно не бил испратен таму поради неговите песни. Во 1933 година станува член на Обласниот комитет на КПЈ

за Македонија. Не поради неговите песни. Набрзо, по шест месеци, е уапсен. Повторно, не поради неговите песни.

Рацин е еден од најистакнатите македонски комунисти во 1930-тите. Кога одлучија да го исклучат од партијата во 1940 година, тоа не беше некакво си маргинално случување, туку важен настан за партијата во Македонија. Еден од нејзините најистакнати дејци беше исклучен и бојкотиран. Деец кој до 1943 година имал направено повеќе за партијата и револуцијата од Лазар Колишевски, Страхил Гигов и редица други комунисти кои по ослободувањето ги зазедоа најважните фотелји. Следствено, при „несреќниот случај“ од 13 јуни 1943 година не загина само еден од нашите најголеми поети, туку и еден од најистакнатите македонски комунисти.

Ако се има ова предвид, ако се знае кој навистина беше Рацин, неговото загинување од „пријателски оган“ добива друга конотација. Мотивите за евентуалното негово намерно убиство веќе не се банални и така неосновани. Можеби не е логично да се убие поет, ама да се убие еден комунист кој имал проблем со држењето до партиската линија во тоа време не било преседан ниту во Југославија ниту пошироко.

Разбирам зошто, во текот на комунизмот, Рацин намерно беше претставуван само како поет и зошто се инсистираше на нерасветлување на околностите на неговата смрт. Но, не разбирам зошто е тоа така и денес, повеќе од 20 години по падот на комунизмот.